

Stand van Groningen

November 2018

In aanvulling op de gegevens in dit rapport zijn over alle thema's meer gegevens te vinden op:

<http://basismonitor-groningen.nl>

Inhoud

1. Bevolking	3
2. Economie	8
3. Wonen	11
4. Omgeving	15
5. Verkeer	20
6. Inkomen en werk	25
7. Onderwijs en opleiding	29
8. Gezondheid en vrije tijd	34
9. Veiligheid en openbare orde	45
10. Wijken	47
Bijlage: Groningen vergeleken met Nederland en andere steden, door Platform 31	59
B1. Demografische trends en ontwikkelingen	59
B2. Economische trends en ontwikkelingen	61
B3. Sociale trends en ontwikkelingen	67
B4. Technologische trends en ontwikkelingen	73
B5. Veiligheidstrends en ontwikkelingen	74
B6. Ruimtelijke en woontrends	76
B7. Trends op het gebied van duurzaamheid	81
B8. Bestuurlijke trends en ontwikkelingen	84
B9. Grafieken niet in hoofdtekst	88

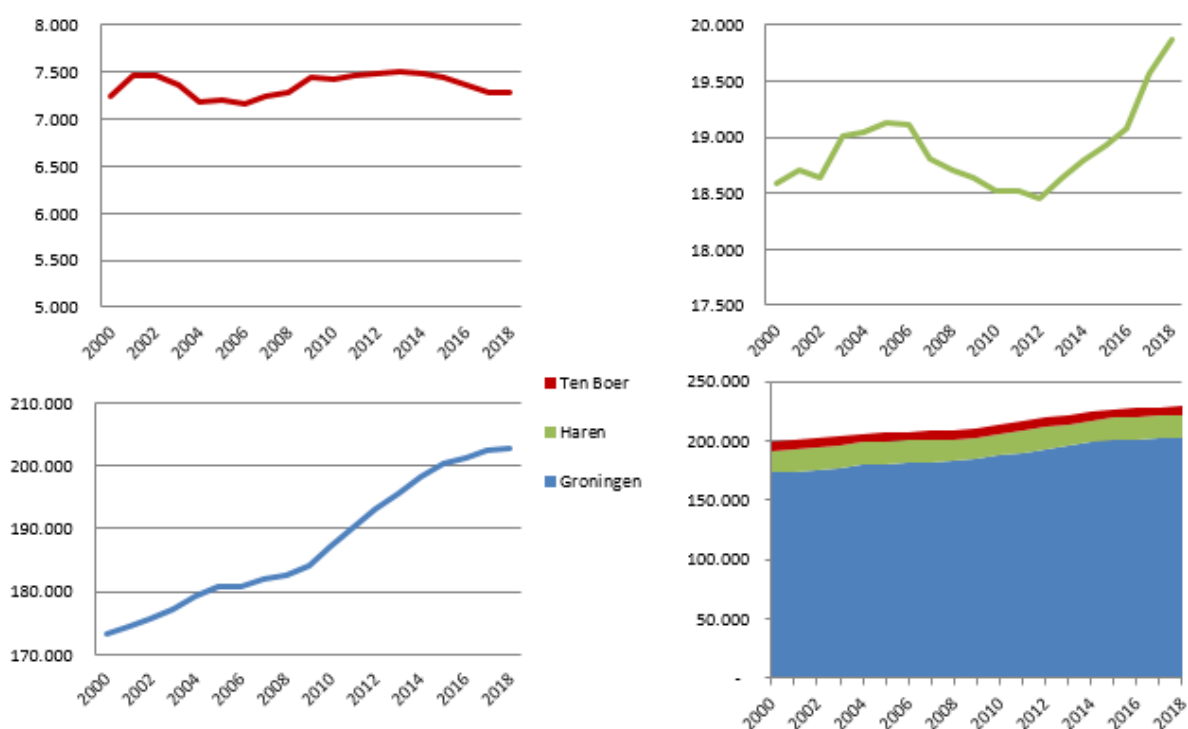
1. Bevolking

Afname jongste volwassenen en gezinnen met kinderen

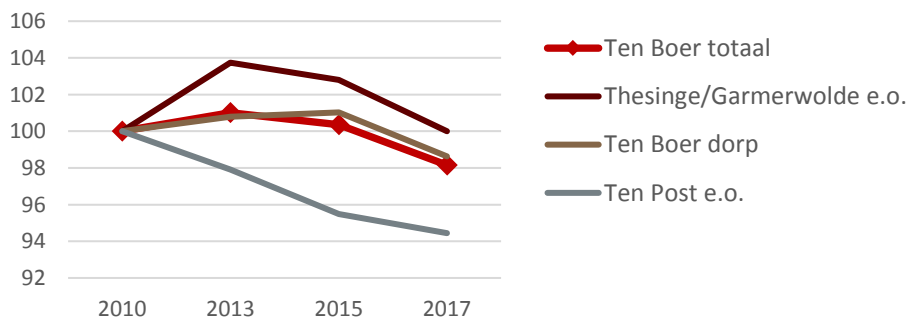
Op 1 januari 2018 telde Groningen 201.713 inwoners. Ongeveer evenveel (+100) als een jaar eerder. De sterke groei van het aantal inwoners is sinds 2015 gestagneerd. In 2017 is het positieve geboorteoverschot van 550 personen wat lager dan de voorgaande jaren, door zowel meer overlijdens als minder geboortes. Het migratiesaldo is opnieuw negatief (-430).

In Ten Boer woonden op 1 januari bijna 7.300 inwoners en in Haren bijna 20.000. We zien dat de omvang van de Ten Boerster bevolking sinds de eeuwwisseling vrij stabiel is, terwijl Haren veel sterkere fluctuaties laat zien. Binnen Ten Boer is het deelgebied Ten Post e.o. sinds 2010 met 5 procent gekrompen. Het gaat om 80 inwoners op een totaal van 1.360 in 2017.

Ontwikkeling bevolking sinds 2000, Ten Boer, Haren en Groningen en opgeteld

Bevolking Ten Boer naar deelgebied

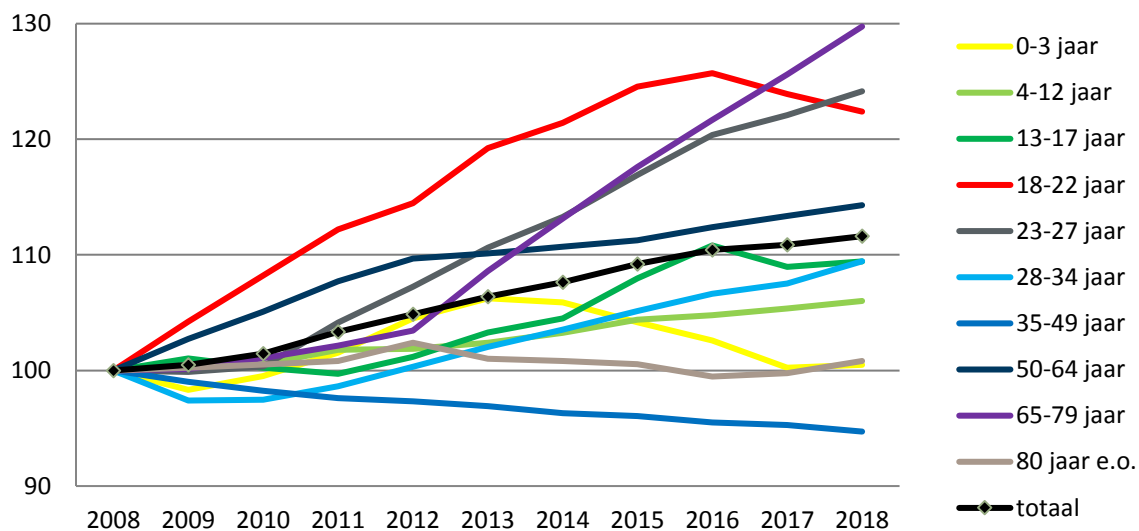
Bronnen: CBS en gemeente Groningen

Als we kijken naar de leeftijd van de inwoners van de gemeente Groningen, dan zien we in 2017 de sterkste groei bij de groep 65-79-jarigen: +700 of +4 procent, tot ruim 19.000 personen. Dit continueert de trend die we sinds 2011 zien.

De groepen inwoners van 23-27 jaar en van 28-34 jaar zijn elk met zo'n 500 personen toegenomen. De jongste groep volwassenen, 19-22 jaar, neemt sinds 2015 steeds sterker af; in 2017 met 600 personen. Tot 2015 groeide deze groep jaarlijks met zo'n 800 personen.

Ook de groep inwoners van 35-49 jaar is met 600 personen sterker afgenomen dan in de voorgaande jaren (100-200 personen). Ten slotte zien we bij de kinderen van 0-12 jaar een afname van 300, verreweg de grootste afname van de laatste 10 jaar.

Bevolking Groningen, leeftijdsgroepen, index 2008=100

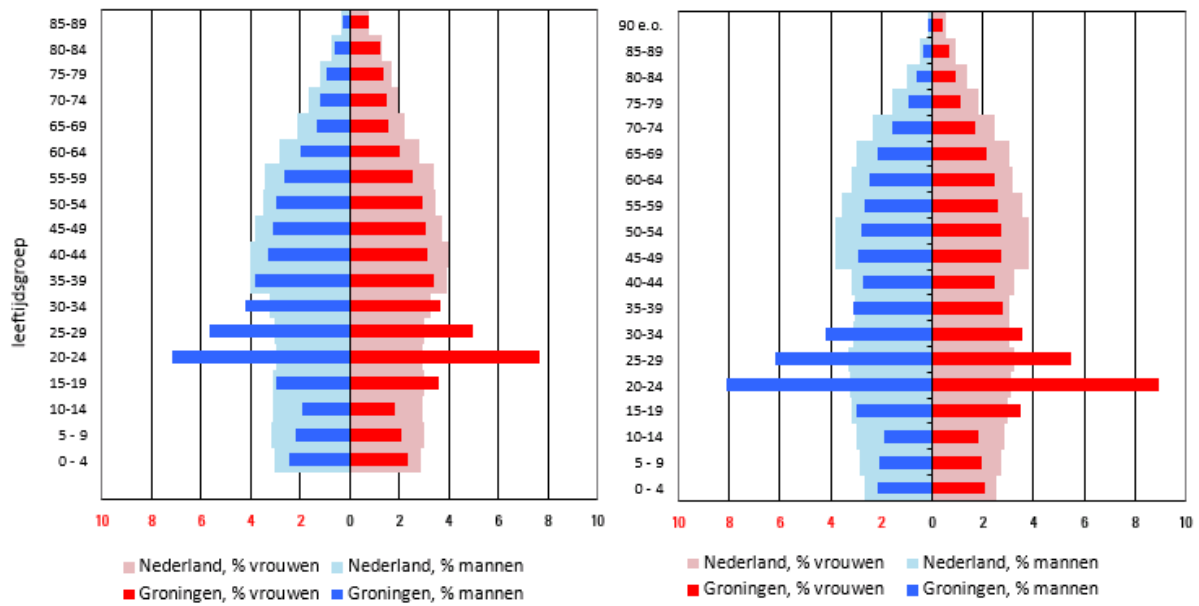

Bron: OIS Groningen

In Groningen zijn veel jongeren van 18 tot en met 24 jaar studenten in het hoger onderwijs, maar niet allemaal: er zijn nog 9.000 andere jongeren in deze leeftijdsgroep (20 procent van het totaal). Zij volgen een andersoortige opleiding of begeven zich op de arbeidsmarkt. Van de studenten in Groningen is een hoger percentage uitwonend dan gemiddeld in Nederland. Waarschijnlijk komt dit doordat de reistijden vanuit de woonplaats van de ouders gemiddeld langer zijn dan bij andere studentensteden. De grote groep studenten in de stad geeft de bevolkingspiramide de vorm van een kerstboom.

Groningen vergeleken met Nederland, 2007

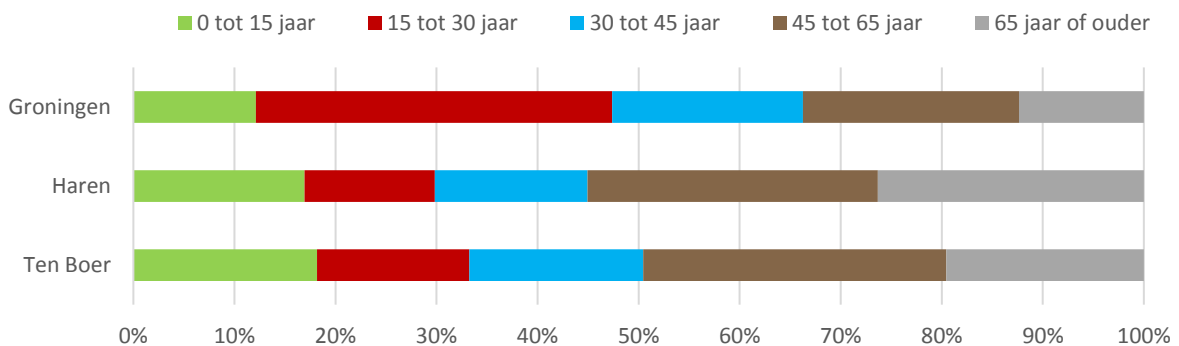
Groningen 2018 vergeleken met Nederland 2017

Bronnen: CBS, gemeente Groningen

In de gemeenten Ten Boer en Haren ziet de leeftijdsverdeling van de bevolking er anders uit. Hier wonen aanmerkelijk minder personen in de leeftijdsgroep 15-30 jaar. Daarnaast valt vooral het hogere percentage ouderen in Haren op.

Bevolking naar leeftijd in Ten Boer, Haren en Groningen, 2017

Bron: CBS

Sterke toename ouderen en zorgbehoefte vanaf 2023

Uit de bevolkingsprognoses voor de huidige gemeente Groningen komt naar voren dat de groep van 75 jaar en ouder de komende 20 jaar bijna verdubbelt, tot bijna 20.000 personen. Hiermee zal de vraag naar zorgarrangementen ook stevig toenemen. De komende vijf jaren kunnen we jaarlijks 200 meer ouderen verwachten. In de jaren 2022-2035 komen er jaarlijks gemiddeld 500 ouderen bij. Daarna neemt de stijging weer stapsgewijs af tot 300 per jaar.

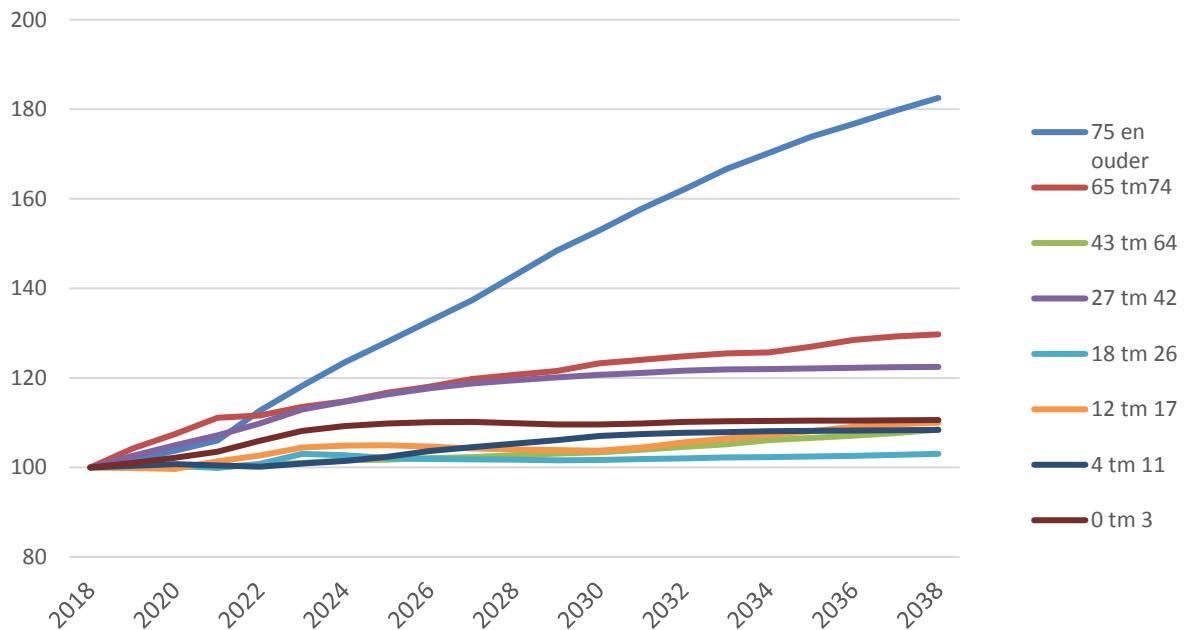
Verder verwachten we in de huidige gemeente Groningen ongeveer 20 procent meer inwoners in de leeftijden van 65-70 jaar en 27-42 jaar. De groep jongeren van 18-26 jaar wordt naar verwachting nog 4 procent groter.

Het aantal middelbare scholieren (12-17 jaar) blijft eerst stabiel rond de 9.500, groeit dan tot 9.800 in 2023, en groeit na 2030 tot zo'n 10.400 in 2038.

De aantallen baby's en peuters en 43-64-jarigen zal met ongeveer 10 procent toenemen.

In totaal zal de bevolking van de huidige gemeente Groningen ten opzichte van 2018 groeien met 11,4% procent naar 226.000 personen in 2030, zo is de verwachting. In 2038 is de bevolking toegenomen met 15,8 procent tot bijna 235.000 inwoners.

Prognose per leeftijdsgroep, index, 2018=100

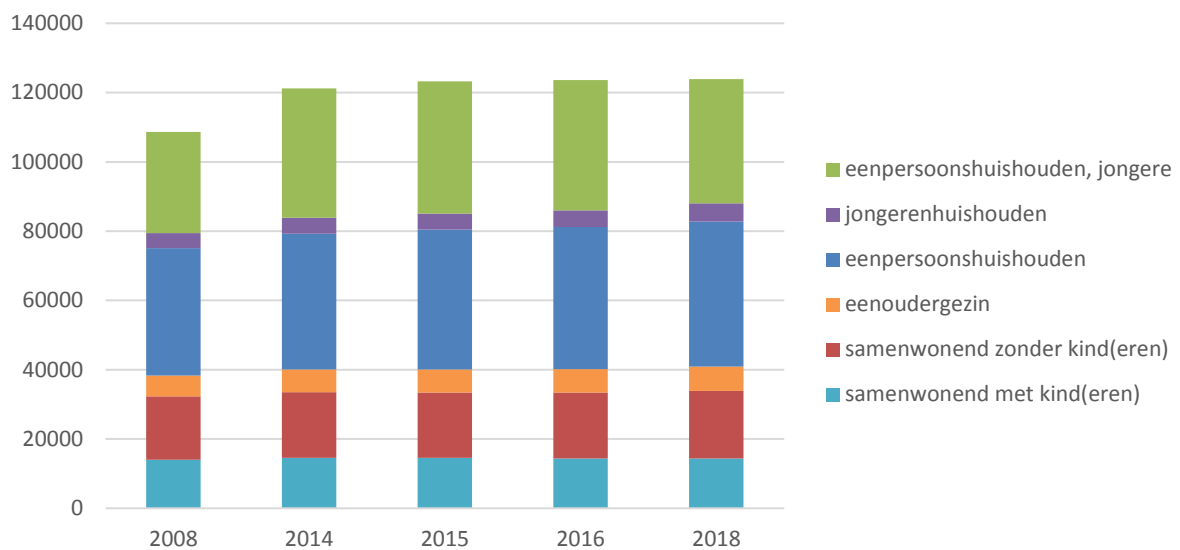
Bron: OIS Groningen, november 2018

Groei aantal huishoudens groter dan groei bevolking

Groningen telt begin 2018 bijna 125.000 huishoudens. In de afgelopen tien jaar zijn er ruim 15.000 huishoudens bij gekomen. Bijna 80 procent hiervan bestaat uit eenpersoonshuishoudens, waarvan meer dan de helft jongeren.

De hoogste groeipercentages zien we bij jongerenhuishoudens: 23 procent meer alleenwonenden en 20 procent meer samenwonenden. De samenwonenden met kinderen en samenwonenden zonder kinderen zijn het minst gegroeid met respectievelijk 3 en 6 procent.

Ontwikkeling huishoudenstype naar leeftijdsgroep, Groningen 2005-2018

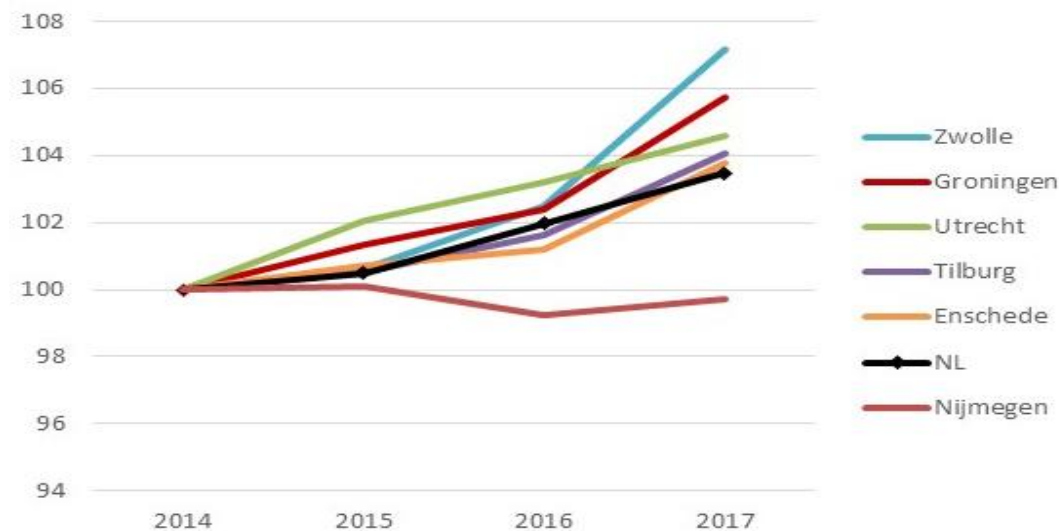
Bron: OIS Groningen

2. Economie

Economie in de lift: steeds meer banen

Op 1 april 2017 telde de gemeente Groningen 139.000 banen. Dit betekende een groei van 3,1 procent in een jaar tijd. Dit is duidelijk meer dan de landelijk gemiddelde groei en ook meer dan die in de meeste andere steden. De groei van 4.000 banen betreft vrijwel alleen vaste banen. Het aantal uitzendbanen is stabiel gebleven rond de 5.200, maar wel met een verschuiving van bijna 400 banen van deeltijd- naar voltijdwerk. Er waren op 1 april 2017 nog 450 deeltijd-uitzendbanen over. De cijfers voor 2018 komen begin 2019 beschikbaar.

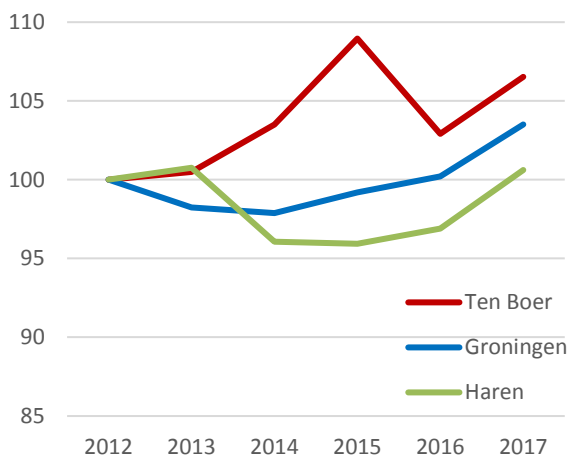
Ontwikkeling aantal banen in steden, index (2014=100)

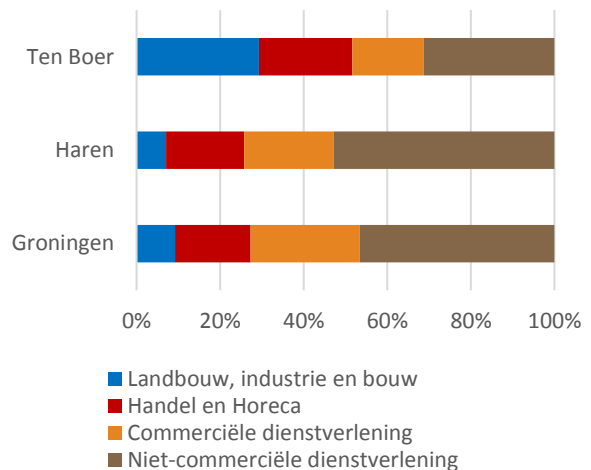
Bron: Vestigingenregister gemeente Groningen, LISA

De economie van de stad, en daarmee die van de regio, is gevoeliger dan die van andere regio's voor rijksbeleid en minder gevoelig voor conjuncturele fluctuaties. Dit vanwege de vele banen in de niet-commerciële dienstverlening, ofwel (semi-) overheid. Dit aandeel is de afgelopen tien jaren nog verder toegenomen. Ook in Haren is veel werkgelegenheid in de sector niet-commerciële dienstverlening. In Ten Boer is deze sector veel kleiner. Hier zijn er verhoudingsgewijs meer banen in landbouw, industrie en bouw. Het aantal banen is sinds 2012 gegroeid in Ten Boer. En in Haren en Groningen is het na afnames nu weer aan het toenemen.

Index van de werkgelegenheid, 2012 = 100

Werkgelegenheid totaal naar sector in 2017

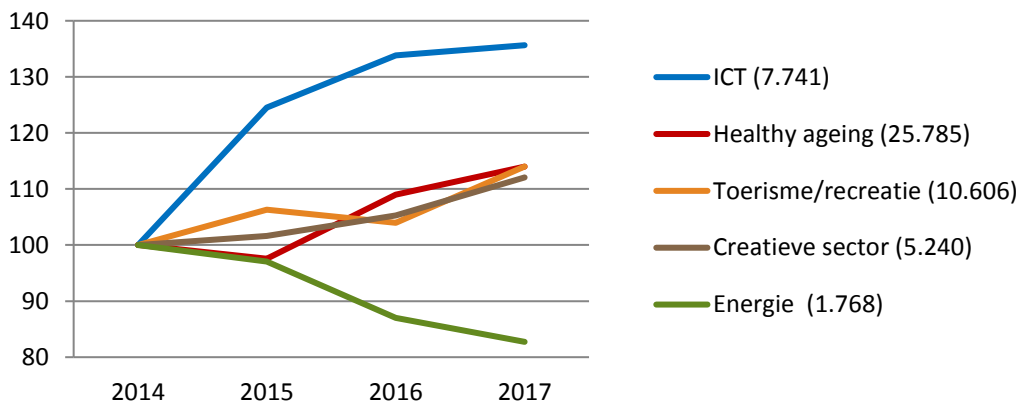

Bron: Vestigingenregister gemeente Groningen, LISA

Vooraf in de detailhandel en de thuiszorg kwamen er in Groningen banen bij; bij elk een banengroei van meer dan 700. Verder groeide de werkgelegenheid in de sectoren eet- en drinkgelegenheden, gezondheidsonderzoek en jeugdzorg. Afname van banen was er vooral in de verpleeg- en verzorgingsinstellingen, maar ook in postbezorging en beveiliging en opsporing.

De speerpuntsectoren Healthy Ageing, Creatief en Toerisme/recreatie laten het laatste jaar groei zien. In de ICT is het aantal banen gelijk gebleven en de sector Energie biedt steeds minder werkgelegenheid.

Ontwikkeling banen in speerpuntsectoren Groningen, index (2014=100), absoluut aantal in 2017

Bron: Vestigingenregister gemeente Groningen, Lisa

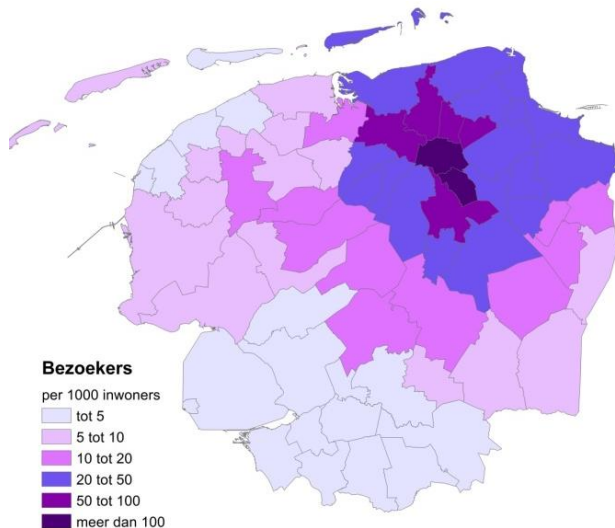
Ook het aantal vestigingen in de gemeente is toegenomen in een jaar tijd; met 4,8 procent of 800 stuks, tot bijna 17.500 op 1 april 2017. De toegenomen werkgelegenheid zien we sterk in bedrijven met meer dan 250 werknemers (+2.600 banen) en in de eenpersoonsbedrijven (+900 banen).

Regiofunctie stad Groningen

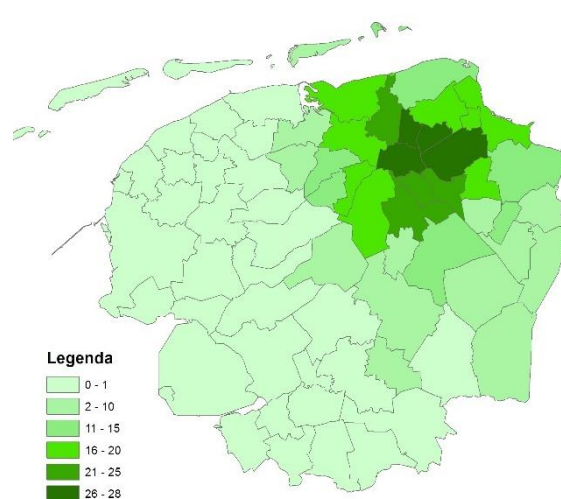
Voor het Ommeland en in Noord-Nederland blijft Groningen een centrumpositie vervullen. De stad is een motor voor werkgelegenheid en jongeren volgen hier hun opleiding. Vanuit het verre ommeland komt men hier zijn vrije tijd besteden bij de culturele voorzieningen, winkels, horeca en sportwedstrijden.

In onderstaande figuur is te zien dat bewoners van gemeenten in heel het Noorden de theaters en sportwedstrijden in de stad Groningen bezoeken.

Bezoekers Stadsschouwburg/Oosterpoort

Seizoenkaarthouders FC Groningen

Bronnen: Stadsschouwburg/Oosterpoort en FC Groningen, bewerkingen: OIS Groningen

In een deels krimpende regio zien we de stad nog steeds groeien. Overigens is deze trend van verdere urbanisatie een wereldwijde.

Wel lijkt het karakter van de centrumfunctie wat te veranderen. We zien dat logistieke centra verschuiven naar de omgeving Zwolle, het zuiden van Drenthe en Zuidwest Friesland. Het karakter van Groningen als stad van onderwijs, diensten, zorg en cultuur wordt daarmee extra benadrukt. De stad richt zich in toenemende mate ook op de regio over de grens. Het toenemende aantal studenten uit Duitsland biedt hierbij kansen. Friesland is binnen het Noorden duidelijk een eigen entiteit, met Leeuwarden als eigen kern.

3. Wonen

Er wordt weer gebouwd, en langzamerhand ook opgeleverd

Het aantal woonruimten in de gemeente Groningen was in januari 2018 ongeveer 101.000. Dit aantal en de ontwikkeling over de jaren is een optelsom van een aantal ontwikkelingen, zoals oplevering nieuwbouw, sloop en splitsing van woonruimten. In 2017 zijn 1.340 woningen gereed gekomen, onder meer 730 eenheden voor jongeren, 60 sociale huurwoningen en 450 grondgebonden woningen. Ook in Haren en Ten Boer worden sinds 2016 weer meer woningen opgeleverd dan in de jaren er voor. In Haren in 2016 120 en in 2017 180 woningen. In Ten Boer zijn in 2017 23 woningen opgeleverd.

Opgeleverde woningen Ten Boer, Haren en Groningen, 2012-2017

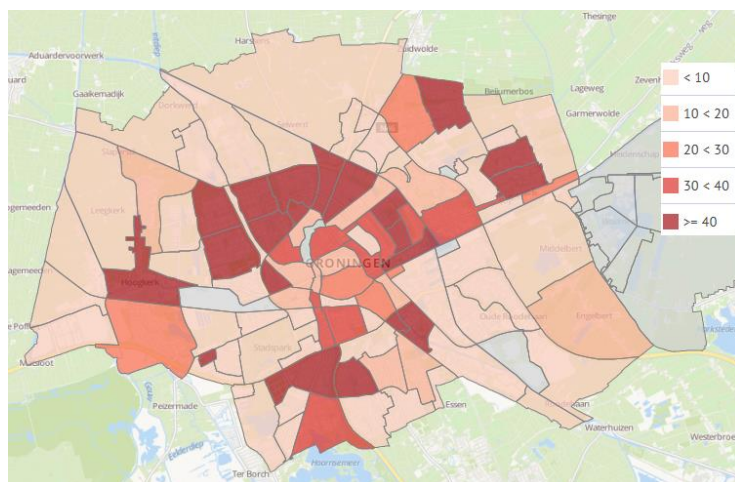

Bron: gemeente Groningen

Sinds 2013 is vooral het aantal huurwoningen dat niet in bezit is van een corporatie toegenomen (+5.000) in Groningen. Het aantal corporatieve huurwoningen is ongeveer gelijk gebleven en er zijn ongeveer 1.200 koopwoningen bij gekomen.

Bijna 36 procent van de woonruimten is in bezit van een woningcorporatie. Wijken met hoge percentages, meer dan 40 procent, vinden we vooral in het noorden van de gemeente, zoals is te zien in het kaartje hieronder.

Aandeel woningen in corporatief bezit (% , 2017)

Bron: gemeente Groningen

Druk op woningmarkt verder toegenomen

In de afgelopen tien jaar is vooral het aantal eenpersoonshuishoudens behoorlijk toegenomen. Er zijn daardoor gemiddeld steeds minder bewoners in een woning. Dit betekent dat de behoefte aan (zelfstandige) woonruimte in de gemeente sterker is toegenomen dan het aantal inwoners. Nu de crisis voorbij is, zien we de woningmarkt in de stad dan ook nog krappere worden dan in de jaren hiervoor. Dit is duidelijk te zien aan de ontwikkelingen in de markten voor koopwoningen en sociale huurwoningen.

In de grafiek hieronder ziet u de slaagkans per type huishouden om een geschikte sociale huurwoning te vinden. De slaagkans is de kans die actieve woningzoekenden hebben op toewijzing van een woning. Actieve woningzoekenden hebben minimaal 1x per jaar gereageerd op een woning.

Voor de meeste huishoudentypes is de kans een geschikte sociale huurwoning te vinden in de gemeente Groningen al meer dan tien jaar kleiner dan 40 procent. De ouderen maakten tot 2013 nog een goede kans een geschikte sociale huurwoning te vinden, maar we zien dat deze kans sindsdien is afgenomen tot minder dan 50 procent.

Slaagkans huishoudentypen voor sociale huurwoningen, Groningen

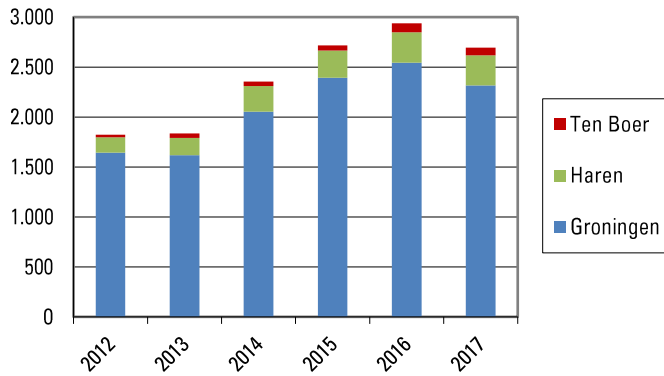
Bron: Woningnet

Het aantal woningen dat in een jaar wordt verkocht is tussen 2013 en 2016 met 57 procent toegenomen, van 1.600 naar 2.500. In 2017 kregen wat minder woningen een nieuwe eigenaar: 2.300. Ook in Ten Boer en Haren worden sinds 2012 steeds meer woningen verkocht en is in 2017 een kleinere afname te zien.

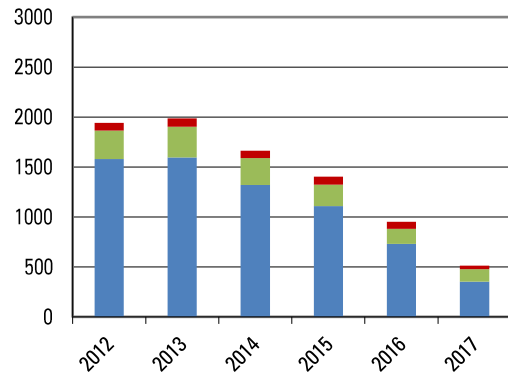
In vergelijking met eind 2015 zijn eind 2017 de verkoopprijzen van bestaande woningen met ruim 20 procent gestegen, net als in veel andere steden. In 2017 stond een woning in Groningen gemiddeld 24 dagen te koop, dat was in 2015 nog 50 dagen en in 2012 bijna 100 dagen.

Het aantal woningen dat op 1 januari te koop staat is sinds 2012 afgenomen met 78 procent. In Ten Boer en Haren is dit respectievelijk 53 en 57 procent.

Verkochte woningen (per jaar)

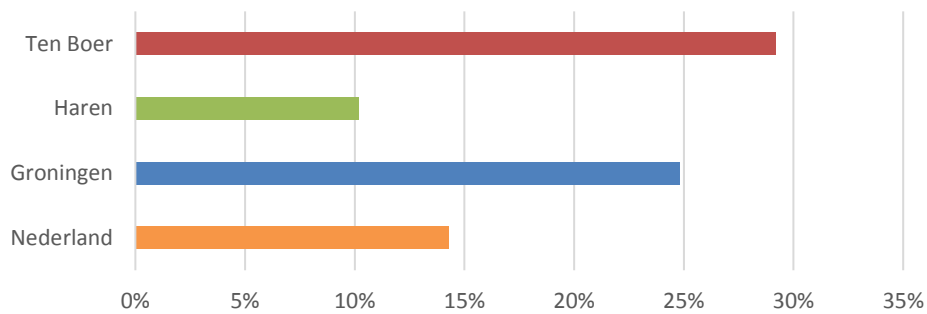
Aangeboden woningen (op 1 januari)

Bron: NVM

Na het aantikken van de bodem van de economische crisis in 2013 zien we dat de verkoopprijzen van de woningen weer toenemen. Tot in 2017 met zo'n 25 procent in Groningen, 29 procent in Ten Boer en 10 procent in Haren. Ter vergelijking: in Nederland als totaal was de toename 14%

Toename verkoopprijzen woningen, 2013-2017

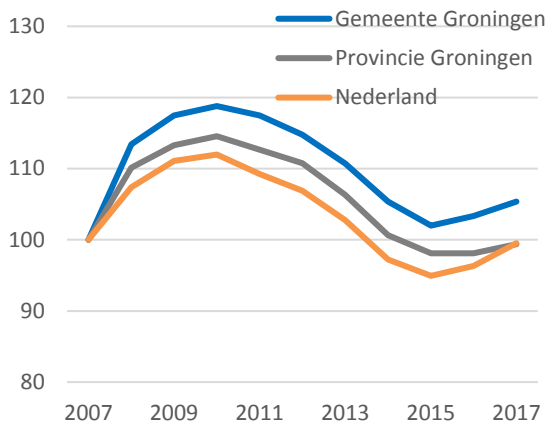

Bron: NVM

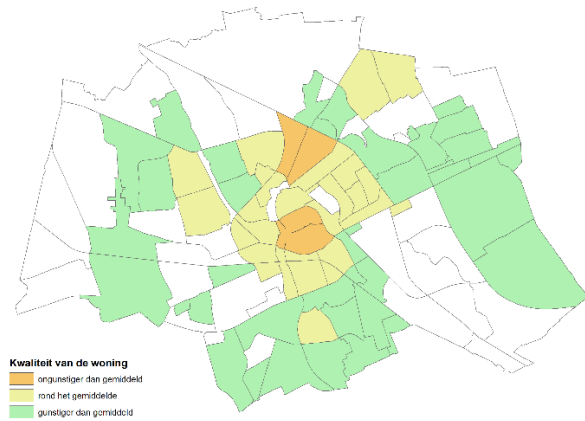
De WOZ-waarde van de woningen in gemeente en provincie Groningen ontwikkelde zich vlak voor de economische crisis gunstiger dan gemiddeld in het land. Sindsdien is het ongeveer gelijk op gegaan. Sinds 2015 zien we de provincie achterblijven.

De kwaliteit van de woningen krijgt in de gemeente Groningen een gemiddelde score van 7,5. Hiervoor is gevraagd naar omvang, indeling, sfeer en staat van onderhoud van de woning. De woningen in de Binnenstad, De Hoogte en de Indische buurt scoren duidelijk lager.

Ontwikkeling WOZ-waarde woningen (index 2006=100)

Kwaliteit van de woningen per wijk, 2016

Bron: CBS en Wijkenquête 2016

4. Omgeving

Tevredenheid over groen in buitenwijken stad en rond Noorderplantsoen

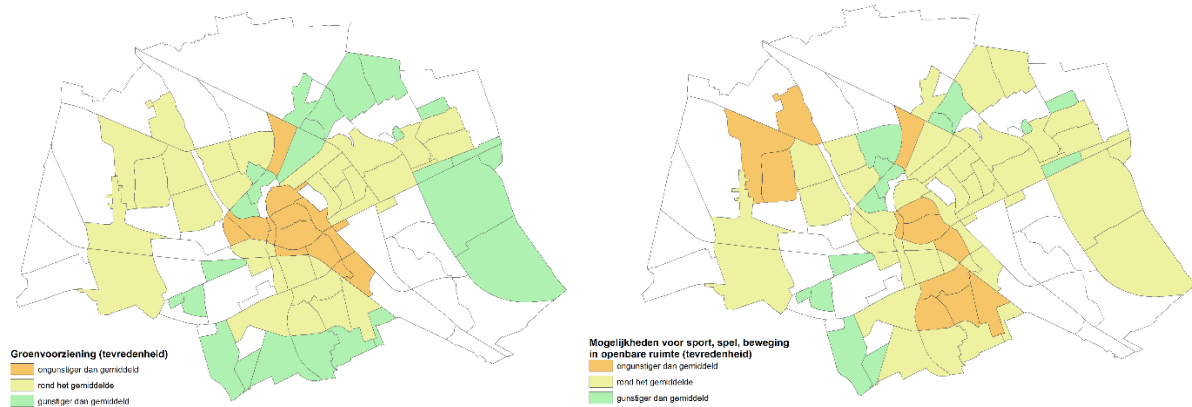
Zo'n 80 procent van de inwoners van de gemeente Groningen is tevreden over het aanwezige groen in de wijk en 70 procent over de mogelijkheden voor sport en spel in de openbare ruimte. Ruim 90 procent kan goed uit de voeten met de winkels voor dagelijkse boodschappen in de wijk.

Er zijn verschillen tussen de wijken. De aanwezigheid van groen oogst vooral tevredenheid in Nieuw-zuidwest en de Hoornse Meer in het zuiden, de Oranje-, Noorderplantsoenbuurt en Tuinwijk en de Indische buurt rond het Noorderplantsoen, en oostelijk in Beijum, Nieuw-oost en Dorpen-oost. Over de mogelijkheden om te bewegen in de openbare ruimte zijn veel bewoners tevreden in Nieuw-oost, Oranje-, Noorderplantsoenbuurt en Tuinwijk, Nieuw-zuidwest en Selwerd.

Van Haren, Ten Boer en de wijk Meerstad e.o. zijn nog geen gegevens beschikbaar. Najaar 2018 hebben we weer een enquête afgenomen, ook in Haren, ten Boer en Meerstad e.o.

Tevredenheid aanwezigheid groen in de buurt

Mogelijkheden sport, spel en beweging openbare ruimte

Bron: Wijkenquête 2016

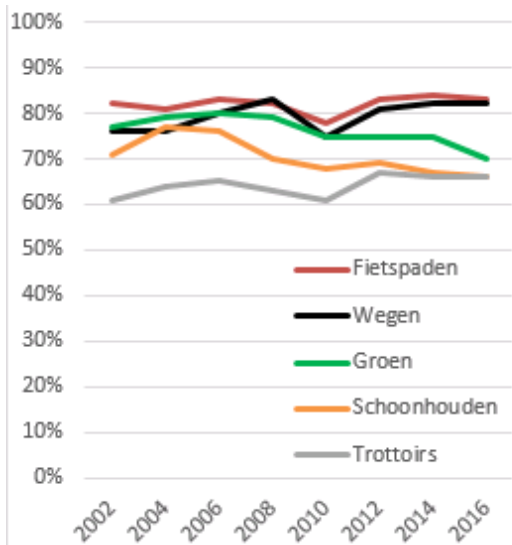
Onderhoud groen en schoonhouden gaan achteruit, nog minder vernielingen

Het onderhoud van de leefomgeving wordt eens per jaar beoordeeld aan de hand van een landelijk vastgestelde norm, die in Groningen BORG heet. Met een score van gemiddeld 94% boven de norm voldeed het onderhoud van de stad het afgelopen jaar ruimschoots aan de doelstellingen, net als vorige jaren.

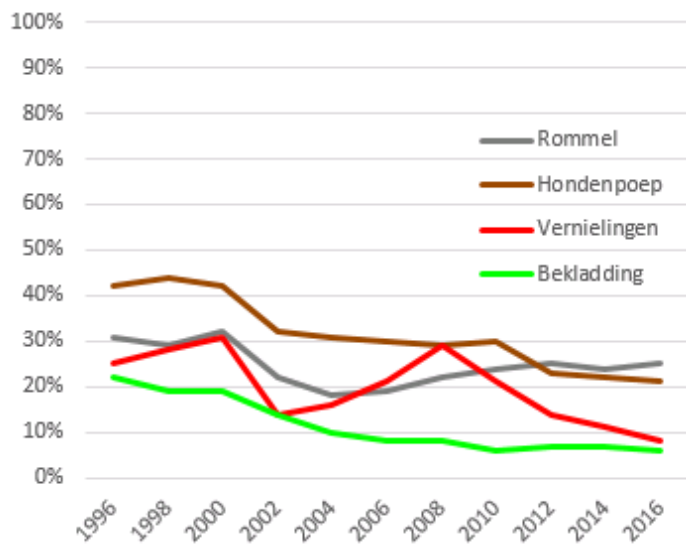
Uit de Wijkenquête blijkt dat de inwoners steeds minder waardering hebben voor het onderhoud van het openbaar groen en het schoonhouden van de woonomgeving. Ook rommel op straat wordt vaker waargenomen dan in 2014. Daarentegen is het aantal vernielingen in 2016 verder afgenomen en op het laagste niveau van de afgelopen twintig jaar. Over het onderhoud van trottoirs is de tevredenheid de laatste jaren wat groter dan in het verleden. De tevredenheid over het onderhoud van wegen en fietspaden, bekladding en hondenpoep op de stoep lijken te stabiliseren op goede niveaus.

Van Haren, Ten Boer en de wijk Meerstad e.o. zijn nog geen gegevens beschikbaar. Najaar 2018 nemen we weer een wijkenquête af waarin Haren, Ten Boer en Meerstad e.o. ook zullen worden meegenomen.

Tevredenheid over onderhoud, Groningen

Vaak voorkomen van verloedering, Groningen

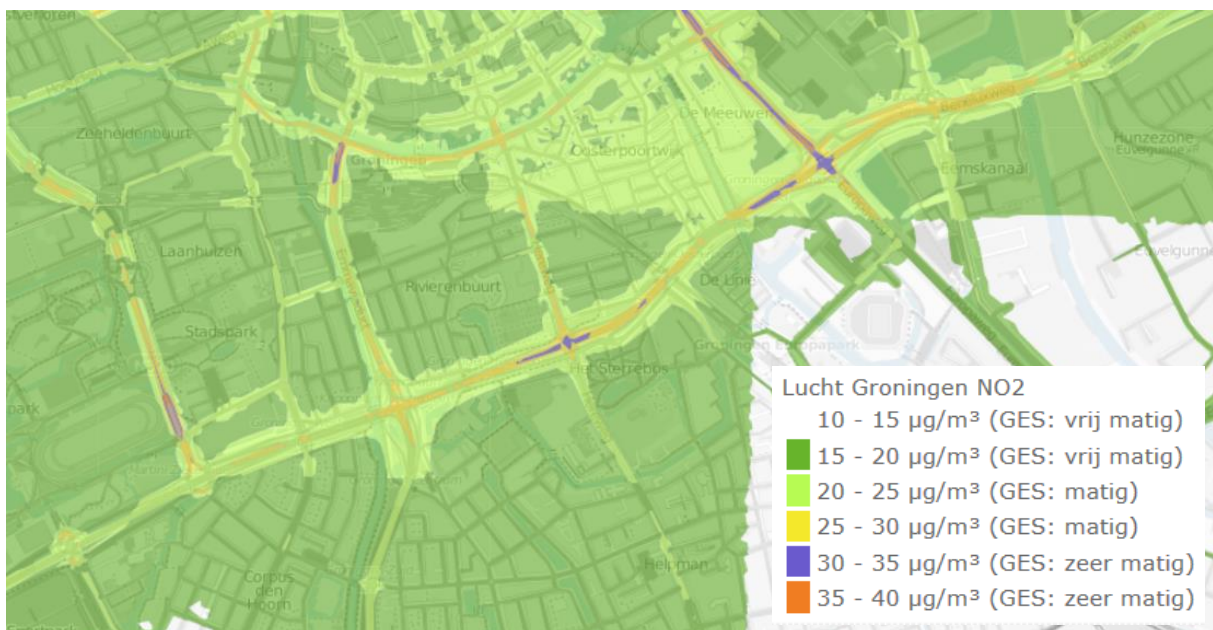

Bron: Wijkenquête 2016

Luchtkwaliteit nergens in Stad ongezond

De luchtkwaliteit krijgt in de gemeente Groningen in 2016 het oordeel matig tot vrij matig, de best mogelijk score voor verstedelijkt gebied. Sinds 2006 voldoet Groningen al aan de wettelijk normen, die overigens geen gezondheidsnormen zijn. Sindsdien zijn er verbeteringen geweest, onder meer door de toename van het gebruik van schone brandstoffen. Inmiddels voldoet de luchtkwaliteit in Groningen zelfs bijna aan de advieswaarden van de WHO voor fijnstof. Er zijn geen situaties in de stad met een onvoldoende vanuit het oogpunt van gezondheid.

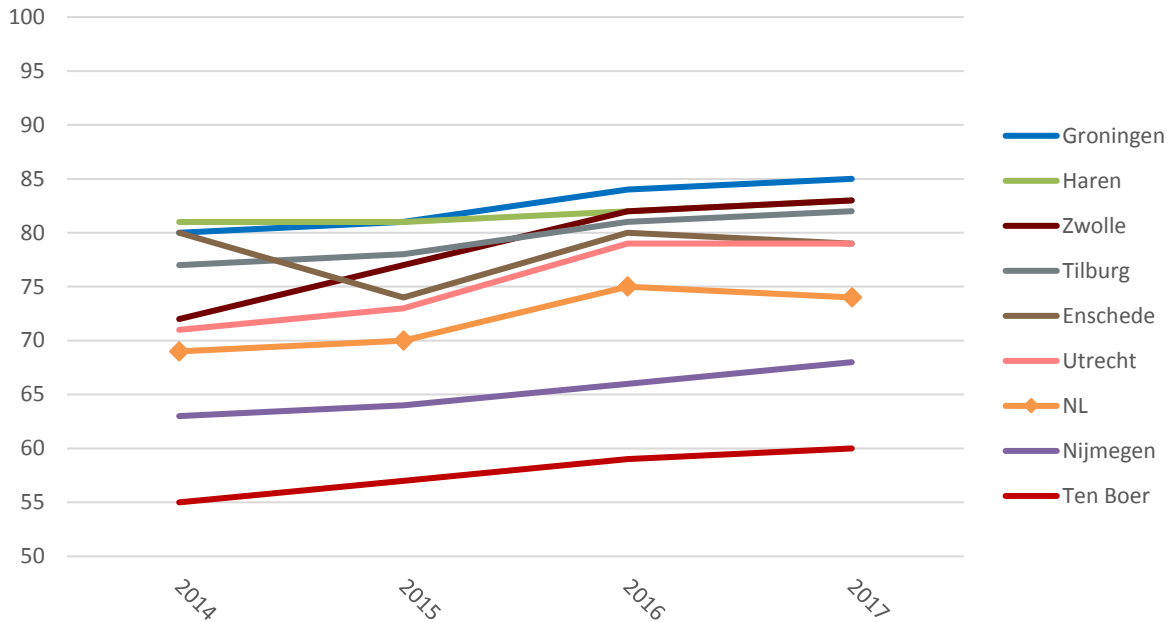
Luchtkwaliteit NO2 langs de zuidelijk ringweg en de A28

Bron: <http://www.icinity.nl/icinity>, 2016

In vergelijking met andere steden en Nederland, scoort de luchtkwaliteit in Groningen en Haren ook positief. In Ten Boer is die juist veel slechter dan gemiddeld, dit net als in andere agrarische gebieden.

Luchtkwaliteit o.b.v. uitstoot van CO2, stikstofoxiden, fijnstof en vluchtige organische stoffen, score van 0 = zeer laag tot 100= zeer hoog

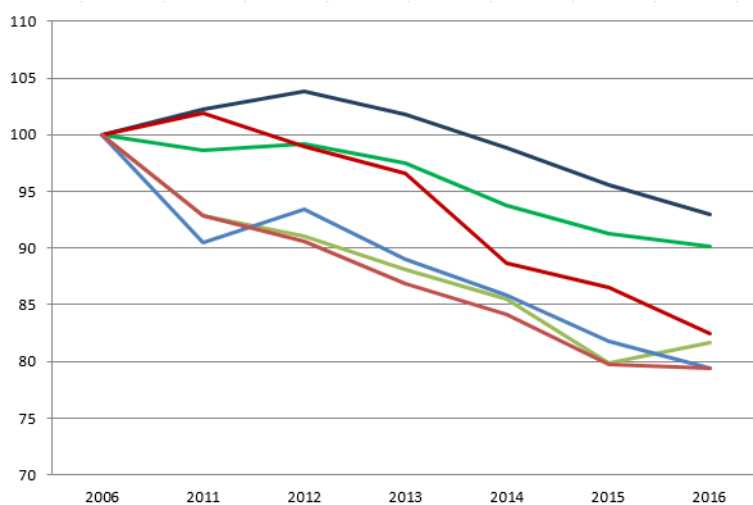

Bron: Telos via waarstaatjegemeente.nl

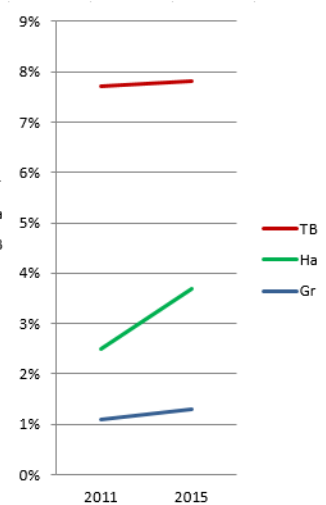
Groningen duurzamer

De gemeente Groningen wil in 2035 energieneutraal zijn. Dit is het geval als alle energie die wordt gebruikt, duurzaam is opgewekt. Daarvoor moet het energiegebruik afnemen en het gebruik van hernieuwbare energiebronnen toenemen. Dit gebeurt ook: Het energiegebruik vertoont een gunstig verloop: er wordt steeds minder gas en elektriciteit gebruikt, net als in Ten Boer, Haren, andere gemeenten en landelijk.

Ontwikkeling energieverbruik woningen (index 2006=100)

en hernieuwbare energie

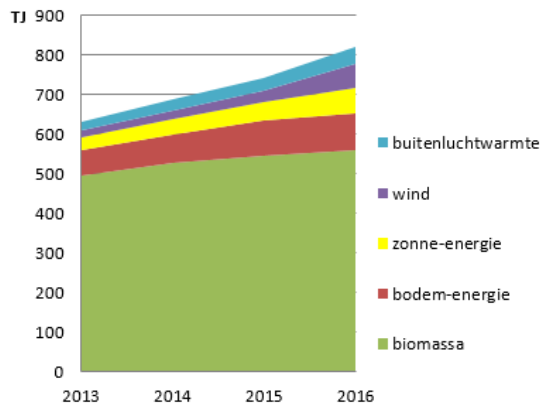

Bron: waarstaatjegemeente.nl

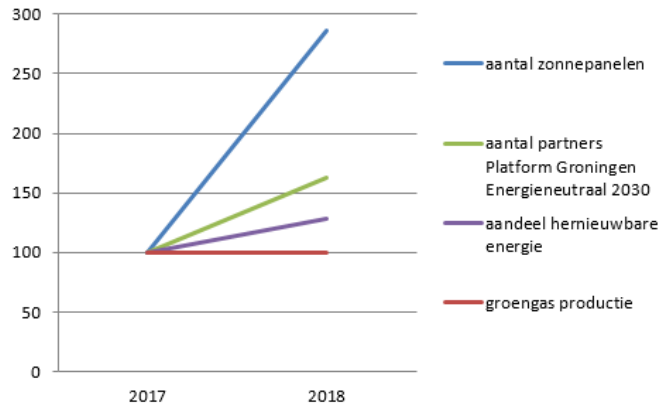
De hoeveelheid gebruikte hernieuwbare energie neemt toe, met name uit biomassa en wind. Ook het aandeel in het totale energieverbruik is toegenomen; van 4,2 procent naar 5,4 procent.

Het aantal zonnepanelen in de gemeente is in een jaar tijd bijna verdriedubbeld, van 40.000 naar 114.000. Het opgerichte energieplatform is het laatste jaar gegroeid van 24 naar 39 organisaties. Die zetten zich in om de energietransitie te realiseren. Hiermee zijn de meeste grote energieverbruikers in de gemeente vertegenwoordigd.

Ontwikkeling hernieuwbare energie

en diversen energie (index 2017=100)

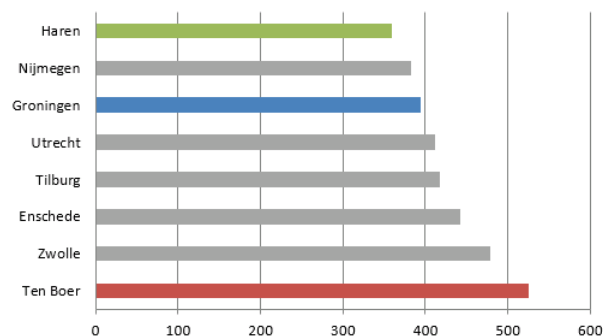
Bron: energiemonitor.groningen.nl

Andere elementen van duurzaamheid betreffen afval en mobiliteit.

De inwoners van de gemeenten Groningen en Haren leveren minder afval dan die in de meeste vergelijkingsgemeenten. De inwoners van Ten Boer produceren meer afval.

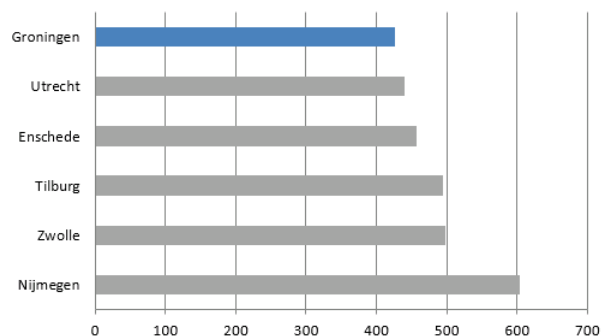
In de nieuwe benchmark duurzame mobiliteit¹ neemt het beleid van de gemeente Groningen de vierde plaats in van de grote Nederlandse gemeenten. Verder blijkt de CO₂-uitstoot als gevolg van mobiliteit de laagste van de zes vergelijkingsgemeenten.

Huishoudelijk afval, kg/inwoner, 2016

Bron: Telos via waarstaatjegemeente.nl

CO₂-uitstoot verkeer, ton/inwoner/jaar

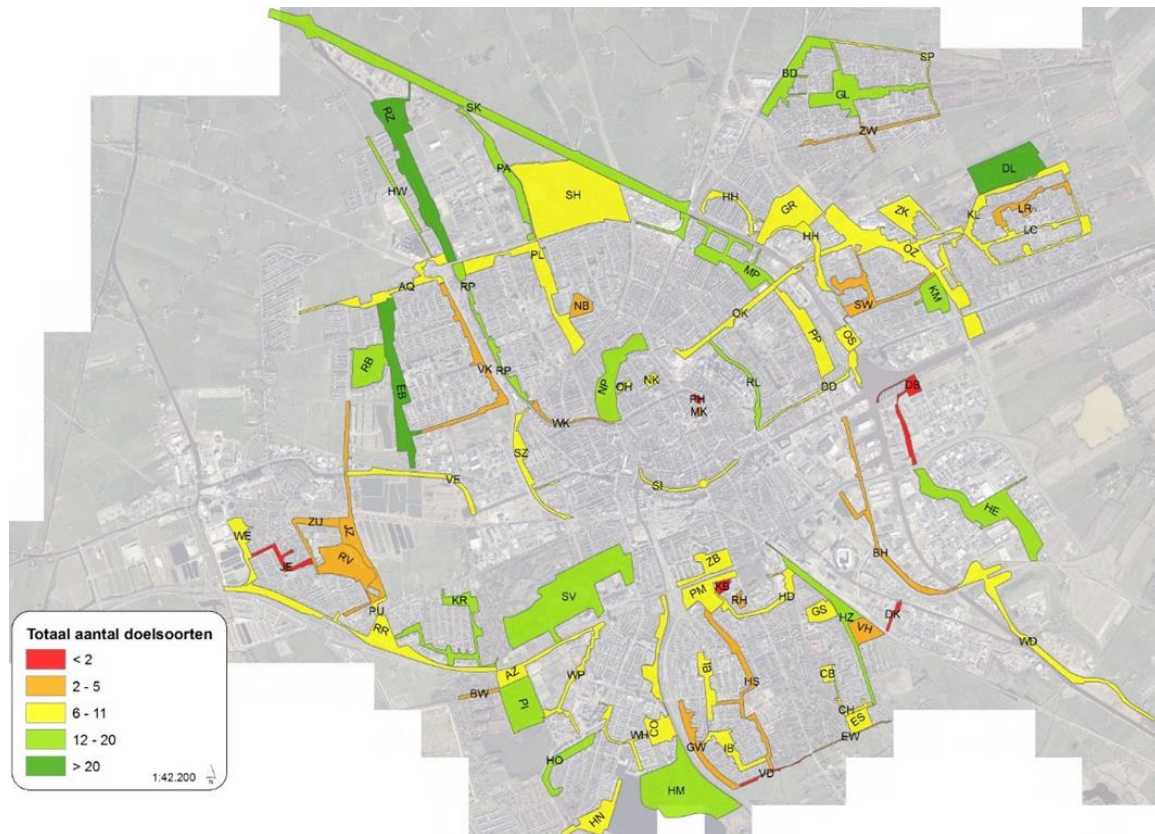
Bron: CE Delft

¹ Ontwikkeld door CE Delft, in opdracht van een aantal milieu- en vervoersorganisaties.

Ecologie: 1.000 soorten in gemeente

Binnen de stadsgrenzen van Groningen leven in 2016 bijna 1.000 soorten, 41 procent van alle soorten die in Nederland voorkomen. Voor een stad is dit een hoog percentage.

Ecologische kwaliteit van de stadsnatuur, 2013

Bron: rapport Doelsoortenbeleid, 2015, Koeman en Bijkerk bv en gemeente Groningen

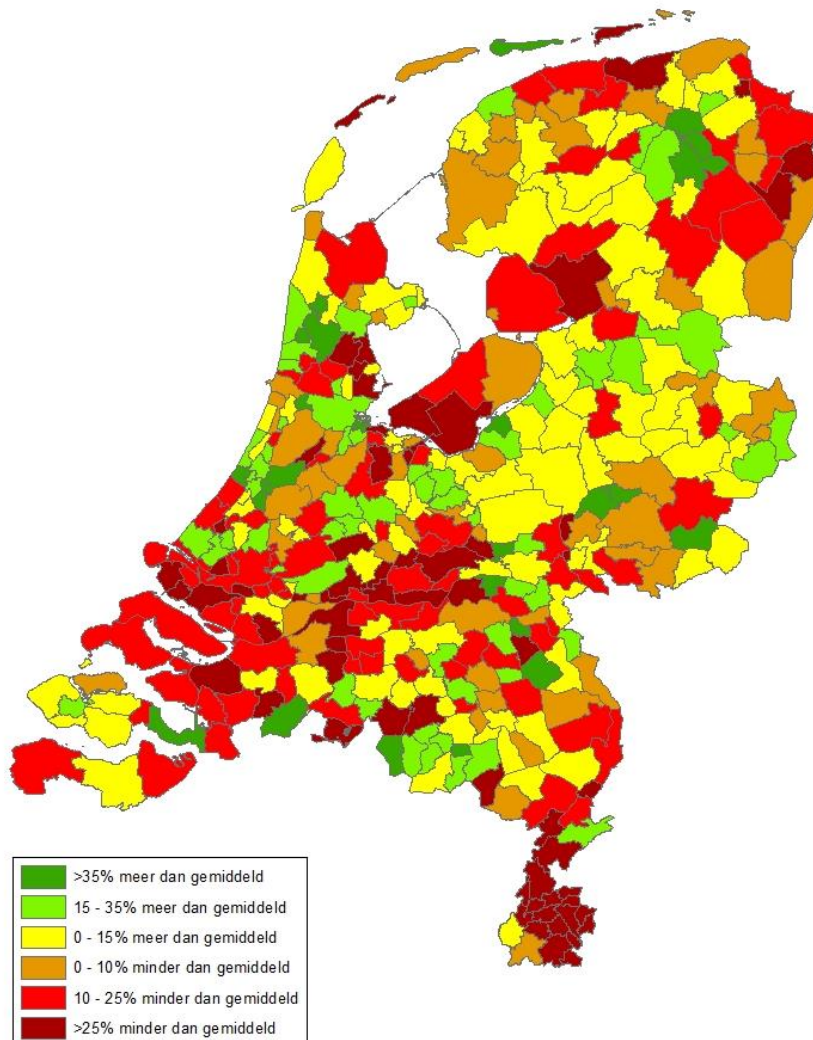
5. Verkeer

De Groninger fietst graag

In Groningen wordt het meest gefietst van alle gemeenten met meer dan 50.000 inwoners. Als we kijken naar het gebruik van vervoermiddelen (dus exclusief lopen) binnen de stad, dan scoort de fiets rond de 60 procent. Het Stadspanel gaf aan de fiets als vervoermiddel te kiezen omdat het ideaal is voor korte afstanden en goed voor de gezondheid en bovendien snel, milieuvriendelijk en goedkoop. Knelpunten vormen het fiets-parkeren in de binnenstad, het rekening met elkaar houden van weggebruikers onderling en onveilige verkeerssituaties. De waardering voor het fietsen in Groningen is sinds 2015 gestaag toegenomen van een 6,9 naar een 7,3.

Uit onderstaand kaartje valt al snel op te maken dat niet alleen Groningen, maar ook Ten Boer en Haren deel uitmaken van een ruimer gebied waar veel wordt gefietst. De grote studentenpopulatie is dus niet de enige oorzaak van de populariteit van de fiets in Groningen.

Fietskilometers per inwoner, per gemeente, ten opzichte van landelijk gemiddelde (2012-2015)

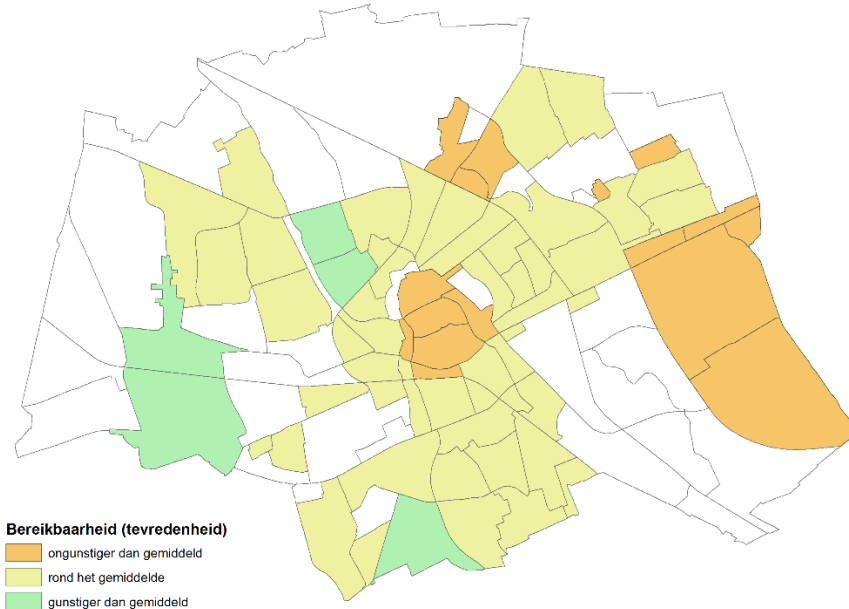

(Bron: kpvv CROW)

Bereikbaarheid wijken oogst tevredenheid

In 2016 was gemiddeld 85 procent van de inwoners tevreden over de bereikbaarheid van de eigen woonbuurt. Deze percentages zijn lager in de wijken Binnenstad, Schilbuurten Centrum, Nieuw-oost en de Dorpen-oost (rond de 75%).

Tevredenheid bereikbaarheid van de eigen buurt

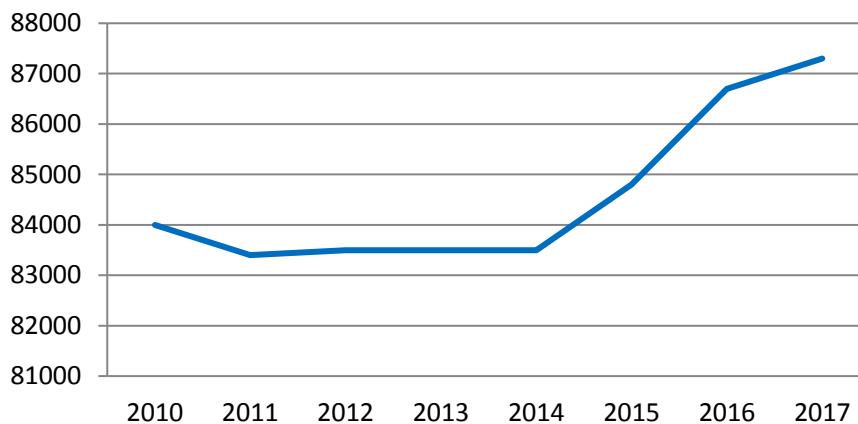

Bron: Wijkenquête 2016

Bereikbaarheid stad heeft aandacht

Om de stad in de toekomst bereikbaar te houden wordt een aantal grootscheepse infrastructurele projecten uitgevoerd. De twee grote knelpunten zijn het zuidelijke deel van de ringweg en het stationsgebied. De verkeersdrukke op ringweg-zuid is in de jaren 2016 - 2017 duidelijk toegenomen, na een aantal vrij stabiele jaren. Het is de bedoeling dat de capaciteit van de weg wordt vergroot.

Verkeersintensiteit Zuidelijke ringweg tussen Julianaplein en Europaweg, werkdagen

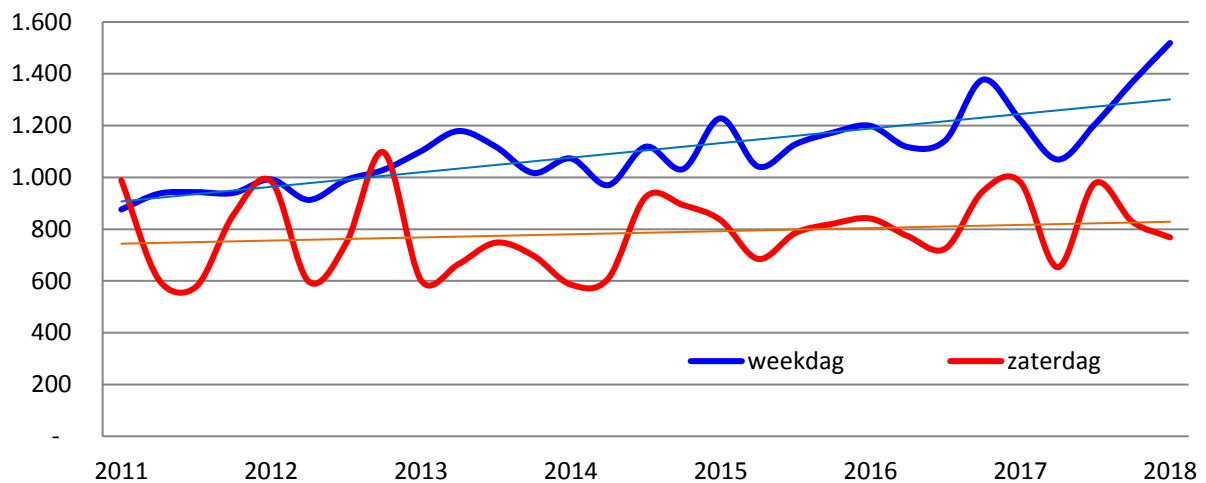
Bron: Rijkswaterstaat

Het project ringweg-zuid heeft geleid tot bezorgdheid over verkeersoverlast in de zuidelijke stadswijken. We zagen dit duidelijk terug in een enquête over de positieve en negatieve punten van de wijken.

In 2016 is de aanpak van de ringweg-oost met volledig ongelijkvloerse kruisingen voltooid, net als de renovatie van de Noordzeebrug.

Op steeds meer plaatsen rond de stad zijn P+R-gelegenheden voor automobilisten gecreëerd. Onder meer in de wijk Reitdiep en aan de Driebondsweg richting Meerstad zijn nu ook terreinen beschikbaar gekomen. De laatste jaren worden de P+R-terreinen rond de stad op werkdagen steeds meer gebruikt. In de figuur toont de ontwikkeling van de bezetting van een drietal al langer bestaande terreinen.

Ontwikkeling gebruik P+R-terreinen Haren, Hoogkerk en Kardinge

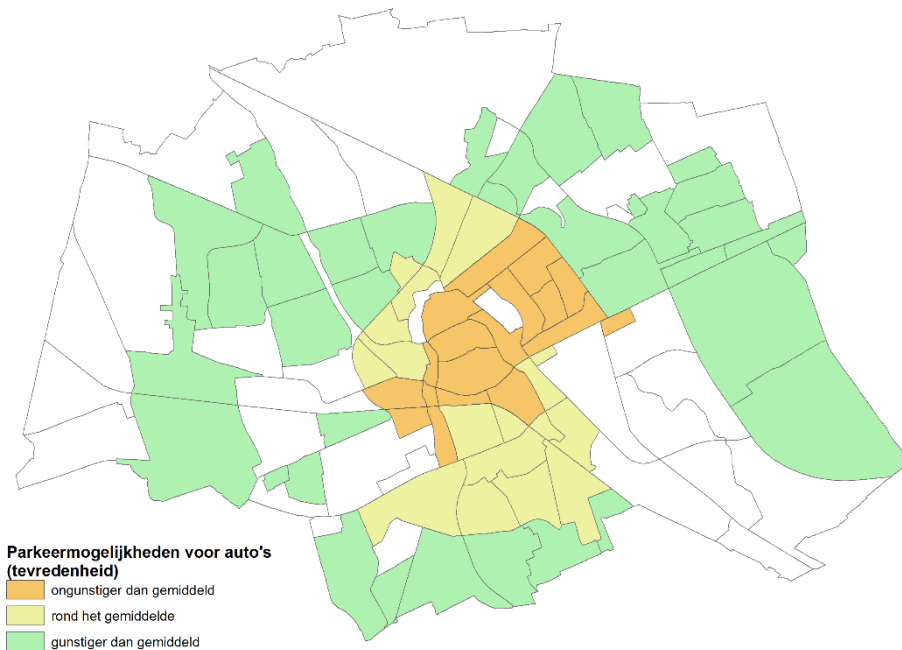

Bron: OIS Groningen

Parkeerproblematiek in wijken direct ten noorden van binnenstad

De verschillende transportmiddelen vragen niet alleen ruimte om te bewegen, maar ook om stil te staan. Weinig wijkbewoners van Binnenstad en Schilbuurten zijn in 2016 tevreden over de parkeermogelijkheden voor auto's. Dit geldt ook voor de wijken direct ten noorden van het centrum. Geparkeerde fietsen vormen in de binnenstad en de studentenbuurten voor ruim een zesde van de wijkbewoners een probleem.

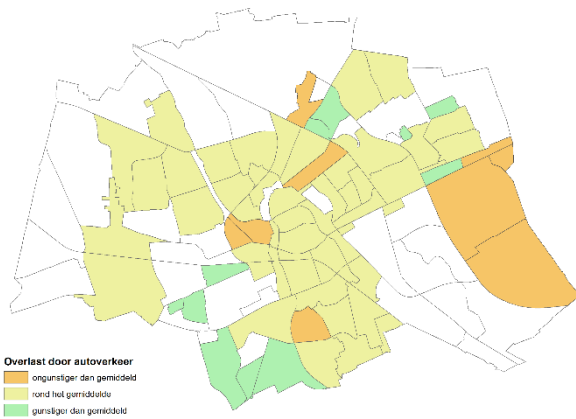
Percentages tevreden inwoners over de parkeermogelijkheden voor auto's

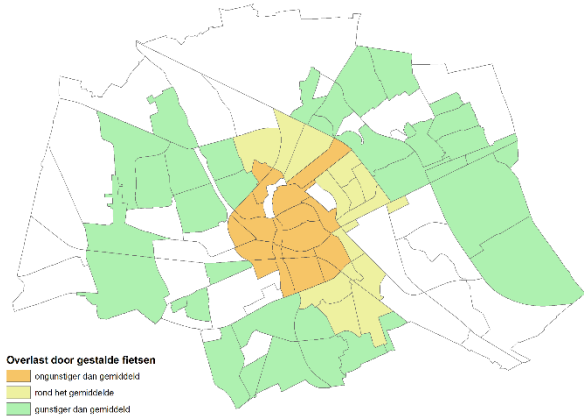
Bron: Wijkenquête 2016

Mobiliteit voor de een is overlast voor de ander. In een aantal wijken: De Wijert, Schildersbuurt-Kostverloren en Dorpen-oost ervaart een kwart van de bewoners overlast van autoverkeer. In de 'studentenwijken', de binnenstad en aangrenzende wijken, ervaren veel inwoners overlast door gestalde fietsen.

Overlast door autoverkeer

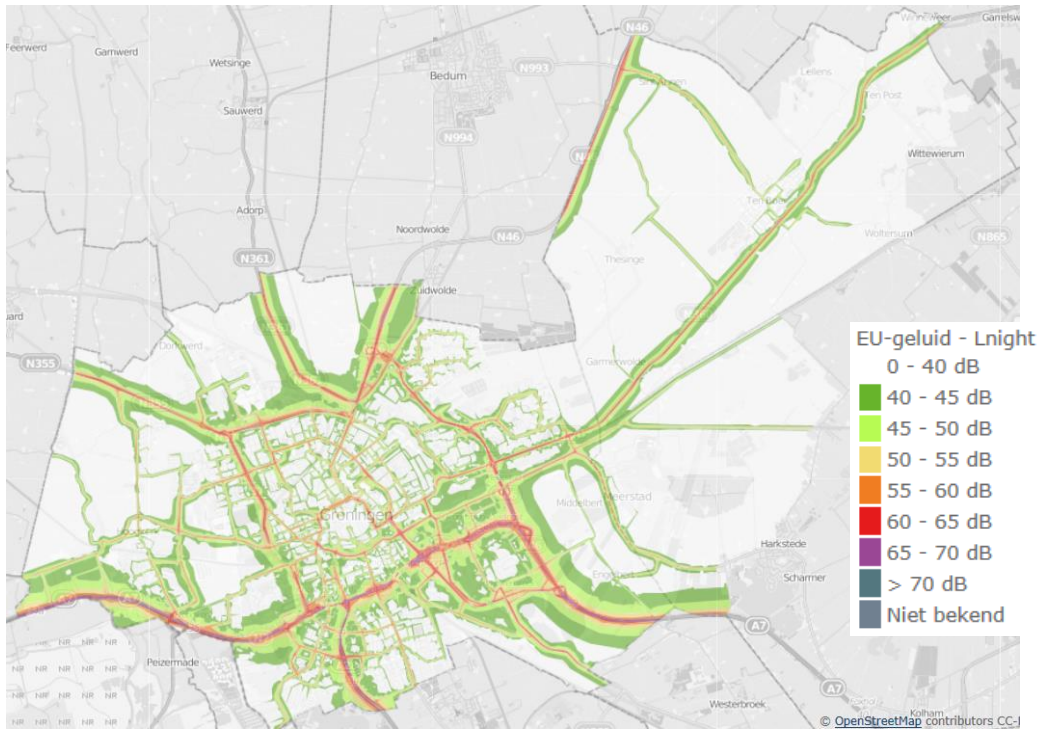
Overlast door gestalde fietsen

Bron: Wijkenquête 2016

Het geluid van verkeer is in 2016 voor 1.800 woningen te veel, meer dan 65 dB. Vijf jaar eerder gold dat nog voor 4.000 woningen. In de tussentijd is een aantal wegen voorzien van stil asfalt. Zoals te verwachten is de geluidsbelasting van woningen het sterkst langs de snel- en ringwegen. Verder is een aantal hoofdroutes duidelijk zichtbaar op het kaartje hieronder.

Geluid van wegverkeer in Groningen en Ten Boer, 2016

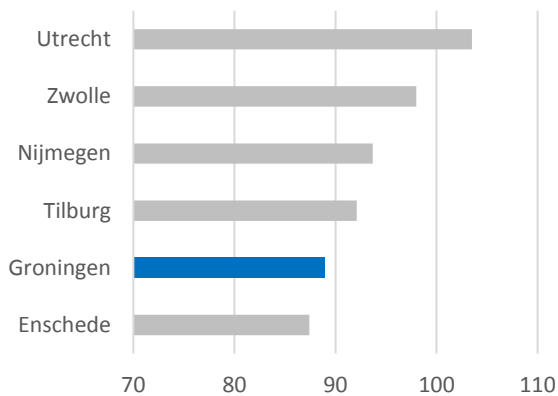
Bron: <http://www.icinity.nl/icinity>, 2016

6. Inkomen en werk

Rondkomen blijft thema in Groningen

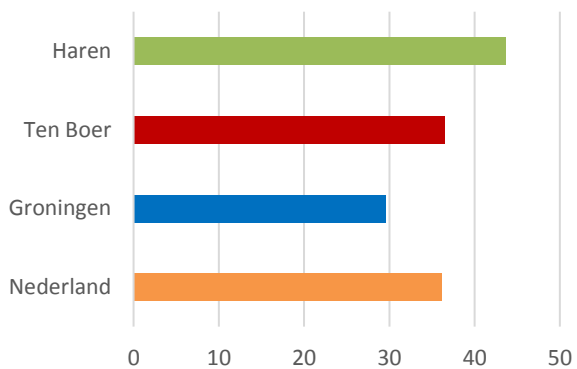
De koopkracht van de inwoners van Groningen is in vergelijking met andere steden en Nederland laag. Dat geldt ook voor het gemiddelde inkomen van een huishouden. In Ten Boer en vooral Haren is het inkomen van de huishoudens hoger. Dit is voor vrijwel alle typen huishoudens het geval. Huishoudens van samenwonenden met kinderen hebben in Ten Boer het minst te besteden van de drie gemeenten. De inkomens van samenwonenden zonder kinderen verschillen minder tussen de gemeenten en met Nederland.

Koopkracht (index Nederland=100)

Bron: CBS,

Gemiddeld inkomen huishouden, 2014

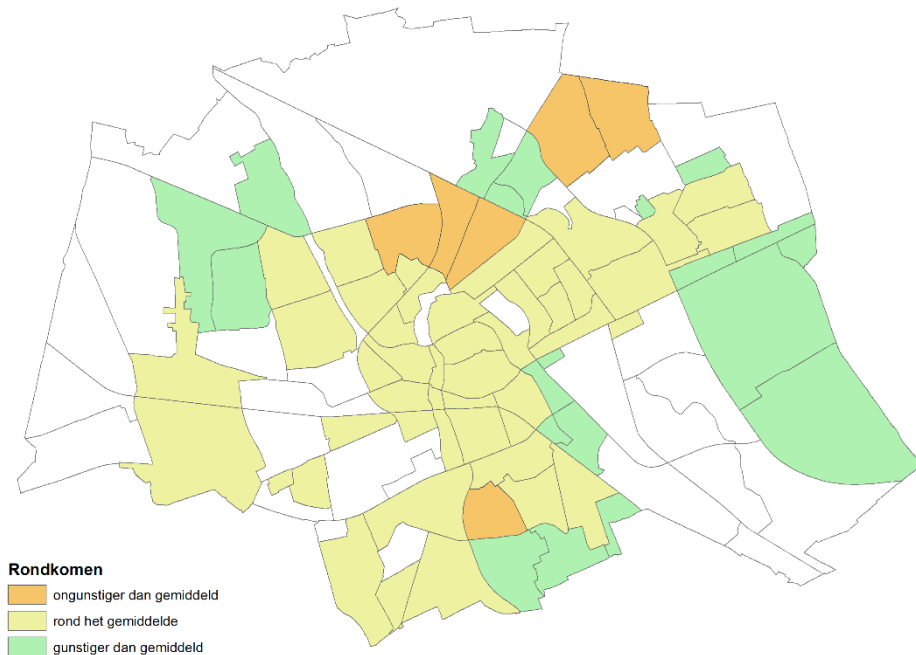

Bron: Regionaal Inkomens Onderzoek

In de gemeente Groningen leeft twee derde van de minimahuishoudens al langer van een minimuminkomen. Percentages huishoudens met een minimuminkomen van meer dan 25 procent zien we in de wijken Beijum en De Hoogte (cijfers 2016).

Bijna 10 procent van de inwoners van Groningen geeft in de Wijkenquête aan moeite te hebben met rondkomen. In de wijken De Hoogte en de Indische buurt hebben de grootste groepen moeite de eindjes aan elkaar te knopen. Ook Paddepoel, Selwerd en De Wijert tellen grote aandelen inwoners die het financieel niet gemakkelijk bolwerken.

Inwoners die moeilijk of niet kunnen rondkomen, 2016

Bron: Wijkenquête 2016

Werkgelegenheid toegenomen, armoede gelijk gebleven

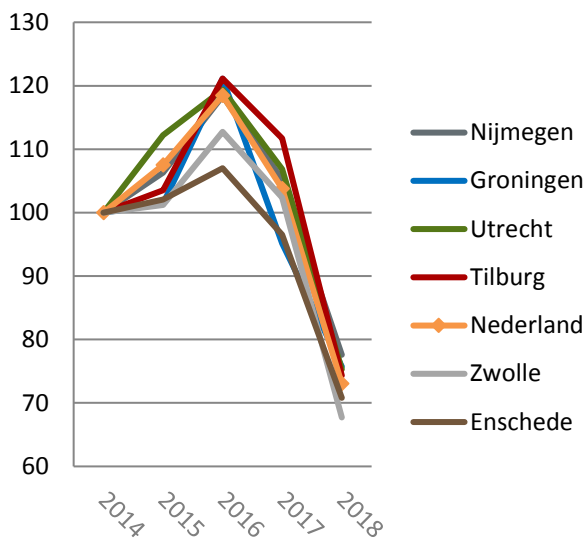
Er zijn in Groningen het laatste jaar ruim 4.000 banen bijgekomen. Van de banen in de gemeente wordt ongeveer de helft ingevuld door inwoners van de gemeente. De andere helft dus door forenzen.

We zien een sterke daling van het aantal geregistreerde niet-werkende werkzoekenden, met 21 procent. In tegenstelling tot vorig jaar blijkt deze ontwikkeling in andere steden en landelijk nog groter te zijn. In december 2017 telt Groningen ruim 16.000 geregistreerde werklozen, Ten Boer bijna 250 en Haren 600.

In Groningen hebben vooral jongeren (tot 27 jaar) geprofiteerd van de aantrekkende economie. Het aantal werkloze jongeren is in 2017 bijna gehalveerd. Maar het aantal werklozen van 27 tot 50 jaar in de gemeente is ook met 25 procent afgenomen en er zijn bijna 10 procent minder werklozen van 50 jaar en ouder dan een jaar geleden.

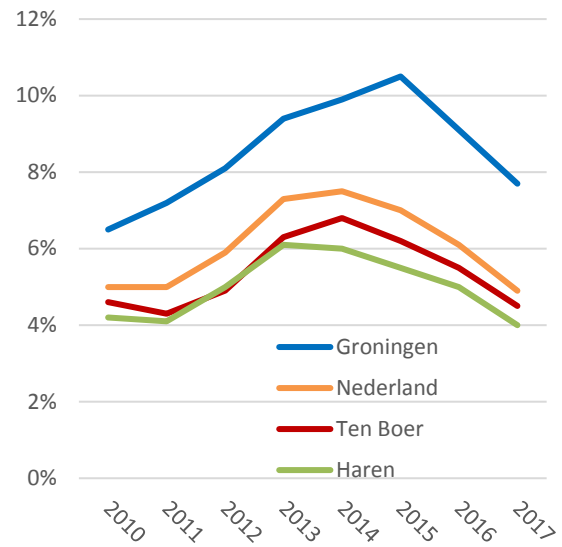
De werkloosheid in Groningen komt hiermee op 7,7 procent. In Ten Boer is dit 4,5 en in Haren 4 procent.

Ontwikkeling werkloosheid steden (index 2014=100)

Bron: UWV

Werkloosheid Ten Boer, Haren, Groningen, Nederland

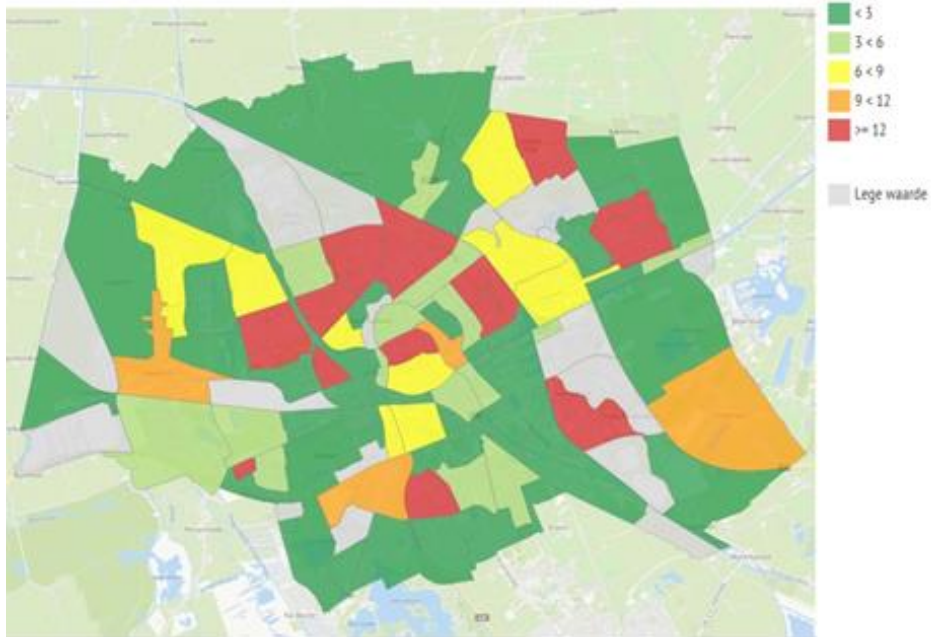
Bron: waarstaatjegemeente.nl

Eén op de vijf kinderen in huishouden met laag inkomen

Ondanks toename van de werkgelegenheid en de afname van de werkloosheid in de gemeente Groningen zien we dat het aantal bijstandsuitkeringen niet afneemt. Per saldo zijn de extra banen dus ingevuld door mensen die nog maar kort werkloos waren en forenzen.

Eén op de vijf kinderen in de gemeente Groningen groeit op in een gezin met een minimuminkomen. Het gaat hier om zo'n 5.500 kinderen. Ongeveer 3.900 van hen maken deel uit van een gezin met een bijstandsuitkering. Van de kinderen in de Korrewegwijk-De Hoogte maakt maar liefst 42 procent deel uit van een minimumhuishouden. In Selwerd-Paddepoel-Tuinwijk is dit 39 procent, wat neerkomt op ruim 1.000 kinderen. Zo'n 70 procent van de kinderen in minimumhuishoudens groeit op in een eenoudergezin.

Percentage van de kinderen in eenoudergezin met een bijstandsuitkering, 2016

Bron: gemeente Groningen

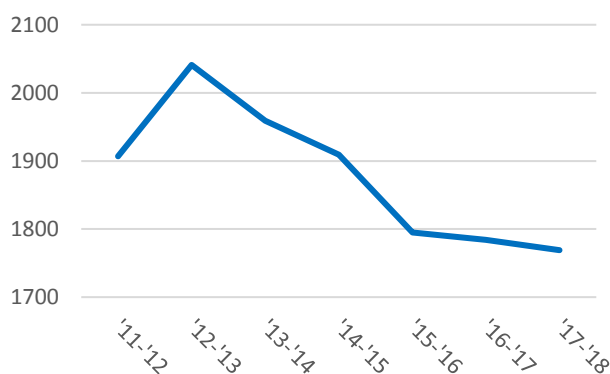
7. Onderwijs en opleiding

Afname leerlingen in het speciaal onderwijs

Het aantal leerlingen in het basisonderwijs is vrij constant tussen de 12.000 en 13.000.

Het aantal leerlingen dat speciaal onderwijs volgt laat sinds 2013 een dalende trend zien. In schooljaar 2017-18 zijn er ongeveer 250 leerlingen minder dan in het schooljaar 2012-13. In de periode daarvoor zagen we overigens een toename van het aantal leerlingen.

Ontwikkeling van het aantal leerlingen in het Speciaal Onderwijs

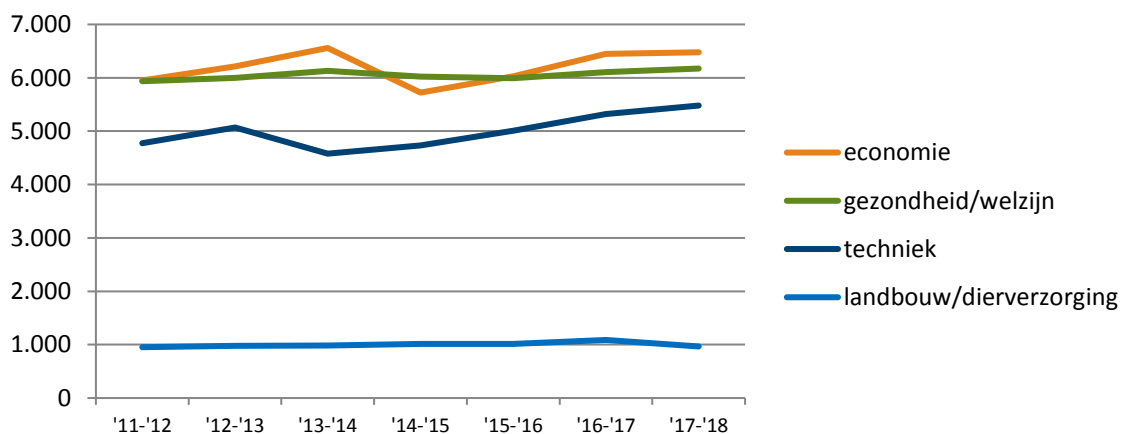

Bron: DUO

ROC's groeien, vooral technische en economische opleidingen

De onderwijsinstellingen die lager en middelbaar beroepsonderwijs aanbieden hebben tegen de 20.000 leerlingen in opleiding. Sinds het seizoen 2014-15 zijn ze met bijna 10 procent gegroeid. Vooral bij de technische en economische opleidingen zijn de aantallen leerlingen toegenomen, met zo'n 15 procent. De sectoren gezondheid/welzijn en landbouw/dierverzorging hebben stabielere aantallen leerlingen.

Deelnemers ROC's en AOC naar sector

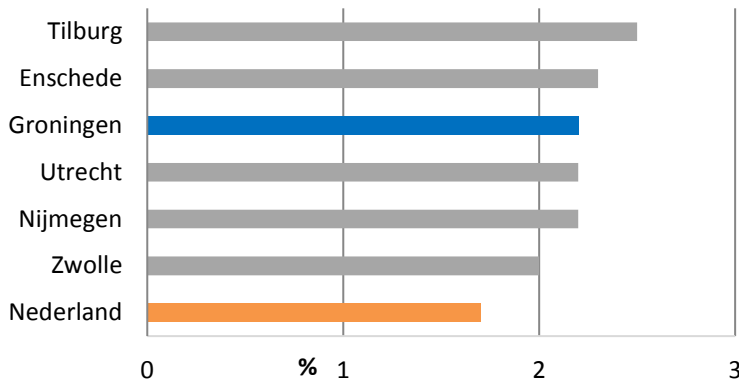

Bron: onderwijsinstellingen, DUO

Lager schoolverzuim dan vroeger

Het is een gunstige ontwikkeling dat het aantal voortijdige schoolverlaters de laatste jaren lager is. In de schoolseizoenen 2009-2011 verzuimden tegen de 500 leerplichtige kinderen en jongeren. In de seizoenen 2014-2016 is dit nog zo'n 250 (2,2%) in de gemeente Groningen, in Haren 0,4% en in Ten Boer 0,7%. In vergelijking met Nederland als geheel scoort de gemeente Groningen in 2015 slechter. Dit is in alle vergelijkingssteden het geval.

Percentage voortijdig schoolverlaters vergeleken, 2015 en 2016

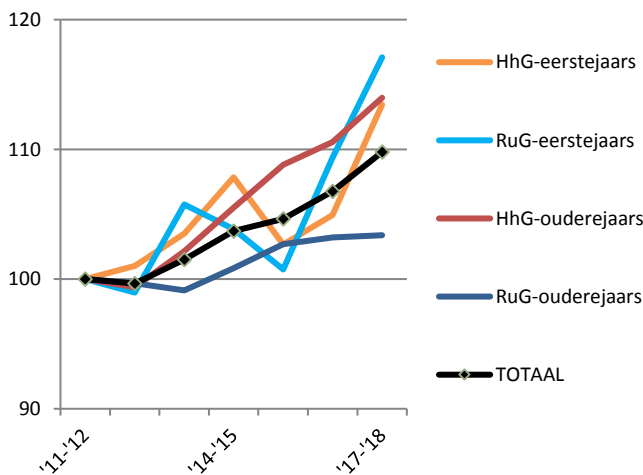

Bron: Waarstaatjegemeente.nl

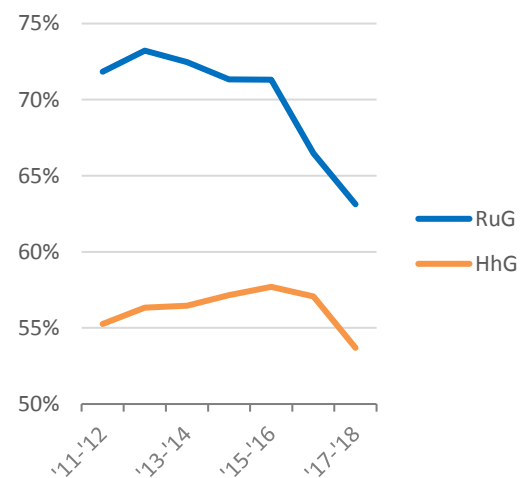
Instellingen hoger onderwijs blijven groeien

Opnieuw is het aantal studenten aan de Rijksuniversiteit Groningen (RuG) en de Hanzehogeschool Groningen (HhG) sterk toegenomen, met 1.650 studenten. De afgelopen zes jaar zijn beide instellingen samen met 10 procent gegroeid. Opvallend is dat aan de universiteit de groei van het aantal ouderejaars wat achterblijft (+3%), terwijl de toename van eerstejaars daar juist het grootst is (+17%). Aan de hogeschool is geen verschil te zien in de ontwikkeling van de aantallen eerstejaars en ouderejaars; beide zijn met ongeveer 14 procent toegenomen. Het in 2015 ingevoerde leenstelsel lijkt in 2015 en enigszins in 2016 te hebben geleid tot minder eerstejaars. Met ingang van studiejaar 2017-18 is de stijgende lijn weer gevonden.

Ontwikkeling aantal studenten RuG en HhG, index seizoen 2011-2012 = 100

Percentage studenten wonend in Stad

Bron: RuG en HhG

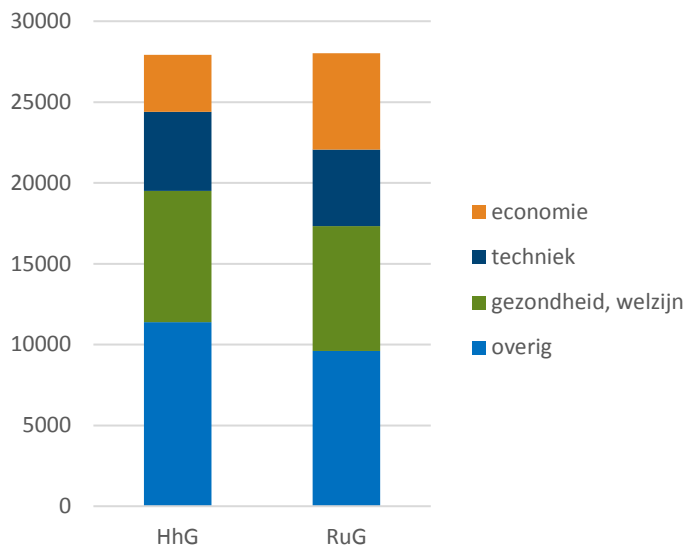
Afname studenten die wonen in Stad

Het aantal studenten dat ook woont in de gemeente Groningen is sinds 2015 afgenomen tot 34.700. Een trendbreuk, want tussen 2011 en 2015 nam dit aantal gestaag toe van 34.500 tot 36.500. Ook in procenten is deze trendbreuk duidelijk te zien in de grafiek. Vorig jaar was deze ontwikkeling vooral zichtbaar onder universiteitsstudenten, maar in het studiejaar 2017-18 is bij Hbo-studenten hetzelfde te zien.

Vermoedelijk ligt de oorzaak in de combinatie van de grote groei van het aantal eerstejaars met het leenstelsel en in krapte op de kamermarkt. Ook kan dit komen door andere regelgeving waardoor meer studenten thuis blijven wonen omdat het duurder is voor studenten om op kamers te wonen.

Voor zover een studierichting bekend is, volgen de grootste groepen een studie in de sector gezondheid en welzijn, in totaal bijna 16.000. Techniek en Economie zijn opgeteld vrijwel even groot, waarbij Techniek op de Hanzehogeschool groter is en Economie aan de Rijksuniversiteit.

Studierichting studenten HBO en WO, 2016

Bron: RuG en Hanzehogeschool

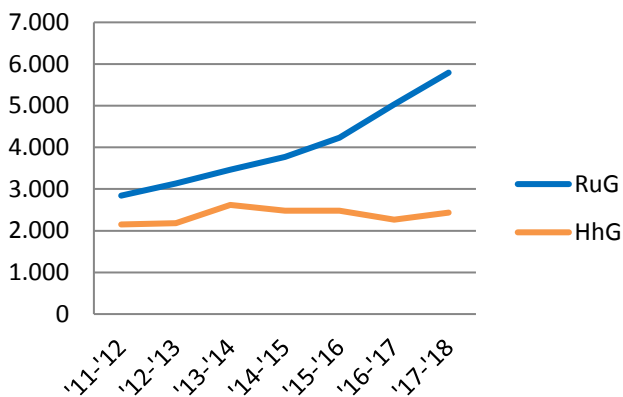
Toename buitenlandse studenten versnelt

Dit studiejaar (2017-2018) zijn er in totaal 8.225 buitenlandse studenten in Groningen. Dat zijn er bijna 1.000 meer dan een jaar eerder. De grootste groep vormen de studenten uit Duitsland, met 2.800 ruim een derde van alle buitenlandse studenten. Op de tweede en derde plek komen China en Groot-Brittannië, elk met ongeveer 450 studenten.

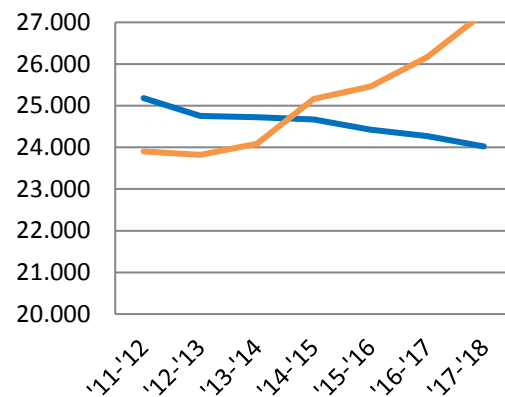
Sinds 2011 is het aantal buitenlandse studenten aan de universiteit verdubbeld tot bijna 6.000. We zien sinds 2015 een versnelling van de groei. Bij de hogeschool is in 2017 ook een toename van het aantal buitenlandse studenten te zien, met 600. In de periode hiervoor nam dit aantal juist langzaam af.

De aantallen Nederlandse studenten ontwikkelden zich trendmatig: bij de universiteit een kleine afname (-250) en bij de hogeschool een grotere toename (+500).

Ontwikkeling aantal buitenlandse studenten

en Nederlandse studenten

Bron: RuG en Hanzehogeschool

In de periode 2012-2017 zijn er bijna 4.000 wooneenheden voor jongeren gebouwd. Inmiddels wordt er nieuwe woonruimte ge- of verbouwd, speciaal voor buitenlandse studenten.

De vraag naar woonruimte door Nederlandse studenten is vooral een kwalitatieve: er zijn op zich voldoende kamers beschikbaar, maar de student van nu wil sanitaire voorzieningen liever niet meer delen met anderen. Een gedeelde keuken vinden ze minder bezwaarlijk.

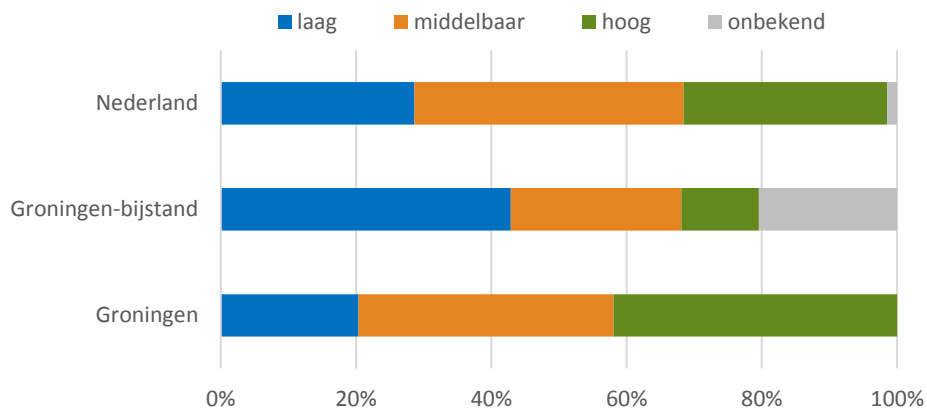
Met de aantallen studenten loopt Groningen risico bij veranderingen in landelijke regels, zoals het leenstelsel. Een tweede risico vormen veranderingen in het niet te beïnvloeden buitenlandse beleid over studeren in het buitenland, waaronder Nederland.

Verdringing van laagopgeleiden op de arbeidsmarkt

Een lage opleiding vormt in onze gemeente een groter risico op werkloosheid dan elders. Van het kleine percentage banen voor lager opgeleiden wordt meer dan de helft ingevuld door iemand met een hogere opleiding. Van de banen voor middelbaar opgeleiden wordt een derde ingevuld door hoger opgeleiden. De oorzaken zijn het grote aandeel hoogopgeleide inwoners en de vele studenten. Op studenten wordt mede vanwege hun flexibiliteit, parttime-beschikbaarheid en tijdelijkheid een sterk beroep gedaan. Daarnaast wordt de beschikbaarheid van banen voor laagopgeleiden op termijn complexer als gevolg van automatisering en robotisering. Voor de lager opgeleiden is het daardoor in Groningen extra moeilijk om betaald werk te krijgen, waardoor een dreigende tweedeling zich verder zou kunnen manifesteren.

De grafiek hieronder illustreert dit fenomeen. Veel inwoners van de gemeente Groningen zijn hoog opgeleid, meer dan 40 procent, terwijl dat in heel Nederland 30 procent is. Vooral het percentage laagopgeleiden is een stuk lager dan landelijk. Onder de bijstandsgerechtigden in Groningen zien we een heel andere verdeling: Minimaal 43 procent van hen is laagopgeleid, terwijl van nog eens 20 procent het opleidingsniveau niet bekend is.

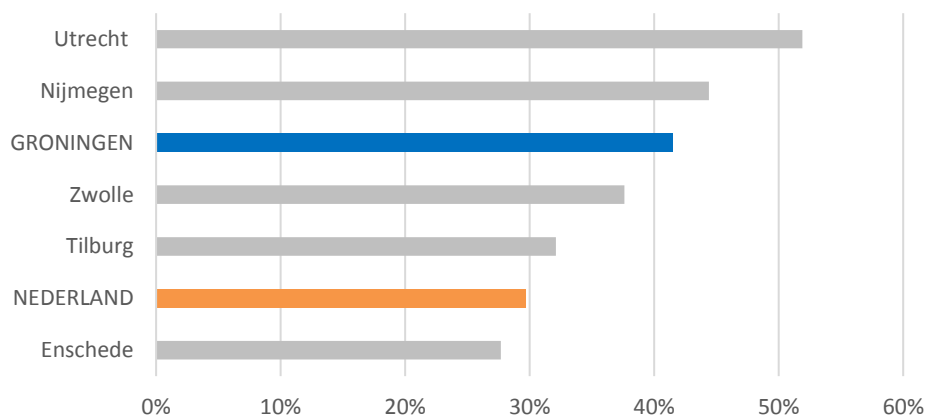
Opleidingsniveau vergeleken, 2017

Bronnen: CBS en gemeente Groningen/sociale dienst

In vergelijking met andere steden is het percentage hoogopgeleiden in Utrecht, Nijmegen en Amsterdam nog hoger dan in Groningen.

Opleidingsniveau vergeleken, 2017

Bron: CBS

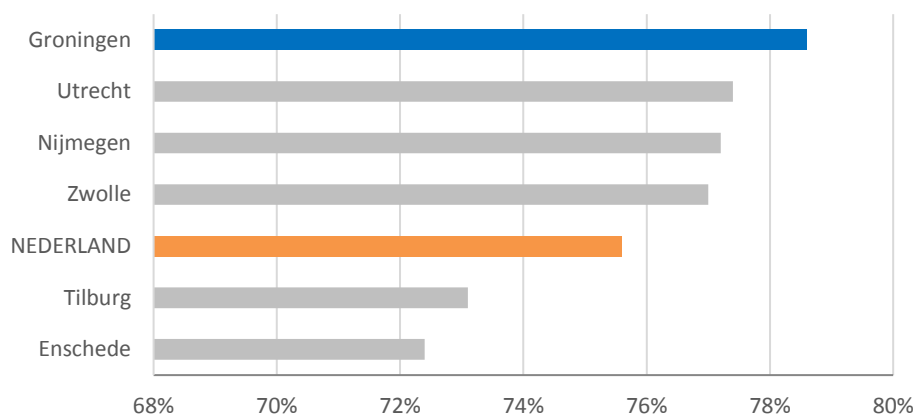
8. Gezondheid en vrije tijd

Jonge en gezonde bevolking

In vergelijking met andere steden zijn er met 79 procent veel inwoners in Groningen die zich gezond of zeer gezond voelen. Dit ligt voor de hand gezien de grote jonge studentenpopulatie in de gemeente.

In Haren is het percentage dat zich gezond voelt 80 procent en in Ten Boer 81 procent. Er is wel een verschil tussen de leeftijdsgroepen, ouderen voelen zich minder vaak gezond. Het percentage mensen van 65 jaar en ouder dat zich gezond voelt is in Groningen 59 procent, in Haren 74 procent en in Ten Boer 69 procent. Het Nederlands gemiddelde bij de 65-plussers is 62 procent.

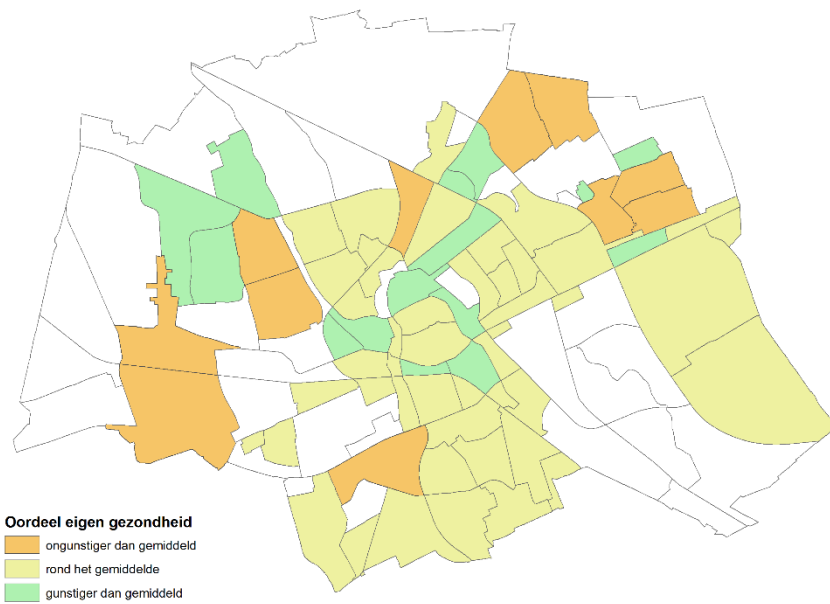
Deel van de bevolking dat zich goed of zeer goed gezond voelt, Groningen vergeleken, 2016

Bron: CBS, GGD 2016

Het beeld dat uit de Wijkenquête naar voren komt bevestigt dit: in de studentenwijken voelen bovengemiddelde percentages zich (zeer) goed gezond. De wijken De Hoogte, Beijum, Hoogkerk, Lewenborg, Vinkhuizen en Corpus den Hoorn bungelen aan de onderkant met de laagste percentages inwoners die zich goed gezond voelen. In deze wijken gaven ook meer inwoners aan dat ze lichamelijke of psychische gezondheidsproblemen ervaren.

Deel van de bevolking dat zich goed of zeer goed gezond voelt in de wijken, 2016

Bron: Wijkenquête 2016

Tegen de 90 procent van de inwoners van de gemeente is in 2016 tevreden met het leven. Het laagste percentage vinden we in De Hoogte met 77 procent.

Wat kleinere percentages voelen zich gelukkig, gemiddeld 80 procent van de inwoners. De hoogste percentages vinden we in de wijken Nieuw-zuidoost, De Wijert-zuid/villabuurt en de Schildersbuurt-Kostverloren. De laagste in Beijum, Corpus den Hoorn en de Indische buurt.

Relatief veel bewoners verwachten dat de kwaliteit van hun leven er in de nabije toekomst op achteruit zal gaan in de zuidelijke stadswijken, in Selwerd, Paddepoel, Vinkhuizen en Hoogkerk.

Percentages inwoners dat zich gezond voelt, gelukkig voelt, tevreden is met het leven en achteruitgang van de kwaliteit van het leven verwacht, per wijk

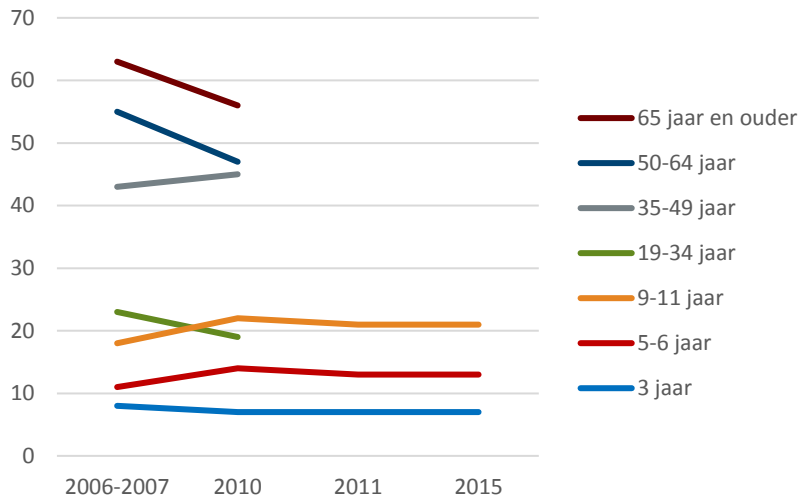
	oordeel eigen gezondheid	gelukkig voelen (afgelopen 2 weken)	tevredenheid met leven (momenteel)	verwachte ontwikkeling kwaliteit van leven achteruit
1 Binnenstad	92%	80%	85%	5%
2 Schilbuurten Centrum	93%	80%	88%	8%
3 Oosterpoort	93%	80%	86%	5%
4 Hereweg- en Rivierenbuurt	89%	75%	84%	9%
5 Oud-zuid-west	92%	74%	84%	7%
7 Schildersbuurt-Kostverloren	93%	82%	88%	6%
6 Oranje-, Noorderplantsoenbuurt, Tuinwijk	91%	78%	85%	6%
8 De Hoogte	82%	71%	77%	6%
9 Indische buurt	86%	70%	80%	4%
10 Professorenbuurt	93%	76%	83%	5%
11 Oosterparkwijk	88%	74%	84%	9%
17 Nieuw-zuidoost	92%	84%	92%	6%
12 Helpman-Coendersborg	92%	77%	84%	8%
13 De Wijert-zuid-Villabuurt	88%	82%	90%	17%
14 De Wijert	87%	71%	79%	15%
15 Corpus den Hoorn	84%	69%	79%	15%
16 Hoornse Meer	86%	77%	87%	18%
29 Nieuw-zuidwest	88%	78%	88%	10%
18 Hoogkerk	83%	78%	86%	16%
19 Nieuw-west	93%	81%	90%	7%
20 Vinkhuizen	84%	71%	80%	14%
22 Paddepoel	86%	74%	83%	19%
21 Selwerd	90%	74%	84%	17%
24 Beijum	83%	69%	79%	11%
25 Lewenborg	84%	74%	83%	13%
26 Oosterhoogebrug-Ulgersmaborg	86%	80%	87%	13%
27 Nieuw-oost	93%	81%	91%	9%
28 Dorpen-oost	87%	79%	88%	13%
Gemiddelde gemeente	89%	76%	84%	10%

Bron: Wijkenquête 2016

Van alle volwassenen heeft bijna 40 procent overgewicht (bron: GGD). Dit percentage is sinds 2010 iets hoger geworden. Dankzij onze grote studentenpopulatie is het percentage inwoners met overgewicht veel lager dan de 50 procent die gemiddeld in Nederland geldt.

Onder kinderen varieert dat per leeftijd: van 7 procent bij de peuters van 2-3 jaar, via 14 procent van de kleuters van 5-6 jaar tot 21 procent bij de basisschoolkinderen van 10-11 jaar.

Overgewicht bij leeftijdsgroepen

Bron: GGD Groningen

Meeste WMO-gebruik betreft vervoer

In de gemeenten Ten Boer en Groningen worden 24.000 WMO-voorzieningen verstrekt aan 19.000 personen. Er zijn dus personen die meer dan één voorziening gebruiken. Collectief vervoer is de meest gebruikte voorziening; 40 procent van de voorzieningen. Ruim 7.300 personen maken hier gebruik van. Daarnaast hebben ruim 2.300 personen een individuele vervoersvoorziening. Tegen de 5.300 inwoners ontvangen begeleiding vanuit de WMO.

Aantal openstaande WMO-voorzieningen Ten Boer en Groningen, 2018

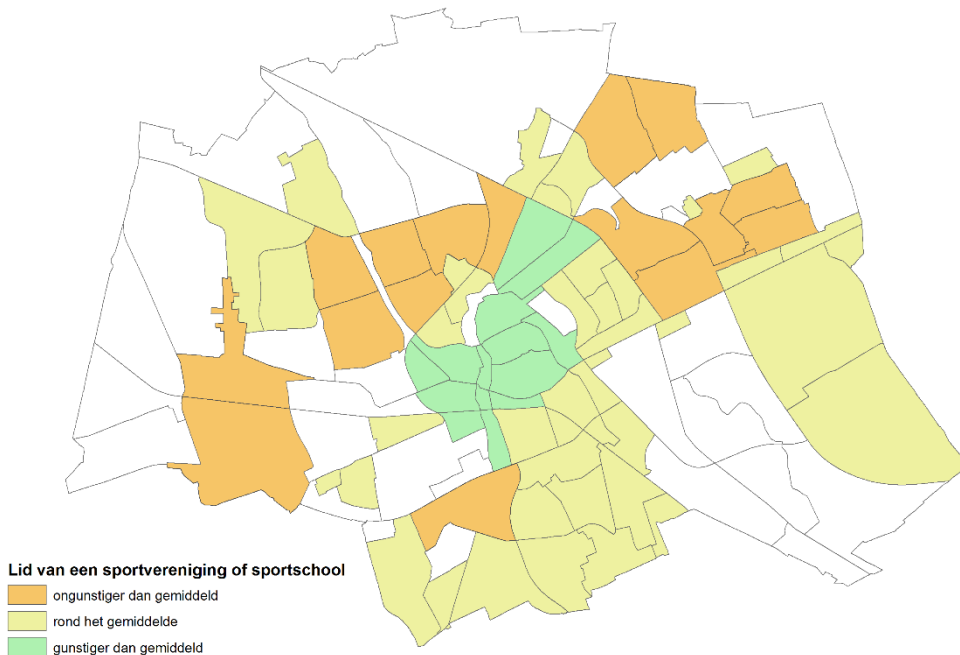
Bron: gemeente Groningen

In elke wijk sport minstens 60 procent van de inwoners

Driekwart van de inwoners zegt in 2016 actief te sporten. Vooral in de studentenwijken doen veel inwoners aan sport, zo'n 80 procent. Het gaat dan om de schilbuurten rondom het centrum, Schildersbuurt-Kostverloren, Professorenbuurt, Oud-zuidwest (met de Zeeheldenbuurt) en de Indische buurt. In de wijken Vinkhuizen, Hoogkerk en Beijum zien we de laagste percentages sporters: toch nog 62-67 procent van de volwassenen.

Bijna 50 procent van de inwoners is (ook) lid van een sportclub of sportschool. Dit lidmaatschap is duidelijk onder gemiddeld in (o.m.) Beijum, Lewenborg, Paddepoel en Selwerd, Voor een deel heeft dit met de leeftijd van de wijkbewoners te maken: hoe ouder, des te minder er lid zijn van een sportclub.

Percentages inwoners die lid zijn van een sportclub of - school, 2016

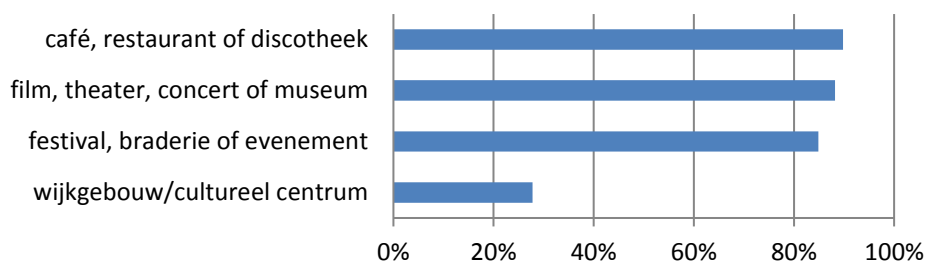

Bron: Wijkenquête 2016

Veel inwoners gaan wel eens uit

Hoge percentages van de inwoners van Groningen gaan wel eens uit. Tussen de 80 en 90 procent gaat wel eens naar een café, restaurant of discotheek, naar een bioscoop, theater, concert of museum en naar een festival, braderie of evenement. De activiteiten in wijkgebouwen en culturele centra zoals de bibliotheek trekken zo'n 30 procent van de inwoners van de gemeente.

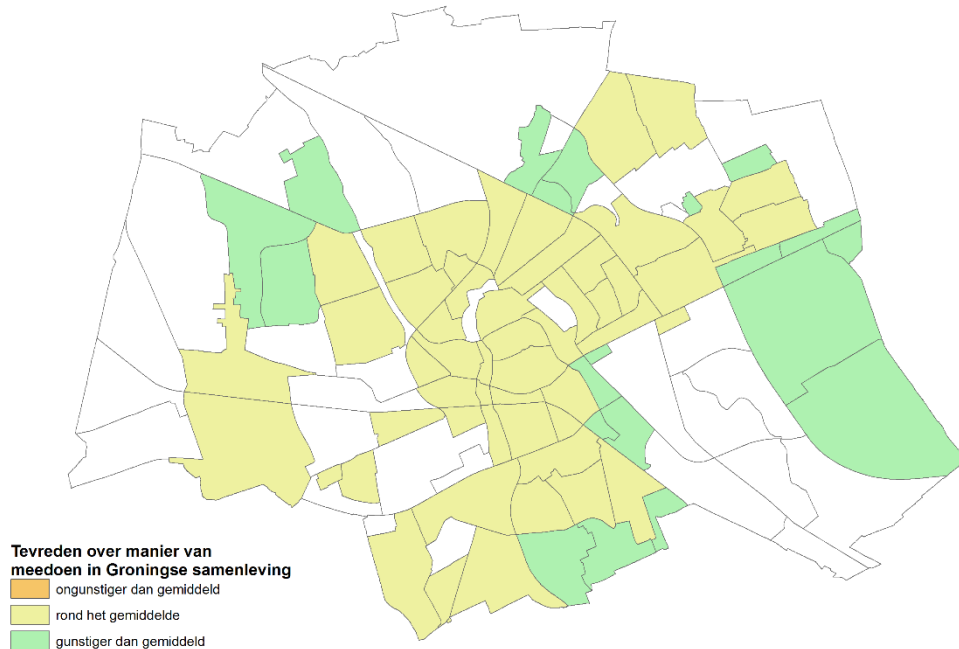
Percentage inwoners dat wel eens een bezoek brengt aan soorten gelegenheden, 2016

Bron: Wijkenquête 2016

Vier van de vijf inwoners zijn tevreden over de manier waarop ze meedoen aan de Groningse samenleving. De percentages zijn het hoogst in de recente nieuwbouwwijken en de dorpen aan de oostkant van de gemeente.

Tevreden over manier van meedoen in Groningse samenleving, 2016

Bron: Wijkenquête 2016

Vrijwel alle inwoners hebben voldoende contacten, vooral met burens of vooral met vrienden

Gemiddeld zegt 96 procent van de inwoners van Groningen voldoende contacten te hebben. Ook in alle wijken liggen de percentages boven de 90.

Zo'n 80 procent van de inwoners heeft wekelijks contact met familieleden en evenveel heeft wekelijks contact met vrienden. Ruim de helft spreekt wekelijks wel burens. Deze laatste twee groepen laten globaal een complementair beeld zien: in wijken waar veel wijkbewoners contact hebben met vrienden ligt de contactfrequentie met burens lager, en omgekeerd. In grote lijnen herkennen we de studentenwijken als wijken met veel vrienden- en minder burenscontact.

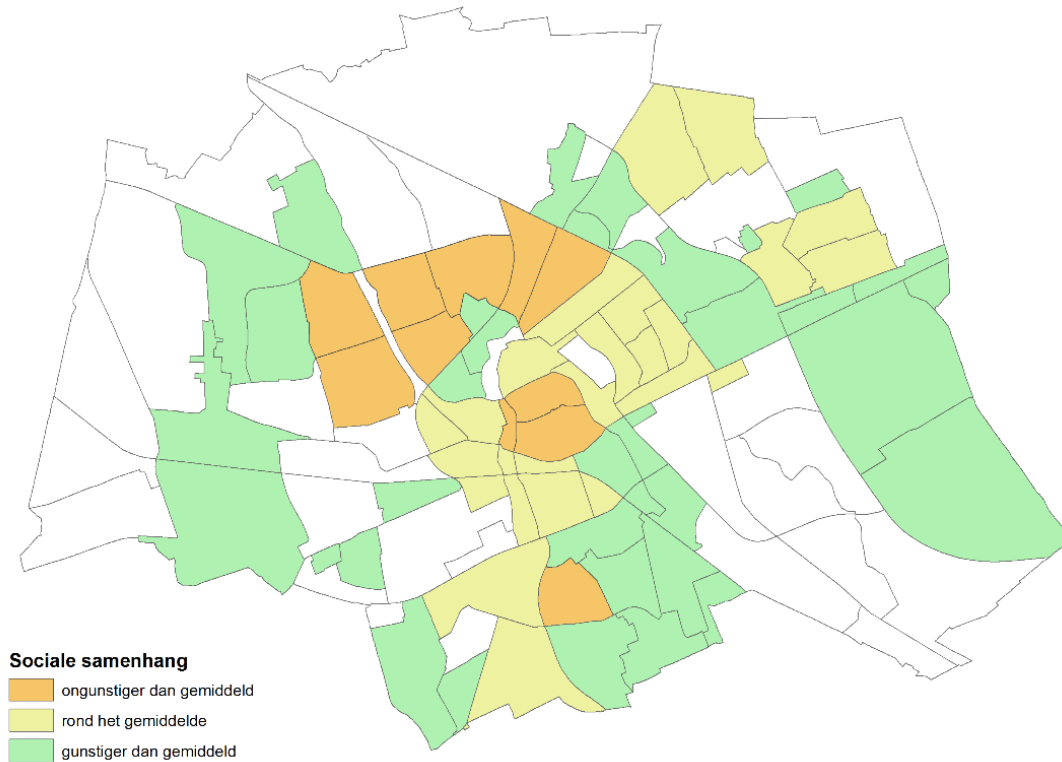
Percentages inwoners met diverse contacten

	voldoende contacten	contact familieleden (minstens 1x per week)	contact vrienden of goede kennissen (minstens 1x per week)	contact buren (minstens 1x per week)	indicator sociale samenhang
1 Binnenstad	98%	85%	91%	39%	5,4
2 Schilbuurten Centrum	96%	83%	91%	48%	5,9
3 Oosterpoort	98%	74%	85%	46%	6,6
4 Hereweg- en Rivierenbuurt	97%	82%	86%	42%	6,1
5 Oud-zuid-west	94%	83%	88%	47%	6,2
7 Schildersbuurt-Kostverloren	94%	83%	87%	46%	6,0
6 Oranje-, Noorderplantsoenbuurt, Tuinwijk	96%	83%	85%	55%	6,8
8 De Hoogte	94%	83%	87%	47%	5,1
9 Indische buurt	94%	80%	87%	44%	5,4
10 Professorenbuurt	94%	82%	91%	44%	6,0
11 Oosterparkwijk	99%	83%	84%	57%	6,1
17 Nieuw-zuidoost	98%	82%	83%	54%	6,6
12 Helpman-Coendersborg	97%	82%	80%	59%	6,8
13 De Wijert-zuid-Villabuurt	96%	78%	71%	65%	7,0
14 De Wijert	92%	84%	82%	58%	5,8
15 Corpus den Hoorn	96%	81%	71%	48%	6,0
16 Hoornse Meer	98%	75%	74%	65%	6,3
29 Nieuw-zuidwest	95%	80%	81%	71%	7,2
18 Hoogkerk	97%	84%	72%	71%	6,7
19 Nieuw-west	98%	83%	72%	73%	7,0
20 Vinkhuizen	92%	84%	74%	49%	5,5
22 Paddepoel	93%	81%	80%	60%	5,8
21 Selwerd	97%	83%	81%	58%	5,8
24 Beijum	93%	80%	75%	64%	6,0
25 Lewenburg	96%	74%	67%	69%	6,1
26 Oosterhoogebrug-Ulgersmaborg	98%	83%	74%	73%	6,8
27 Nieuw-oost	97%	80%	73%	73%	7,0
28 Dorpen-oost	97%	75%	70%	69%	7,4

Bron: Wijkenquête 2016

Een lage score voor sociale samenhang zien we vooral in het Centrum en in de aandachtswijken De Hoogte-Indische buurt, Selwerd en De Wijert. Dat geldt ook voor Vinkhuizen en Paddepoel. Opvallend is dat het beeld vrij weinig overeenkomsten vertoont met het beeld van contacten met buurtgenoten. In de echte studentenwijken lijkt weinig contact tussen buurtgenoten niet te leiden tot een lage sociale samenhang in de wijk.

Score voor sociale samenhang (hoger is meer samenhang), 2016

Bron: Wijkenquête 2016

Wederzijds naar elkaar en de omgeving omkijken kunnen we in beeld brengen via een aantal vragen uit de Wijkenquête. Driekwart van de inwoners denkt dat buurtgenoten een oogje in het zeil houden als ze zelf afwezig zijn, 85 procent zegt zich medeverantwoordelijk te voelen voor de buurt en bijna iedereen is bereid een buurtgenoot te helpen als die ziek of gehandicapt is.

Actieve inzet inwoners neemt toe

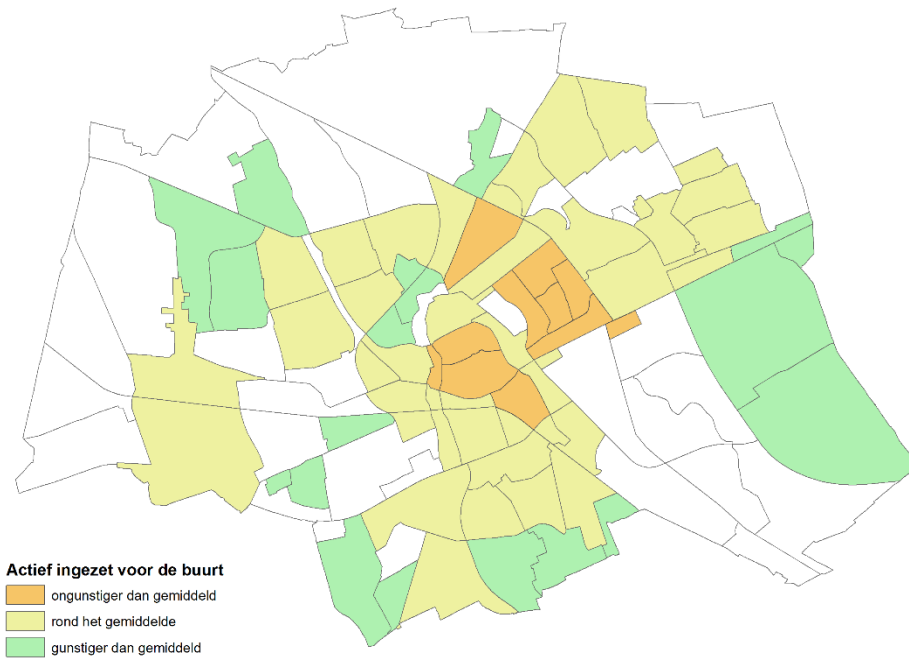
Bijna een kwart van de inwoners zet zich actief in voor de buurt, tegen de 30 procent doet vrijwilligerswerk en zo'n 20 procent is mantelzorger.

De eigen inzet door inwoners laat een voorzichtig positieve ontwikkeling zien. Sinds 2010 zet ruim 20 procent zich actief in voor de buurt, waar dat eerder rond de 15 procent was. Ook het percentage vrijwilligers lijkt wat hoger te liggen dan vroeger (28%). Verder zien we bij het geven van mantelzorg een stijging: van 15 procent in 2010 tot 21 procent in 2016. Aan de vraagzijde van zorg en welzijn is ook een toename te verwachten, door de vergrijzing en bijbehorende zorgbehoefte.

De meeste mensen zijn actief voor de buurt door een bijdrage aan de leefbaarheid van de buurt (14%) en/of vrijwilligerswerk (7%). Kleinere percentages leveren voor de buurt een bijdrage aan politiek, beleid of bestuur (3%) of doen iets anders (2%). Ongeveer de helft van deze actieve inwoners doet dit minstens eens per maand en vrijwel allemaal willen ze zich blijven inzetten. Een kwart van de inwoners die nog niet actief zijn voor de buurt willen dit in de toekomst wel gaan doen.

De actieve inzet voor de buurt is het kleinst in de Binnenstad, gevolgd door de Indische buurt, de Oosterparkwijk en de Oosterpoort. Verreweg het hoogste percentage vinden we met 43 procent in de dorpen in het oosten van de gemeente,.

Percentage wijkbewoners dat zich actief heeft ingezet voor de buurt, 2016

Bron: Wijkenquête 2016

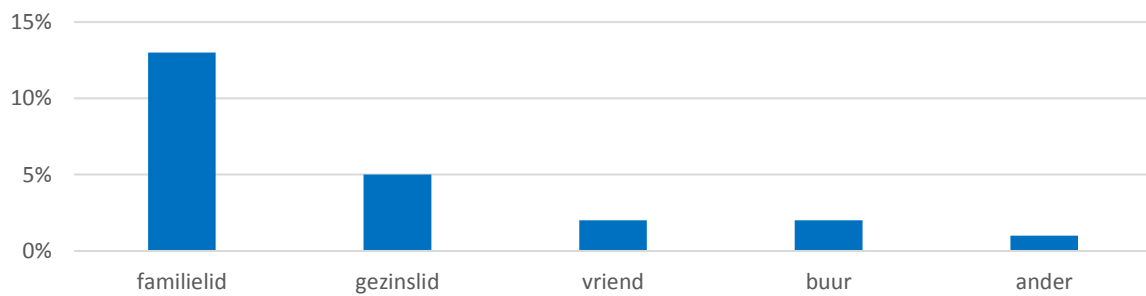
Ruim een kwart van de inwoners doet vrijwilligerswerk en de helft daarvan doet dat minstens eens per week. Een derde doet dat bij een organisatie voor sport, hobby of cultuur. Organisaties voor jeugd en de kerk krijgen ook veel vrijwillige hulp.

Een kwart van de vrijwilligers doet bestuurlijke taken en een vijfde geeft training of scholing aan anderen. Ook informatie en advies geven en gezelschap bieden zijn veelvoorkomende taken.

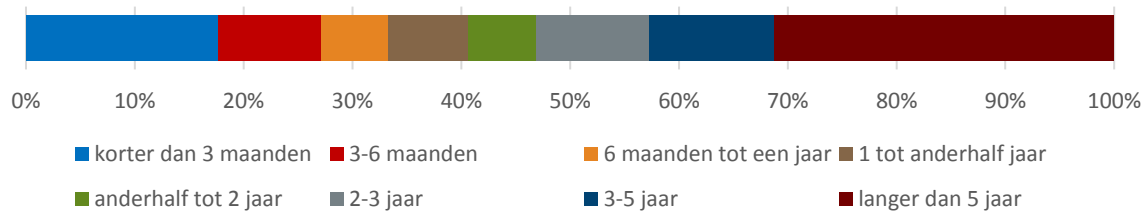
Deel mantelzorgers zwaar belast

Vooral in het zuidwesten van de gemeente en in Lewenborg geven veel inwoners mantelzorg. De meerderheid van de mantelzorgers biedt hulp aan een familielid in een ander huishouden, vermoedelijk veelal ouders en schoonouders. Minder inwoners geven mantelzorg aan gezinsleden, vrienden, buren of andere kennissen. Een derde van de mantelzorgers doet dit al meer dan vijf jaar en 13 procent doet dit meer dan 20 uur per week (5% zelfs meer dan 40 uur per week!). Driekwart deelt de mantelzorg met anderen. Ongeveer 5 procent van de mantelzorgers voelt zich in 2016 zeer zwaar tot overbelast en nog eens 12 procent voelt zich tamelijk zwaar belast.

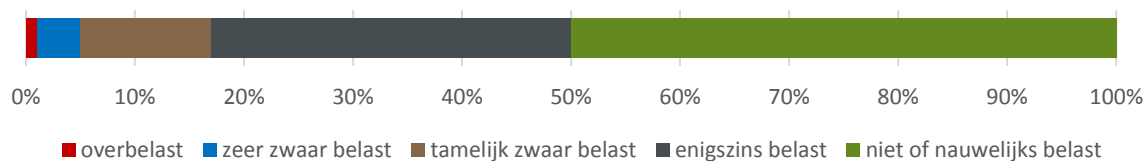
Mantelzorg voor verschillende relaties

Duur mantelzorg

Belast door mantelzorg, 2016

Bron: Wijkenquête 2016

Meeste wijken tevreden over sociale voorzieningen

Negen op de tien inwoners van de gemeente Groningen zijn tevreden over de aanwezigheid in hun buurt van medische zorg, zoals huisarts, apotheek, tandarts of fysiotherapeut. De laagste percentages vinden we in de dorpen in het oosten van de gemeente en in Nieuw-west; hier is ongeveer driekwart tevreden met de aanwezige medische zorg.

Over instanties voor ondersteuning en zorg, zoals de WIJ-teams, is stadsbreed zo'n 75 procent van de inwoners tevreden. De uitschieters aan de lage kant zijn Nieuw-west, Nieuw-zuidwest, Dorpen-oost en Oosterhoogebrug/Ulgersmabuurt.

De aanwezigheid van sportzalen, -velden en mogelijkheden om in de openbare ruimte te doen aan sport, spel en beweging oogsten de minste tevredenheid in de oudste wijken, die in en direct rond het centrum liggen. Gemiddeld is zo'n 70 procent van de inwoners van de gemeente tevreden over de aanwezigheid van sportvoorzieningen.

De aanwezigheid van plekken om elkaar te ontmoeten oogst tevredenheid bij bijna 80 procent van de inwoners. Positieve uitschieters zijn de Oranje-/Noorderplantsoenbuurt/Tuinwijk, de Indische buurt en Oud-zuidwest. Minder tevreden is men in het westen van de gemeente en het zuidoosten van de stad.

Percentage inwoners dat tevreden is over de aanwezigheid van voorzieningen, 2016

	medische zorg	instanties voor onderste uning en zorg	binnensp ort- voorzieni ngen	sportveld en	mogelijk heden voor sport, bewegen en spel in	plekken om elkaar te ontmoet en
1 Binnenstad	90%	67%	59%	62%	64%	83%
2 Schilbuurten Centrum	95%	68%	63%	49%	72%	80%
3 Oosterpoort	93%	67%	55%	46%	51%	69%
4 Hereweg- en Rivierenbuurt	86%	70%	63%	52%	68%	78%
5 Oud-zuid-west	85%	75%	50%	59%	78%	84%
7 Schildersbuurt-Kostverloren	93%	73%	63%	61%	66%	80%
6 Oranje- en Noorderplantsoenbuurt, Tuinwijk	89%	80%	73%	75%	84%	90%
8 De Hoogte	85%	74%	66%	68%	64%	75%
9 Indische buurt	86%	69%	59%	53%	68%	84%
10 Professorenbuurt	91%	73%	62%	45%	75%	82%
11 Oosterparkwijk	94%	85%	44%	55%	71%	83%
17 Nieuw-zuidoost	88%	71%	66%	57%	68%	68%
12 Helpman-Coendersborg	94%	74%	86%	84%	64%	68%
13 De Wijert-zuid-Villabuurt	95%	82%	83%	85%	76%	73%
14 De Wijert	92%	80%	71%	64%	61%	78%
15 Corpus den Hoorn	94%	84%	65%	82%	73%	77%
16 Hoornse Meer	94%	78%	57%	80%	78%	73%
29 Nieuw-zuidwest	79%	61%	48%	77%	80%	58%
18 Hoogkerk	96%	86%	78%	87%	77%	68%
19 Nieuw-west	73%	59%	57%	64%	63%	51%
20 Vinkhuizen	92%	83%	75%	87%	78%	78%
22 Paddepoel	93%	83%	81%	82%	77%	79%
21 Selwerd	90%	80%	86%	86%	79%	77%
24 Beijum	90%	82%	82%	82%	78%	76%
25 Lewenberg	93%	85%	91%	89%	78%	77%
26 Oosterhoogebrug-Ulgersmaborg	75%	65%	83%	77%	74%	76%
27 Nieuw-oost	88%	67%	82%	83%	85%	79%
28 Dorpen-oost	72%	62%	72%	74%	73%	79%
Stadsgemiddelde	90%	76%	69%	70%	72%	77%

Bron: Wijkenquête 2016

9. Veiligheid en openbare orde

Veiligheid verder verbeterd

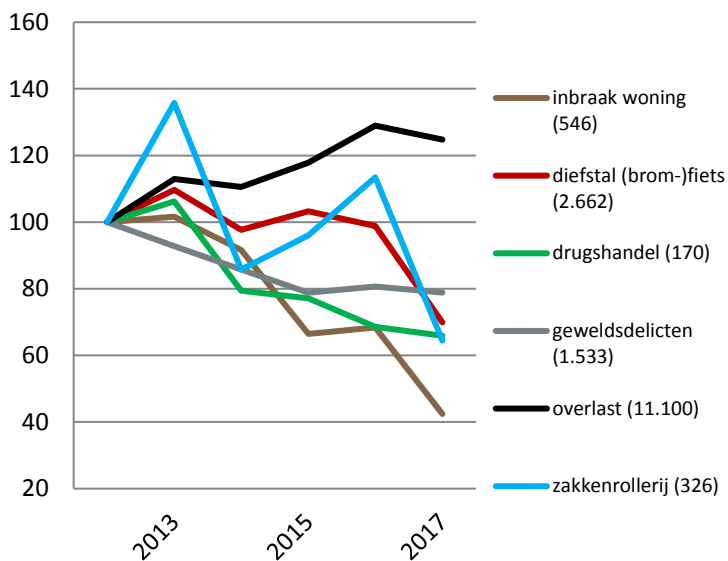
Het gaat beter met de veiligheid. De cijfers van de politie vertellen dat de sterke afname van het aantal woninginbraken in 2017 is gecontinueerd. Dit is eveneens het geval in Haren. En ook in Ten Boer is het aantal woninginbraken lager dan een aantal jaren geleden.

Andere sterke afnames in Groningen zien we bij de meldingen van fietsendiefstal, diefstal uit auto's, zakkenrollen en diefstal bij bedrijven. Er zijn ook iets minder geweldsincidenten en overlast gemeld. Drugshandel werd even vaak gerapporteerd als in het voorgaande jaar.

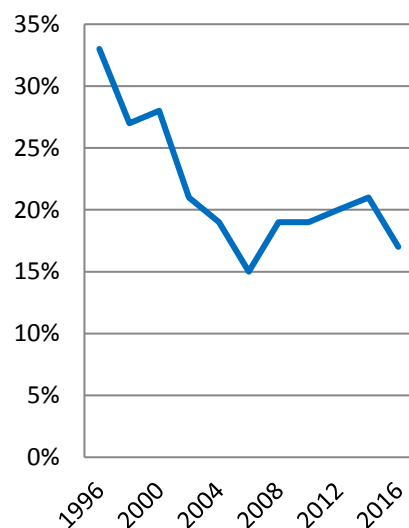
Uit de ranglijst van aantallen delicten per inwoner per stad blijkt dat de veiligheid in Groningen zich gunstiger heeft ontwikkeld dan in een aantal andere steden: Groningen is gezakt van de 11^e plaats in 2016 naar de 18^e plaats in 2017.

De Wijkenquête 2016 liet zien dat ook de beleving van veiligheid zich positief ontwikkelt. Tussen 2014 en 2016 is het percentage inwoners dat zich wel eens onveilig voelt afgenomen van 21 naar 17 procent. Opvallende dalingen zijn zichtbaar in een aantal wijken die traditioneel slecht scoorden op veiligheidsbeleving: Binnenstad een daling van 37 naar 29 procent, Indische buurt van 31 naar 24 procent en Oosterparkwijk van 28 naar 21 procent. Voor de binnenstad speelt de aanpak van de prostitutie (en daarbij behorende (drugs)overlast) mogelijk een rol in de verbetering van de onveiligheidsbeleving.

Ontwikkeling incidenten politie (2012=100)

en gevoelens van onveiligheid

Bronnen: politie en Wijkenquête 2016

Drugsoverlast steeds geringer, overlast door omwonenden neemt toe

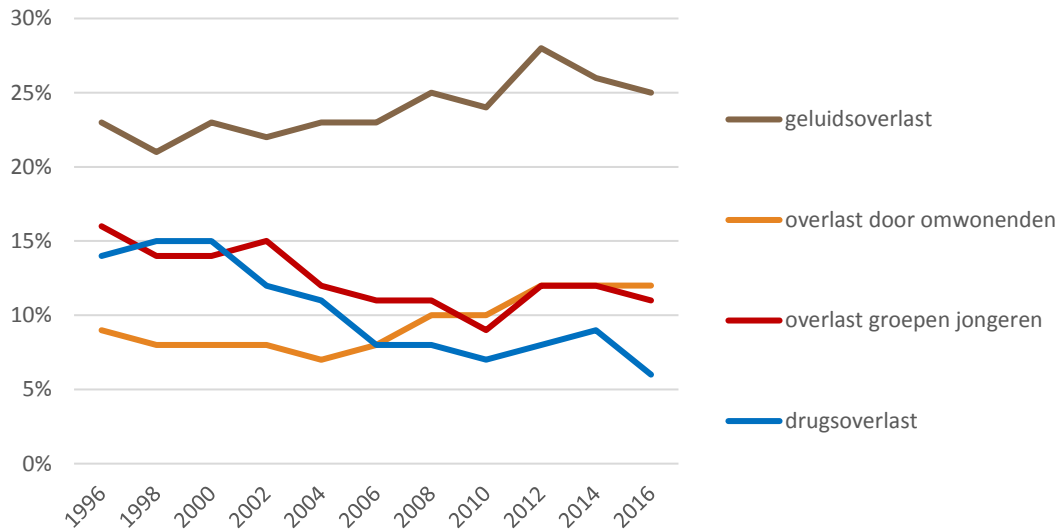
Een vorm van overlast die de gevoelens van veiligheid bedreigt is drugsoverlast. In de loop van 20 jaar signaleren steeds minder inwoners van Groningen overlast die met drugs te maken heeft. In de jaren tot 2000 gaf zo'n 15 procent aan dat dit vaak voorkwam in hun woonbuurt, in 2016 was dit sterk gedaald tot 6 procent.

Bij de minder bedreigende vormen van overlast zien we overwegend toenames. Overlast door omwonenden laat sinds 2006 een stijging zien; van voorheen 8 tot de laatste jaren 12 procent

Geluidsoverlast vertoont een grillig patroon, maar tot 2012 een duidelijke toename. In dit piekjaar gaf 28 procent van de inwoners aan dat geluidsoverlast in hun woonbuurt vaak voorkwam. De laatste jaren is dit percentage weer iets lager.

De overlast door groepen jongeren is wel afgenomen. Tot 2004 meldde 15 procent van de inwoners dat dit vaak voorkwam, sindsdien zegt nog 11 procent dit.

Ontwikkeling vormen van overlast

Bron: Wijkenquête 2016

10. Wijken

Wijkvernieuwingswijken in stad, Ten Boer en Haren leefbaarder

De ouderdomssituatie van de woning, het type woningen en de eigendomsstructuur zijn mede bepalend voor welke huishoudens waar in de gemeente wonen. Langjarig gingen gemeente en woningcorporaties dit tegen door gezamenlijke wijkvernieuwingsingrepen. De laatste jaren is dit beleid minder zichtbaar geweest door de economische crisis en de financieringsregels voor woningcorporaties.

In 2017 heeft de gemeente weer prioriteitswijken benoemd: Selwerd, de Indische buurt/De Hoogte, Beijum en De Wijert. Onder meer uit de Wijkenquête en de landelijke Leefbaarometer blijkt dat de situatie in deze wijken tot de minder rooskleurige behoort.

Er zijn veel huishoudens met inkomensproblemen, er is meer verloedering en men is minder tevreden over het onderhoud van de wijk. Verder kennen deze wijken verschillende combinaties van meer negatieve aspecten: gevoel gezond te zijn, tevredenheid met het leven, meedoen in de samenleving, inkomen, sociale leefomgeving, veiligheid, kwaliteit van de woning en de toekomstverwachtingen voor de wijk.

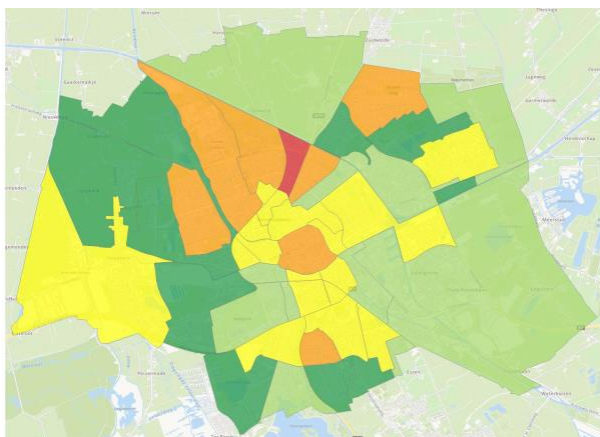
Behalve in de vier prioriteitswijken zien we ook duidelijk minder gunstige scores in Vinkhuizen en Paddepoel.

In landelijk perspectief staat alleen de wijk Selwerd er als 'zwak' voor, volgens de meest recente nationale Leefbaarometer. De andere wijken scoren minimaal een 'voldoende', waarbij de voldoende's vallen in Vinkhuizen, Paddepoel-noord, De Hoogte, de Bloemenbuurt, Beijum-oost en Lewenborg-zuid.

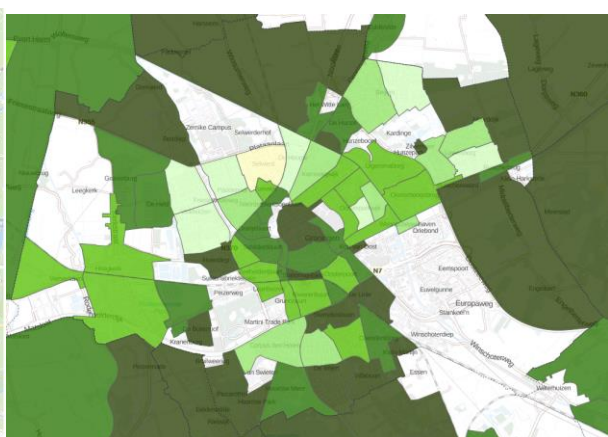
Uit een onderzoek naar de verwachte ontwikkelingen voor een aantal wijken (vroegsignalering) blijkt dat De Hoogte en Vinkhuizen de grootste risico's lopen. De Indische buurt, Paddepoel, de Oosterparkwijken Lewenborg komen hier vlak achteraan.

De buurten in de aanstaande fusiegemeente Ten Boer scoren minimaal 'goed' en in Haren zelfs minimaal 'zeer goed'.

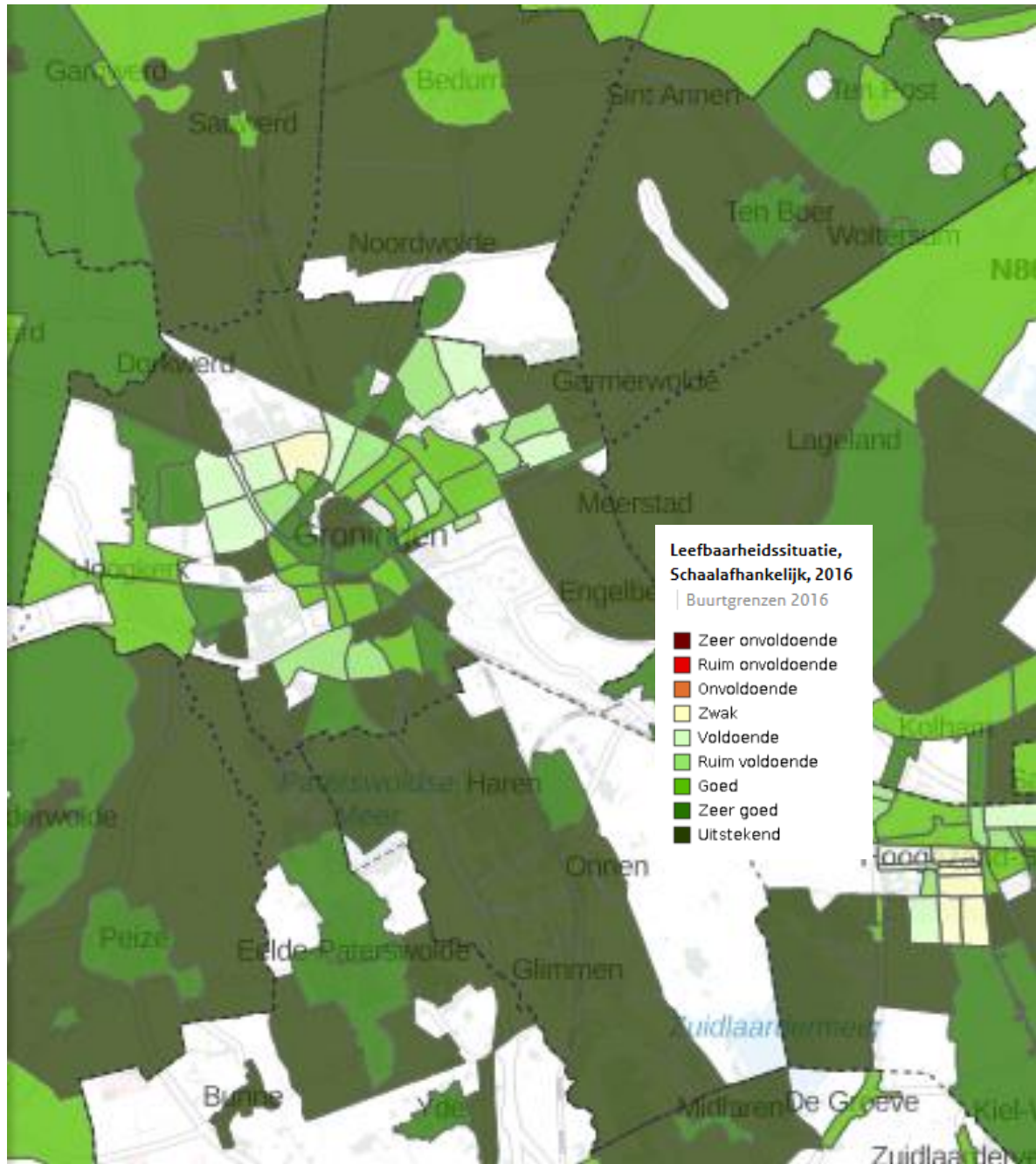
Stand van de wijken volgens Wijkenquête 2016

Leefbaarheidssituatie volgens Leefbaarometer 2016

Leefbaarometer met Ten Boer en Haren, 2016

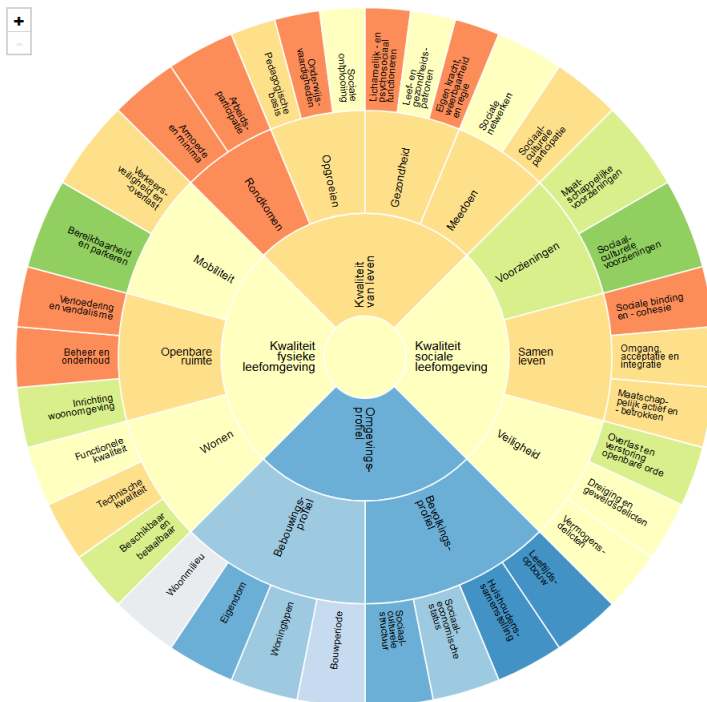

Wijkkompassen

Het Kompas van Groningen geeft via een wijkkompas voor iedere wijk een integraal beeld van hoe een bepaalde wijk er (relatief) voor staat. Hierbij wordt gekeken naar de mate waarin deze afwijkt van het gemiddelde van de gehele gemeente, op basis van diverse facetten en talrijke onderliggende indicatoren.

Het kompas wordt hiërarchisch opgebouwd en bestaat uit drie 'waarderende' kwadranten en een kwadrant dat achtergrondinformatie/context biedt. De scores binnen het kompas worden uitgedrukt in de vorm van index-scores (gebaseerd op gestandaardiseerde afwijkingen van de stedelijke gemiddelden). De indexen van de drie waarderende kwadranten leiden tot een totaalscore in de middencirkel.

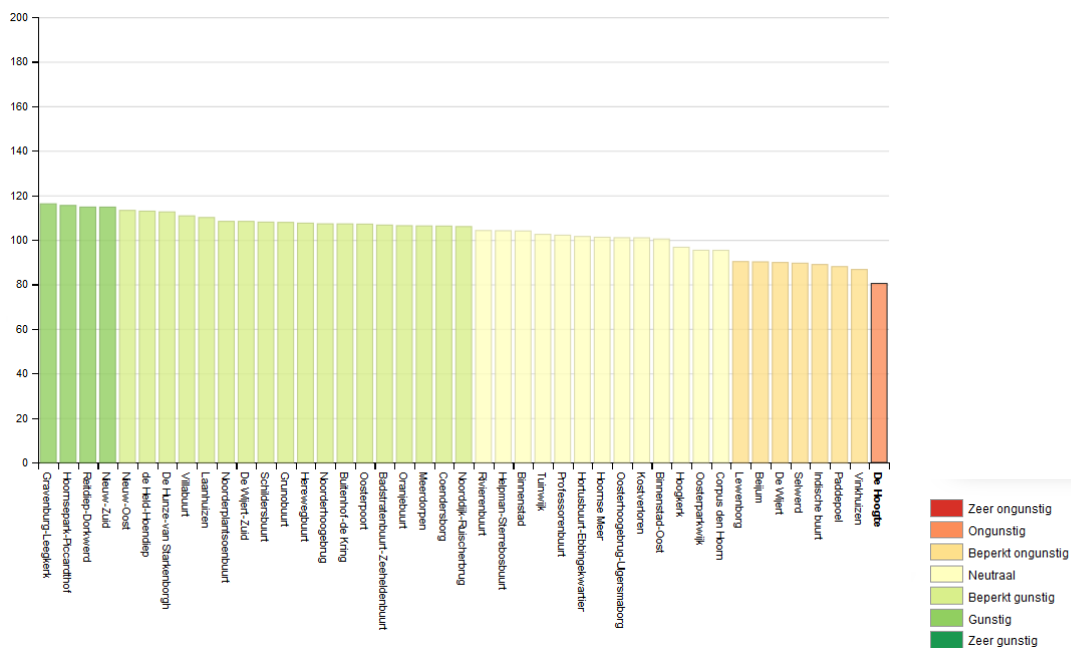
Voorbeeld wijkkompas

Bron: Basismonitor Groningen 2018

Eén van deze drie kwadranten is de 'Kwaliteit van Leven'. Deze index bestrijkt gegevens die uitdrukken hoe het gaat aan de 'mens-kant'. Hij wordt opgebouwd uit 'Rondkomen', 'Opgroeien', 'Gezondheid' en 'Meedoen'. Hierbinnen is onder meer informatie opgenomen over thema's als armoede en minima, werkloosheid, onderwijs, sociale ontplooiing, leefpatronen, lichamelijk functioneren, eigen regie en sociale netwerken.

Index-scores Kwaliteit van leven per wijk

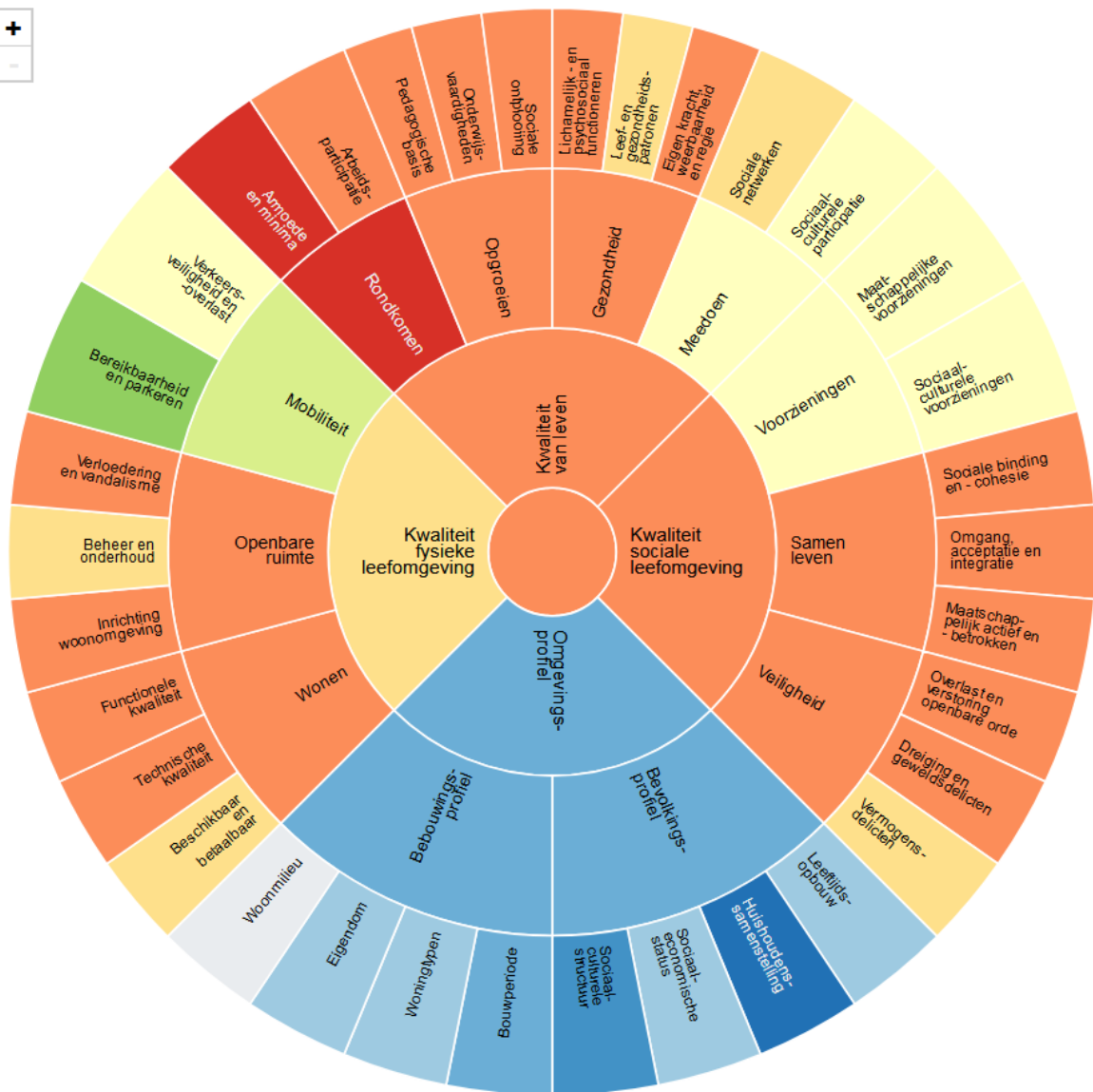
Bron: Basisonitor Groningen 2018

De andere twee waarderende kwadranten bieden inzicht in de 'omgevingskant' en beslaan de 'Kwaliteit van de Fysieke Leefomgeving' en de 'Kwaliteit van de Sociale Leefomgeving'. Ten slotte biedt het vierde -neutrale- kwadrant 'Omgevingsprofiel' achtergrondinformatie over het betreffende gebied op basis van kenmerken van de bevolking en de bebouwing."

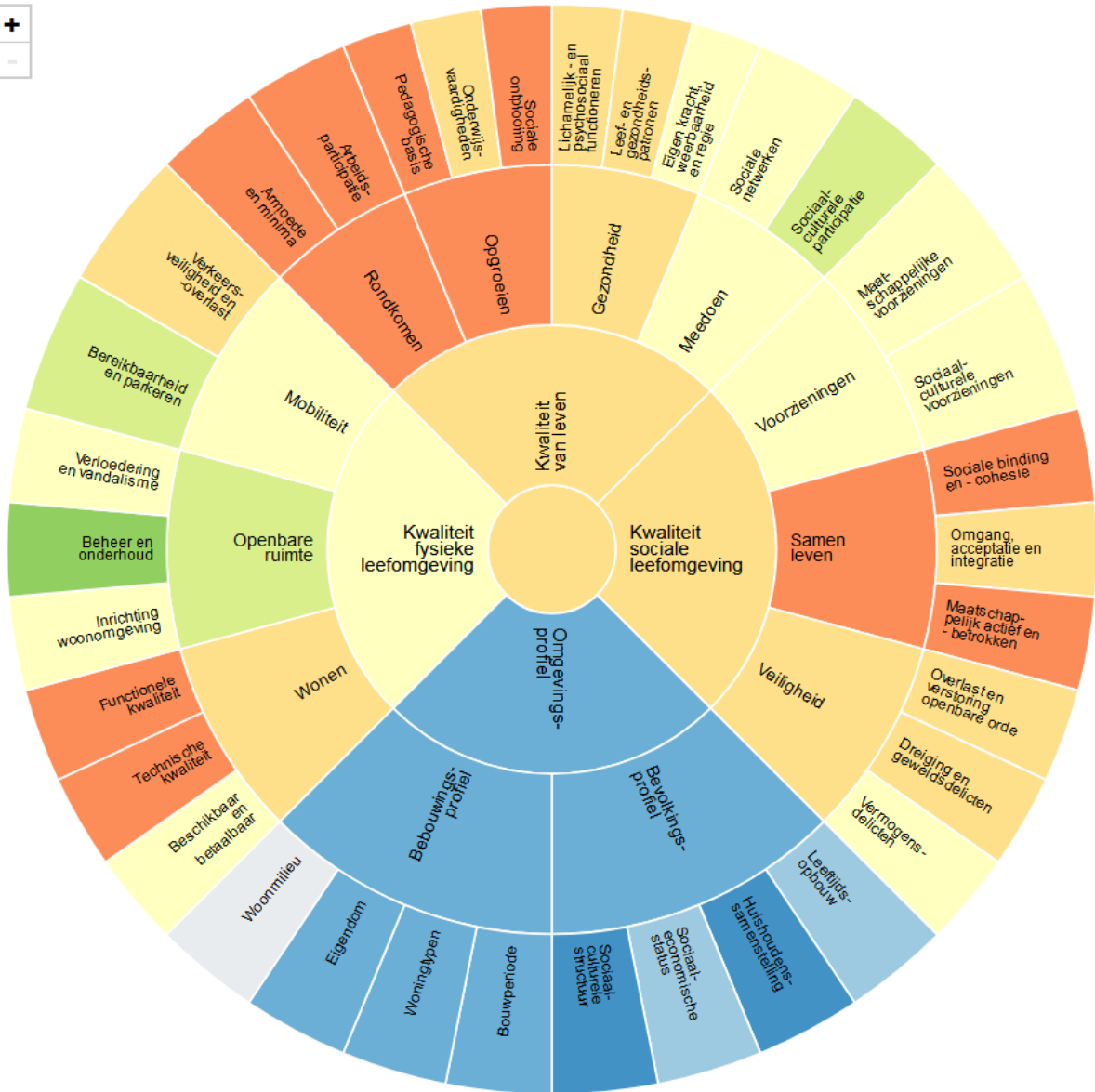
De wijkkompassen op de pagina's hierna zijn van 2018. In 2019 presenteren we nieuwe versies, onder andere met gegevens uit de Enquête leefbaarheid 2018² en met meer wijken of gebieden: uit Haren, Ten Boer en Meerstad.

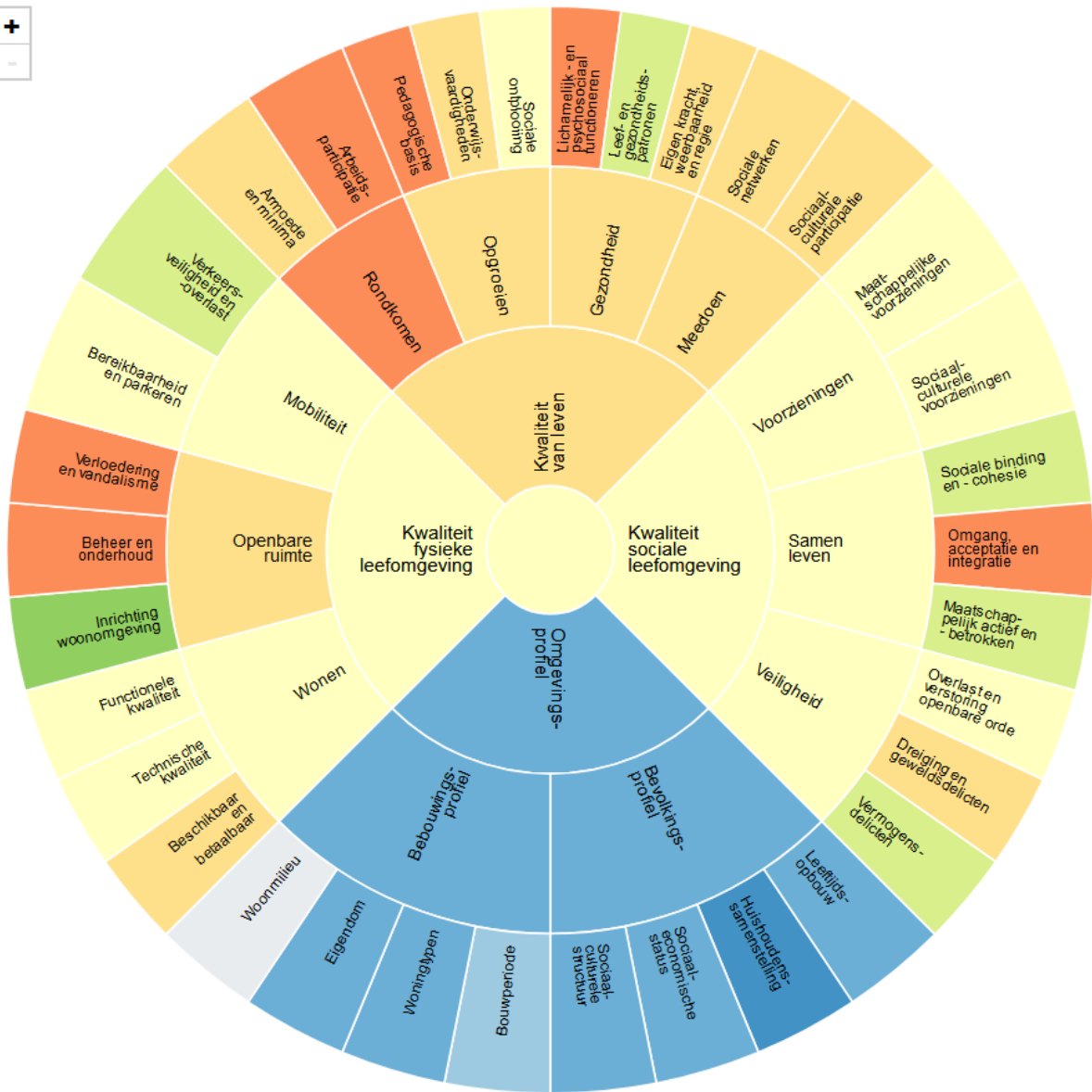
De ontwikkelingen in de prioriteitswijken zijn niet louter negatief geweest. Met name een aantal sociale en veiligheidsaspecten zijn verbeterd in de Indische buurt/De Hoogte en in Selwerd en Beijum. In De Wijert zijn zelfs veel positieve tendensen zichtbaar. Desalniettemin scoren Vinkhuizen, Paddepoel, de Indische Buurt, Selwerd, De Wijert, Beijum en Lewenborg 'beperkt ongunstig' wat betreft kwaliteit van leven (zie onderstaande afbeelding). De Hoogte scoort 'ongunstig'.

² Voorheen de Wijkenenquête is in 2018 ook gehouden in Ten Boer en Haren en heeft de naam Enquête Leefbaarheid gekregen.

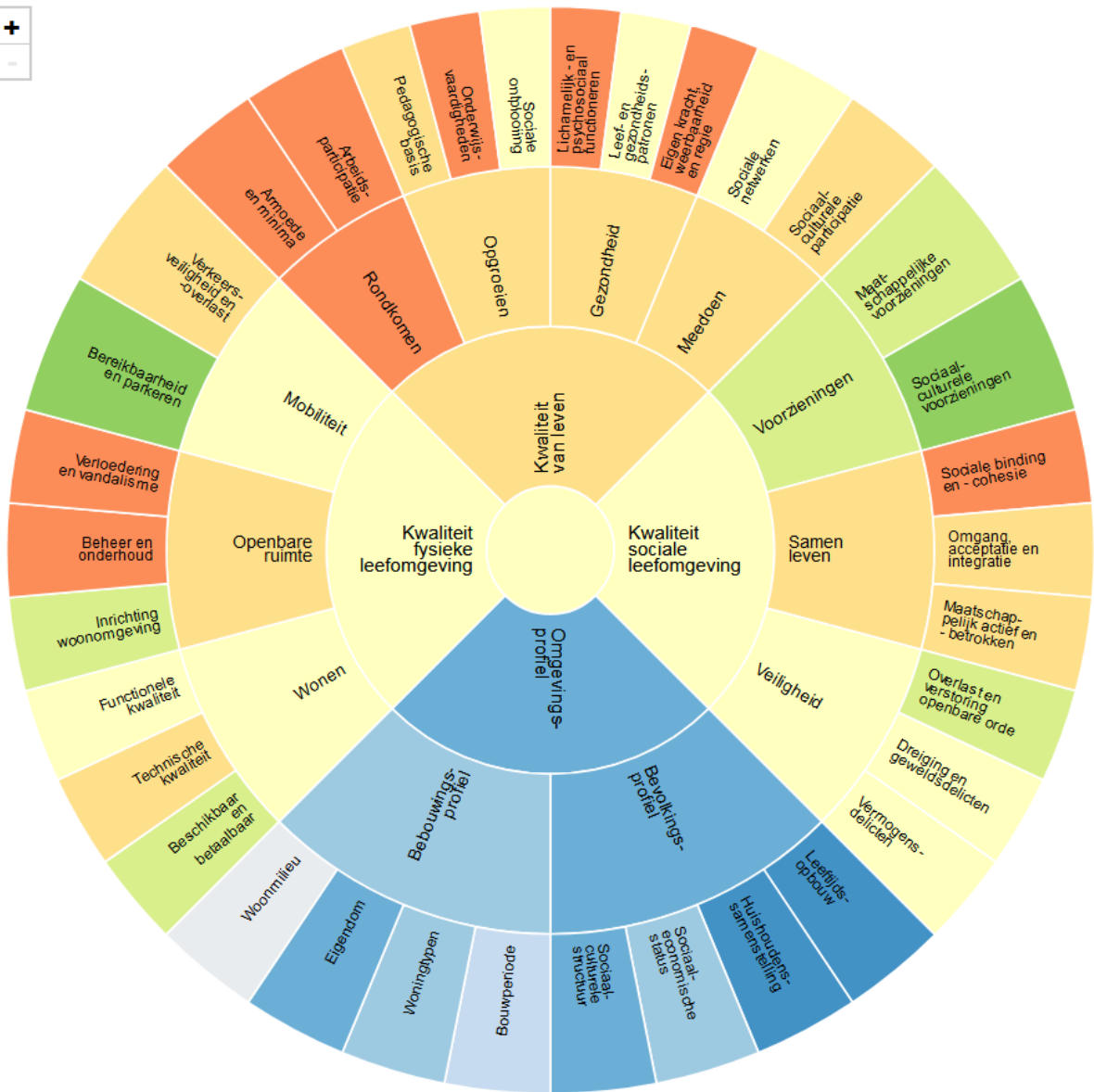

Indische Buurt

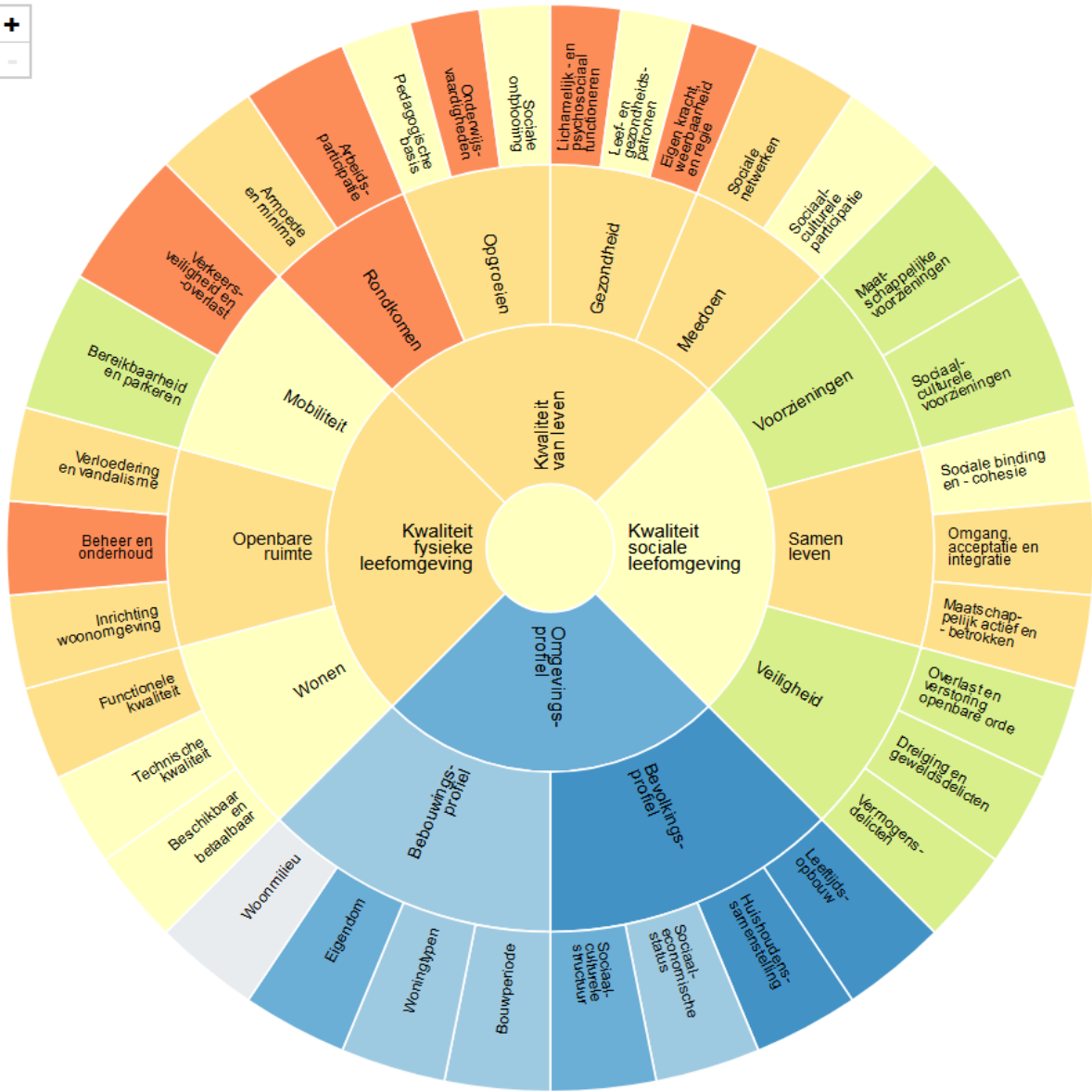

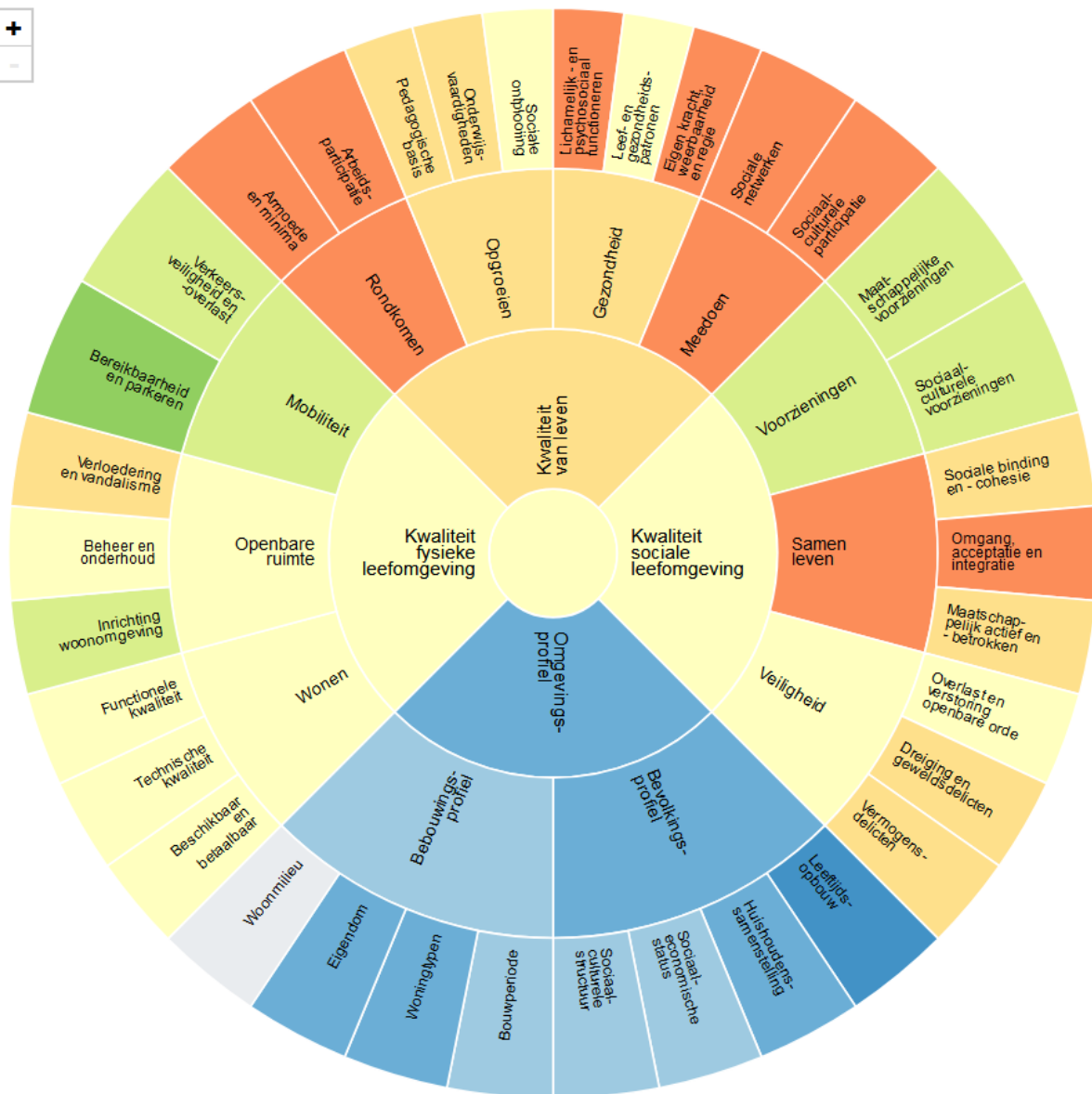
Selwerd

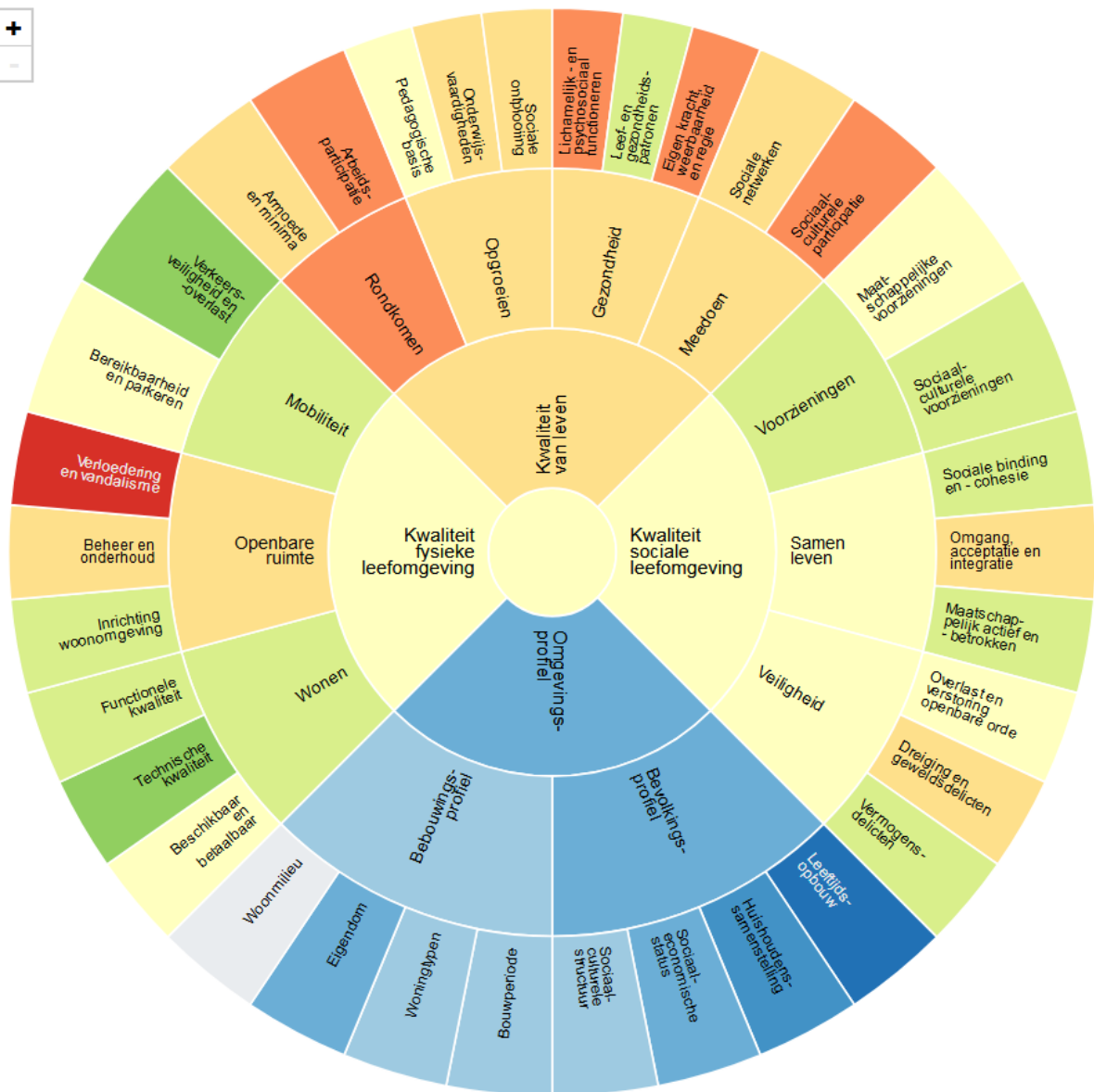

De Wijert

Vinkhuizen

Bijlage: Groningen vergeleken met Nederland en andere steden, door Platform 31

B1. Demografische trends en ontwikkelingen

Algemeen

De Nederlandse bevolking groeit nog licht, vooral in de steden

Volgens de laatste nationale bevolkingsprognoses groeit in Nederland de bevolking van 17,1 miljoen in 2017 tot 17,8 miljoen inwoners in 2030 (+ 4,4%). Deze groei vindt met name plaats in de steden. Daarnaast zien wij in vele steden: toenemende vergrijzing, ontgroening, stijging van de buitenlandse migratie, een positief binnenlands migratiesaldo en een sterke verandering van de huishoudsamenstelling naar meer (oudere) eenpersoonshuishouden.

In heel Nederland meer ouderen en ouderen die steeds ouder worden

De vergrijzing neemt in heel Nederland toe. Niet alleen zijn er relatief meer ouderen, zij worden gemiddeld ook steeds ouder. Dus het aantal 80-plussers of 100-plussers groeit nog harder dan het aantal 65-plussers. Daarbij ligt het tempo van de vergrijzing in de Randstad en in de steden lager dan in perifeer gelegen regio's en op het platteland. Veel buitenlandse immigranten – met een sterke piek in 2016 – komen (uiteindelijk) in de grote steden terecht, omdat hier meer werk en onderwijs beschikbaar is en men gebruik kan maken van persoonlijke netwerken van al aanwezige familie, vrienden of kennissen uit het land van herkomst. Van de buitenlandse migranten vestigt zich 30% in de G4-steden en 35% in de G40-steden.

Groei of krimp van de potentiële beroepsbevolking belangrijke trend voor de toekomst

De verschillen in vergrijzing en aantrekking van binnenlandse en buitenlandse migranten maakt dat de ontwikkeling van de potentiële beroepsbevolking sterk verschilt tussen steden. Algemeen zien we - dankzij de verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd - dat het totaal aantal mensen tussen de 20 jaar en de AOW-gerechtigde leeftijd de komende vijftien jaar nog zal toenemen. Van 10,1 miljoen in 2015 naar 10,5 miljoen in 2030. Wel zwakt de groei van de potentiële beroepsbevolking af gedurende deze periode en zal zij rond 2040 gaan krimpen. In diverse regio's aan de randen van Nederland zal de potentiële beroepsbevolking al in de komende jaren afnemen. Door de instroom van jongvolwassenen uit binnen- en buitenland en de hieraan gerelateerde toename van het geboortecijfer groeit na 2030 de potentiële beroepsbevolking naar verwachting alleen nog in de agglomeraties Amsterdam, Delft, Zaanstreek, Haarlem en Den Haag.

Demografische trends en ontwikkelingen in Groningen

Aanzienlijke bevolkingsgroei in Groningen verwacht de komende vijftien jaar gebaseerd op natuurlijke aanwas, binnenlandse en buitenlandse migratie

In de afgelopen twintig jaar is de stad Groningen sterk gegroeid met zo'n 25.000 inwoners. De groei wordt voor 43 procent verklaard door de natuurlijke aanwas (meer geboortes dan sterftes), voor 39 procent door het positieve binnenlandse migratiesaldo (meer vestigers uit andere gemeenten dan vertrekkers naar andere gemeenten) en voor 18 procent door een positief buitenlands migratiesaldo

(meer immigranten dan emigranten).³ De afgelopen vijf jaar kwamen per saldo 1.250 mensen (waarvan vele jongeren en studenten) vanuit de rest van Nederland naar de regio (vooral de stad Groningen). In de leeftijdsgroep 15 tot 25 jaar is er jaarlijks een positief saldo van 4.000 nieuwe instromers (1.200 uit de regio en 2.800 van buiten de regio). Eenmaal klaar met de studie vertrekken jaarlijks circa 2.400 mensen de stad; 800 mensen blijven in de regio hangen en 1.600 mensen verlaten de regio.⁴ Toch is er geen sprake van brain drain in Groningen. Zeventig procent van de afgestudeerden verlaat de stad; 40 procent naar de Randstad en 30 procent naar de Noordelijke arbeidsmarkt buiten de gemeente Groningen. Maar daar staat tegenover dat de stad ook meer studenten trekt om te komen studeren dan er aanvankelijk wonen. Per saldo wint de stad aan hoger opgeleiden en bovendien zijn het juist de afgestudeerden met de hogere cijfers die in Groningen blijven wonen. Naast de hoeveelheid werk voor hoger opgeleiden zijn een goed verblijf in de stad tijdens de studie en aantrekkelijke woon- en leefmilieus van belang om afgestudeerden na de studie of als retourmigranten te binden aan de stad.⁵

De bevolking van Groningen groeit in de prognoses van Onderzoek, Informatie en Statistiek tot 226.000 mensen in 2030.

Geen ontgroening van de Groningse bevolking

Er zal hoogstwaarschijnlijk – met alle onzekerheden van de prognoses – geen sprake van ontgroening in de stad Groningen. Dat is in vele gemeenten, steden en regio's in Nederland anders. Als de prognose uitkomt, betekent de toename van het aantal jongeren voor Groningen een *kwantitatieve* opgave om te investeren in de scholenbouw, sportvoorzieningen en jeugdvoorzieningen. Daarnaast kunnen er overwegingen zijn om te kiezen voor additionele investeringen om de *kwaliteit* van de voorzieningen voor jongeren te verbeteren. Dat er in Groningen naar verwachting geen sprake zal zijn van ontgroening kan een positief effect hebben op de vernieuwing, de innovativiteit, de dynamiek en het ondernemerschap.

Ontwikkeling potentiële beroepsbevolking cruciaal voor de economische perspectieven

In de prognose van de gemeente Groningen treedt er geen krimp op van de potentiële beroepsbevolking. De leeftijdsgroep van 15 tot 65 jaar neemt van 2018 tot 2038 toe met 11.000 personen; een verwachte toename van de potentiële beroepsbevolking van 7 procent.⁶ Dit is een ander en beter perspectief dan in vele andere steden, gemeenten en regio's in Nederland. De komende twintig jaar neemt in 35 van de 40 COROP-regio's in Nederland de potentiële beroepsbevolking af. De sterkste daling wordt verwacht in Delfzijl en omstreken, met ongeveer 31 procent. In slechts vijf COROP-regio's groeit de potentiële beroepsbevolking nog zeer beperkt. De grootste groei vermoedelijk in de dynamische regio Groot-Amsterdam; een bescheiden groei van

³ CBS, *Statline* (bevolkingsontwikkeling).

⁴ Bram Klouwen, Jeroen Lijzenga en Roy Nieuwenhuis, *Woningbehoefteonderzoek 2015 Regio Groningen-Assen*, Companen, Arnhem, 17 juni 2015, blz. 10.

⁵ Viktor Venhorst, *Toelichting verhuispatronen afgestudeerden*, Groningen, s.a. Bron: <https://gemeente.groningen.nl/sites/default/files/3a.%20motie%20Verlaaat%20mij%20niet%20BR%20toelichting.pdf>

⁶ Gemeente Groningen, *Gegevens van O&S*. Door het opschuiven van de pensioengerechtigde leeftijd zal de groei van de potentiële beroepsbevolking zelfs nog iets hoger uitkomen.

acht procent in de komende twintig jaar.⁷ De verwachte ontwikkeling van de potentiële beroepsbevolking in Groningen kan zich derhalve meten met de verwachte ontwikkeling van de potentiële in de meest dynamische regio in Nederland.

Aanzienlijke vergrijzing in Groningen verwacht

In de prognose van de gemeente Groningen neemt van 2015 tot 2030 het aantal 65-plussers met 39 procent toe en het aantal 75-plussers met 47 procent. Daarbij zal een nog sterkere groei zich voordoen ná 2030. Daarmee neemt ook het aantal oudere eenpersoonshuishoudens aanzienlijk toe. Vooral voor de groep 75-plussers wordt de organisatie van zorg en wonen in de buurt steeds belangrijker en een belangrijke opgave. Volgens sommigen gaat het vooral om “triple A” in de nabijheid: arts, apotheek en AH. Zijn er op tijd voldoende passende woningen en appartementen beschikbaar? Zijn ze betaalbaar voor deze oudere ouderen die vaak alleenstaand zijn? Of houden deze oudere ouderen noodgedwongen, omdat er geen goede, betaalbare alternatieven voorhanden zijn, de sociale eengezinswoningen bezet die Groningen nodig heeft voor (nieuwe) gezinnen.

Volgens deskundigen zal het aantal dementerende ouderen explosief toenemen tot een ½ miljoen Nederlanders in 2040.⁸ Als deze raming als uitgangspunt wordt genomen en de verwachte bevolkingsomvang van ‘Groningen nieuw’ (Ten Boer, Groningen en Haren) in 2040 gerelateerd wordt aan de verwachte bevolking in Nederland in datzelfde jaar dan zullen in ‘Groningen nieuw’ tegen die tijd bijna 6.700 oudere Groningers dement zijn en goed opgevangen moeten worden. Door de krimp van de potentiële beroepsbevolking kunnen in de kernen en dorpen buiten de stad Groningen knelpunten optreden om aan voldoende verzorgend personeel te komen. Daar staat tegenover dat er in de kernen en dorpen buiten de stad ruimte is voor speciale woonzorgvoorzieningen. Ruimte die in de stad Groningen veel minder makkelijk is te vinden.

B2. Economische trends en ontwikkelingen

Algemeen

Sterk wijzigende economische structuur en een gemiddelde lage economische groei van één procent
De structuur van de economie wijzigt sterk en zal in de toekomst nog sterker en sneller wijzigen. Concurrentievoordelen zijn steeds meer tijdelijk. De verwachting is dat de ontwikkeling van bijna ononderbroken substantiële economische groei in de naoorlogse periode ten einde is gekomen en niet makkelijk zal terugkeren op het hoge niveau dat wij van vóór de crisis gewend waren. Al maken de huidige economische groeicijfers – deels een inhaaleffect ná de crisis – de structurele trend van een lage economische groei nog niet zichtbaar. De verwachte lage groei voor de toekomst is gebaseerd op het grote aandeel diensten en MKB in de economie, de krimpende beroepsbevolking, de vergrijzende bevolking en het bereikte plafond in de opleidingsexpansie. Vele economen denken dat daarmee een langdurige periode van stagnatie met lage groei is aangebroken.⁹ Economen noemen de verwachte structurele economische groei van één procent het “nieuwe normaal”. Dit

⁷ Joost van Hoorn en Marloes Hoogerbrugge (red.), *De economische agenda voor stad en regio. Trends, opgaven, interviews en concrete aanpakken voor een sterke regionale economie*, Platform31, Den Haag, 2018, blz. 19 en 20.

⁸ Door de vergrijzing zal het leger demente ouderen in 2040 zijn gegroeid tot een half miljoen personen; het in dé epidemie van de 21-ste eeuw”. Henk Blanken, “Aan mijn achterblijvers”, in: *De Volkskrant*, 4 november 2017.

⁹ The Economist, *Secular stagnation. The long view*, 3 november 2014. .

betekent ook dat er regelmatig geen groei of een negatieve groei zal zijn (normaal gesproken tweemaal per decennium). Zodat frequent zwakkere bedrijven omvallen en de gemeente regelmatig met bezuinigings- en doelmatigheidskortingen en met budgettaire nul- en minlijnen te maken zal krijgen vanwege de trap-op-trap-af systematiek.

Banen voor middengroepen in administratieve functies het sterkst onder druk

De ontwikkeling van het aantal banen per stad verschilt enorm, door verschillen in sectorstructuur, ligging, ondernemerschap, innovativiteit, aanpassingsvermogen en de kwaliteit van het arbeidsaanbod. Voor de toekomst zijn de verwachtingen relatief gunstig voor steden met een grote industriële sector, veel zakelijke dienstverlening (exclusief de financiële sector), en een diensten- en zorgsector. In die sectoren is vooral de specialisatie in (kennis)intensieve productiefasen en bijbehorende taken van belang. In Nederland en de steden neemt daarnaast het relatieve belang toe van arbeid voor laaggeschoolde banen en vooral van hooggeschoolde banen. Dit gaat ten koste van de middelbaar geschoolde, administratieve beroepsgroepen.

Structurele leegstand, met verschillen tussen de G40-steden, zal niet snel verdwijnen

De afgelopen jaren worden gekenmerkt door een structurele, langdurige leegstand van zowel kantoren (17% leegstand) als winkels (10% leegstand) in Nederland. De verwachting is dat de structurele leegstand niet snel verandert. In de kantorenmarkt door een toename van het thuiswerken, zzp'ers en het Nieuwe Werken. En in de detailhandel door de grote overcapaciteit en structurele veranderingen in het retaillandschap mede door de opkomst van internetwinkels. Er zijn echter belangrijke verschillen per stad en regio: de kantorenleegstand is het hoogst in de Randstad, in het bijzonder rondom Amsterdam en in het Rijnmondgebied. Winkelleegstand is er juist veel buiten de Randstad en met name in de krimpregio's. Daarnaast is er wat betreft bedrijventerreinen sprake van een kwalitatieve mismatch in nagenoeg alle regio's. Het huidige aanbod sluit niet aan bij de veranderende economie en wensen.

Economische trends en ontwikkelingen in Groningen

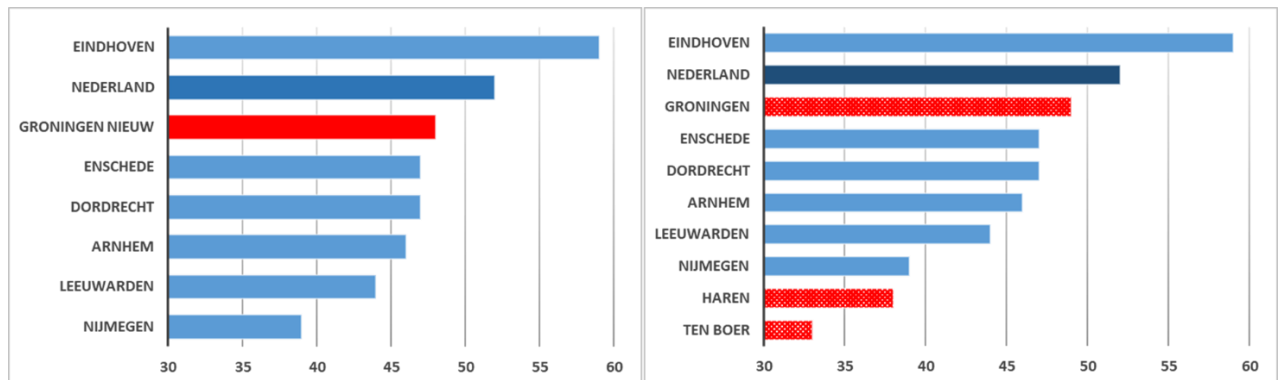
Sterktes en zwaktes van de Groningse sectorstructuur

De zakelijke (figuur 1) en niet-zakelijke dienstverlening (bijlage: figuur B1) zijn in 'Groningen nieuw' relatief belangrijke sectoren. De zakelijke dienstverlening laat, met uitzondering van de financiële dienstverlening, relatief sterke groeipercentages zien. In de niet-zakelijke dienstverlening (overheid, onderwijs, zorg e.d.) zijn vanwege budgettaire restricties, de beperkte productiviteitsstijgingen, de bereikte opleidingsexpansie, de afname van het aantal jongeren de vooruitzichten minder goed.¹⁰ Vooral in Haren en in Ten Boer is het aandeel van de niet-zakelijke dienstverlening in de werkgelegenheid zeer hoog. Voor de stad Groningen gelden de algemene mindere vooruitzichten

¹⁰ De wet van Baumol stelt dat de niet-commerciële dienstensector niet of nauwelijks productiviteitsstijgingen kan realiseren. Zo heeft een orkest anno 2018 net zoveel musici nodig als honderd jaar geleden om een compositie uit te voeren en een uitvoering duurt nog net zo lang. In de industrie en zakelijke dienstverlening zijn door arbeidsdeling, specialisatie, mechanisering en automatisering productiviteitsstijgingen veel makkelijker te realiseren. Deze productiviteitsverbeteringen maken hogere lonen mogelijk. Deze loonstijgingen sijpelen door de marktwerking uiteindelijk door in de gehele arbeidsmarkt en in de niet-commerciële dienstensector. De arbeidsintensieve niet-commerciële sectoren worden daarmee relatief duur en prijzen zich steeds meer uit de markt of hebben, omdat men geen hogere salarissen kan betalen, op den duur het steeds moeilijker worden om bekwaam personeel te werven en vast te houden. Het laatste zal met een krimpende beroepsbevolking steeds meer een probleem worden.

voor de niet-commerciële dienstverlening mogelijkwijs niet omdat Groningen een heel sterk dienstencentrum is voor een groot geografisch gebied.

Figuur 1: Aandeel zakelijke dienstverlening in aantal banen in 2016 in Groningen en enkele vergelijkbare gemeenten (in %)

Bron: Platform31 op basis van CBS, Statline (regionale kerncijfers, arbeid, banen van werknemers)

De binnenstad van Groningen neemt op de ranglijst van beste binnensteden in Nederland volgens de binnenstadsbewoners positie vijf in. Na Amsterdam, Zwolle, Utrecht en Amstelveen, maar voor Maastricht, Haarlem, 's-Hertogenbosch, Alkmaar en Delft.¹¹ Ook de leegstand van winkels in 'Groningen nieuw' en de stad Groningen is zeer gering (bijlage: figuur B4). Het percentage winkeloppervlakte dat leegstaat in Groningen (5,6 procent) ligt onder het leegstandspercentage in vele vergelijkbare steden en onder het Nederlandse gemiddelde (9,2 procent). Ook in Groningen vindt er een belangrijke transformatie plaats van het winkellandschap. Zowel in de dagelijkse als de niet-dagelijkse inkopen is er sprake van schaalvergroting. Het aantal winkels daalt, maar het winkelvloeroppervlakte daalt minder hard of stijgt zelfs. Het verder versterken van de binnenstad maakt de stad aantrekkelijker.

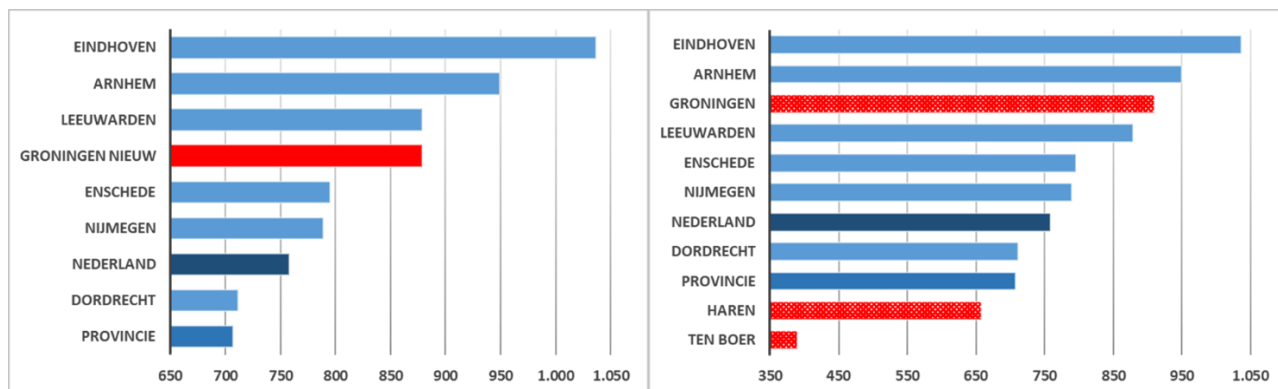
Omdat in het verleden weinig risicovolle kantoren zijn gebouwd, is de omvang van de leegstand in kantooroppervlakte in Groningen (11,3 procent) gering in vergelijkend perspectief (bijlage: figuur B5). In heel Nederland is het leegstandspercentage gemiddeld 15,9 procent.

Een gemiddelde werkgemeente ondanks relatief gunstige sectorstructuur

'Groningen nieuw' is een gemiddelde werkgemeente als gekeken wordt naar het aantal banen per duizend inwoners tussen 15 en 65 jaar. Het aantal banen per 1.000 inwoners ligt wel duidelijk hoger dan het gemiddelde in de provincie, in Nederland en enkele benchmarkgemeenten. Er zijn echter ook benchmarkgemeenten (Eindhoven, Arnhem, Leeuwarden) waar het aantal banen per duizend inwoners hoger is dan in Groningen (figuur 2). Zonder het grote aantal studenten in Groningen zou Groningen hoger scoren in het aantal banen per 1.000 inwoners. Voor Haren en Ten Boer is zonder meer duidelijk dat vele inwoners buiten de gemeente moeten werken.

¹¹ Peter Louter en Pim van Eikeren, *Wonen en werken in de Nederlandse binnensteden*, Bureau Louter, Delft, september 2018, blz. 135.

Figuur 2: Aantal banen per 1.000 inwoners tussen 15-65 jaar in 2016 in Groningen en enkele vergelijkbare gemeenten

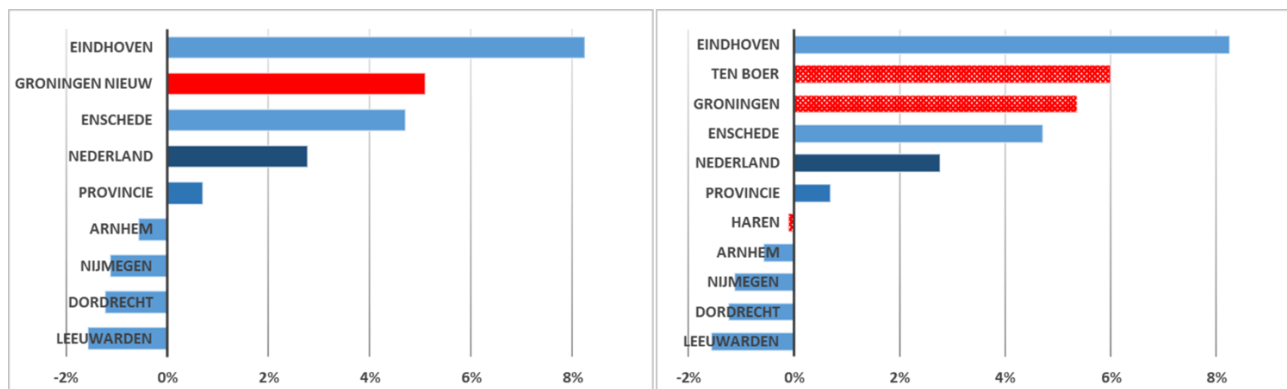
Bron: Platform31 op basis van gegevens Waarstaatjegemeente.nl

Florissante werkgelegenheidsontwikkeling in de afgelopen jaren

Over een langere periode gerekend (2000 – 2016) is de werkgelegenheidsontwikkeling in de stad Groningen relatief sterk (+ 13,6 procent). De toename van het aantal banen is groter dan in Nederland gemiddeld en groter dan gemiddeld in alle G40-steden. Van de G40 steden laten slechts tien steden een hogere werkgelegenheidsontwikkeling zien in dezelfde periode.¹²

Kijken wij naar de afgelopen vijf jaar dan is er ook een sterke toename van het aantal banen in ‘Groningen nieuw’, Ten Boer en de stad Groningen. Alleen de werkgelegenheidsontwikkeling in Haren is duidelijk minder positief. Van de benchmarkgemeenten ligt alleen de werkgelegenheidsgroei in Eindhoven hoger dan die van ‘Groningen nieuw’, Ten Boer of de stad Groningen (figuur 3). Eind vorig jaar kopte het Dagblad van het Noorden zelfs: “werkgelegenheid gemeente Groningen stijgt spectaculair”. Van 2014 tot 2017 is het aantal banen, waaronder veel vaste banen, met meer dan 8.000 banen gestegen.¹³

Figuur 3: Ontwikkeling aantal banen 2013-2017 in Groningen en enkele vergelijkbare gemeenten

Bron: Platform31 op basis van meest recente cijfers van LISA

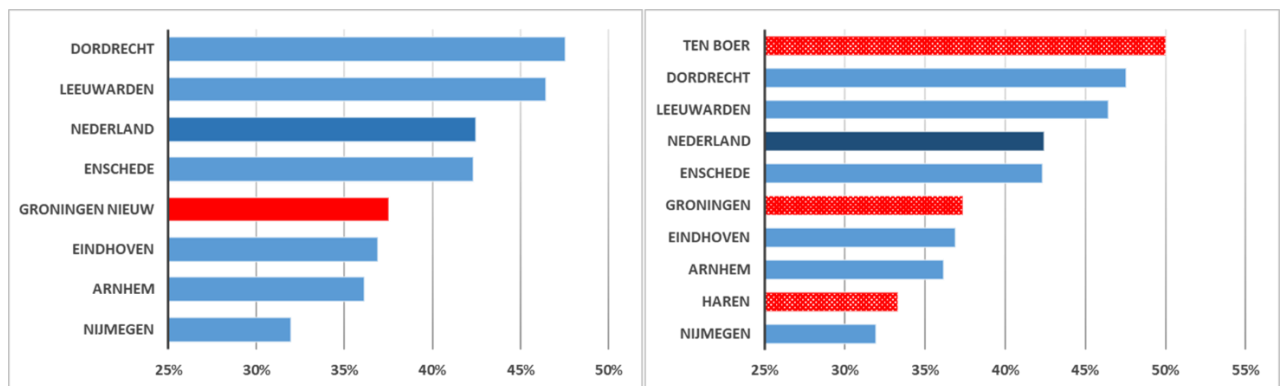
¹² Koos van Dijken (red.), *Vergaand veranderen, slim verschillen, duurzaam verbinden. Stedelijke trends en opgaven voor 2018 e.v.*, Platform31, Den Haag, 2017, blz. 11.

¹³ Frank von Hebel, “Werkgelegenheid gemeente Groningen stijgt spectaculair”, in: *Dagblad van het Noorden*, 16 december 2017.

Vooral kwetsbare positie voor de (administratieve) middenberoepen

Het werkgelegenheidsaandeel van beroepen met routinematige taken (zoals boekhouders, logistiek medewerkers en administratief personeel) – vooral administratieve taken in het middensegment van de arbeidsmarkt – neemt af. Tussen de 12 procent en 28 procent van de huishoudens met een middeninkomen maakt in de loop van een jaar tijd een inkomensdaling mee en komt daardoor in een lagere inkomensklasse terecht.¹⁴ Het betreft vooral de mbo'ers onder de middengroepen in routinematige administratieve functies die gevaar lopen. In totaal verdwijnen naar verwachting in Nederland 80.000 banen in de financiële dienstverlening, zijn reeds 150.000 administratieve banen de afgelopen vijf jaar verdwenen en zullen de komende vijf jaar nog eens 150.000 administratieve banen verloren gaan. Voor deze middengroepen is het steeds lastiger om hun positie vast te houden en zij moeten steeds harder hun best doen om hun positie te behouden. Wel vormt deze groep in 'Groningen nieuw' in vergelijking met de benchmarksteden geen zeer groot aandeel van de beroepsbevolking (figuur 4). Het aandeel middelbaar opgeleiden in de beroepsbevolking valt vooral in Ten Boer op.

Figuur 4: Middelbaar opgeleiden in procenten beroepsbevolking 2017 in Groningen en enkele vergelijkbare gemeenten

Bron: Platform31 op basis van gegevens CBS (Statline)

Voor laagopgeleiden veel banen beschikbaar, maar mismatches en verdringing hardnekkige opgave

De groep laagopgeleiden is niet omvangrijk in 'Groningen nieuw', Haren en de stad Groningen in vergelijkend perspectief. Alleen in Ten Boer is het aandeel laagopgeleiden in de beroepsbevolking relatief hoog (bijlage: figuur B2). Voor de steeds kleiner wordende groep laagopgeleiden zijn er in principe vele banen beschikbaar (in de horeca, de recreatie, de persoonlijke dienstverlening, het nieuwe ambacht e.d.) en het verlies van laagopgeleide banen door automatisering en door het verplaatsen van banen naar lage lonen landen heeft in belangrijke mate in het verleden reeds plaatsgevonden. Er is eerder kans dat deze banen deels weer terugkomen door het op

¹⁴ Godfried Engbersen, Erik Snel en Monique Kremer (red.), *De val van de middenklasse? Het stabiele en kwetsbare midden*, WRR, Den Haag, 2017. De middenklasse wordt op drie manieren gedefinieerd. Door hun opleiding: middelbaar opgeleiden zijn personen met een mbo-, havo- of vwo-opleiding (een derde van de Nederlandse bevolking tussen de 25 en 65 jaar). Door hun beroepen: middenberoepen zijn routinematige dienstenberoepen (administratief, verkoop, zorg), kleine werkgevers, zelfstandigen, boeren, voormannen en hooggeschoolde handarbeid (een derde van alle werkenden in de leeftijd tussen 25 en 65 jaar heeft een middenberoep). Door hun inkomen: de middeninkomens zijn huishoudens met een huishoudinkomen tussen 60 procent en 200 procent van het mediane inkomen (de middeninkomens vormen 57 procent van alle huishoudens).

kosteneffectieve wijze kunnen maken van allerlei nicheproducten met bijvoorbeeld 3D-printing. Voor de laagopgeleiden is vooral problematisch de vele mismatches tussen vraag en aanbod van arbeid, de ruime arbeidsmarkt, de vele tijdelijke en flexibele banen (en baantjes), en hun preciaire inkomens- en arbeidsmarktpositie omdat een deel van de middengroepen naar beneden zakt en de lager opgeleiden verdringt of zal verdringen. Verder ondervinden zij op de arbeidsmarkt in Groningen veel concurrentie van studenten.

Groningen heeft relatief veel hoogopgeleiden in de beroepsbevolking

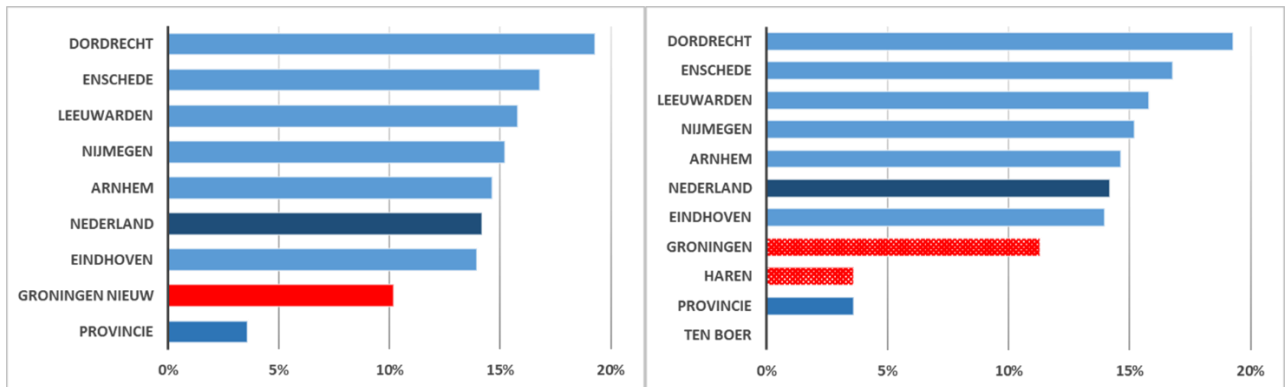
De arbeidsmarkt van 'Groningen nieuw' wordt gekenmerkt door een minder dan gemiddeld aandeel laagopgeleiden in de beroepsbevolking (13 procent van de beroepsbevolking, bijlage: figuur B2), een gemiddeld aandeel middelbaar opgeleiden (38 procent van de beroepsbevolking, figuur 5) en relatief veel hoogopgeleiden (49 procent van de beroepsbevolking, bijlage: figuur B3). In Haren is het aandeel hoogopgeleiden in de beroepsbevolking nog hoger dan in de stad Groningen. Terwijl in Ten Boer het aandeel hoogopgeleiden in de beroepsbevolking met 25 procent zeer laag is. Zowel met het aandeel laag als hoogopgeleiden in de beroepsbevolking kent 'Groningen nieuw' het laagste en hoogste percentage van de benchmarksteden. Bijna vijftig procent van de beroepsbevolking in Groningen is hoogopgeleid. Dat is meer dan in Nederland en meer dan de universiteitssteden Eindhoven en Enschede. Alleen in Nijmegen is het aandeel opgeleiden in de beroepsbevolking nog iets hoger (bijlage: figuur B3).

Gemiddelde economische dynamiek en mate van ondernemerschap

Van 2014 tot 2017 is het aantal vestigingen met 1.740 vestigingen toegenomen in de stad Groningen. Daarbij gaat het om veel eenmansbedrijven.¹⁵ In de vergelijking met de benchmarkgemeenten blijkt uit de ontwikkeling van het aantal vestigingen in de afgelopen vijf jaar geen bijzondere economische dynamiek in 'Groningen nieuw' (inclusief Ten Boer en Haren). Deze dynamiek is vooral bescheiden in Haren en Ten Boer (figuur 5). Het aantal oprichtingen per 1.000 vestigingen in 2016 is in de stad Groningen hoog (bijlage: figuur B6) evenals het aantal snelgroeiende bedrijven in 2016 (bijlage: figuur B7). Dit corrigeert het beeld van de beperkte dynamiek en de beperkte mate van ondernemerschap. De dynamiek in de stad Groningen wijkt daarbij in positieve zin duidelijk af van de dynamiek in Ten Boer en Haren. Met 119 oprichtingen per 1.000 vestigingen is de stad Groningen (excl. Ten Boer en Haren) in 2016 koploper van de benchmarkgemeenten en scoort veel hoger dan het gemiddeld aantal oprichtingen per 1.000 vestigingen in de provincie en in Nederland. Met het aantal snelgroeiende ondernemingen per 1.000 vestigingen moet de stad Groningen van de benchmarkgemeenten alléén Eindhoven voor laten gaan.

¹⁵ Toename berekend op basis van de gegevens van LISA. Zie ook Frank von Hebel, "Werkgelegenheid gemeente Groningen stijgt spectaculair", in: *Dagblad van het Noorden*, 16 december 2017.

Figuur 5: Ontwikkeling aantal vestigingen 2013-2017 in Groningen en enkele vergelijkbare gemeenten

Bron: Platform31 op basis van meest recente cijfers van LISA

ZZP'ers

De dynamiek en de mate van ondernemerschap wordt niet of nauwelijks verklaard door een hoog aandeel ZZP'ers in de economie. In 'Groningen nieuw' maken in 2015 ZZP'ers 7,0 procent uit van het aantal banen (bijlage: figuur B8). In Haren (19 procent) en vooral Ten Boer (32 procent) is het aandeel ZZP'ers in het totaal aantal banen veel hoger dan in de stad Groningen. Uit de studie van Platform31 naar de kenmerken van de ZZP'ers in de G32-steden blijkt dat de stad Groningen relatief veel ZZP'ers heeft (7.000 ZZP'ers, plaats 7 onder de 37 gemeenten). Maar dat het aandeel ZZP'ers in de beroepsbevolking inderdaad relatief gering is (6,2 procent, plaats 35 van de 37 gemeenten). Daarbij is het gemiddelde inkomen van de ZZP'ers in 'Groningen nieuw' vergeleken met het inkomen van de ZZP'ers in de andere benchmarkgemeenten noch hoog noch laag. Hierbij valt op dat het gemiddelde inkomen van ZZP'ers in Haren bijzonder hoog is (bijlage: figuur B9). Het percentage ZZP'ers met een inkomen onder de 15.000 euro is in de stad Groningen relatief hoog en in de gemeenten Haren en Ten Boer zeer laag (bijlage: figuur B10).

ZZP'ers kiezen vaak voor een meer rustieke woonomgeving in de omliggende gemeenten van grote steden. Uit CBS data blijkt dat in onder andere Helmond, Emmen, Deventer en Groningen vrijwel alle omliggende gemeenten een hoog aandeel ZZP'ers hebben (vaak ruim boven het Nederlands gemiddelde). Een recent promotieonderzoek aan de rijksuniversiteit Groningen concludeert dat nieuwe ondernemers op het platteland bewust kiezen voor vestiging in landelijke of meer rustieke gebieden. Deze keuze wordt ingegeven door (gepercipieerde) kwaliteit van leven en het nastreven van een bepaalde levensstijl.¹⁶

B3. Sociale trends en ontwikkelingen

Algemeen

De opgave om, na de transitie, de transformatie en innovatie in het sociale domein te realiseren

Na de overgang van nieuwe taken in het sociale domein naar de gemeenten (1 januari 2015) staat Groningen voor de (nog) veel moeilijker opgave om de transformatie en innovatie in het sociale

¹⁶ Ruud Dorenbos, Barbara Heebels en Joost van Hoorn, *Zzp'ers in de G32-steden. Analyse, duiding en beleidsaanpakken*, Platform31, Den Haag, 2016, blz. 15 en 31. Deze keuze kan ook ingegeven zijn door de beschikbare ruimte, de makkelijkere doorgroeimogelijkheden of de lagere kosten van de woning en bedrijfsruimte.

domein met kracht voort te zetten. Een transformatie naar méér integraal beleid en méér samenhang op het gebied van jeugd, onderwijs, welzijn, sport, zorg, inkomensondersteuning, schuldhulpverlening, re-integratie en wijkaanpak. Om tot de betere zorg, meer maatwerk en lagere kosten te komen, moet de gemeente samenwerken met vele maatschappelijke actoren (cliënten, zorgaanbieders, zorgverzekeraars, GGZ, GGD, medeoverheden, regiogemeenten, onderwijsinstellingen etc.). Bovendien zijn de verbindingen tussen allerlei beleidsterreinen (jeugdzorg, Wmo, AWBZ, Participatiewet, Zvw, Wlz, WSW, openbare gezondheidszorg, MO/VO, sociale woningbouw, beschermd wonen, (passend) onderwijs, economie, arbeidsmarkt, gemeentelijk armoedebeleid) van belang om de transformatie tot een succes te maken. De gemeente moet dit samenwerken over de grenzen van de zorg- en welzijnsorganisaties “afdwingen”. Het zijn de zorgaanbieders die met innovaties moeten komen. Maar de gemeente stelt de randvoorwaarden, stimuleert nieuwe toetreders en nieuwe aanpakken, en zorgt voor een innovatiebudget. Als de transformatie en innovatie niet lukt, en er komen nieuwe vormen van bureaucratische verkokering en verantwoording tot stand, dan mislukt uiteindelijk de hele decentralisatie.

Toenemende zorgvraag van ouderen in eigen woning en buurt vergt samenwerking met vele partijen

De trend in het overheidsbeleid om mensen langer zelfstandig thuis te laten wonen, zet door. De ‘inclusie’ van kwetsbare ouderen of burgers met een beperking leidt tot verdere lokalisering van het zorgbeleid. Kenmerken hiervan zijn een grotere zorgvraag door een toename van zorgbehoevende 80-plussers (waaronder complexe zorg aan dementerende ouderen), mogelijke tekorten aan mantelzorgers, een veranderende rol van corporaties met meer verantwoordelijkheid voor het opvangen van kwetsbare groepen, een toename van informele zorg en de behoefte aan andere typen woningen. De uitdaging is ook om de technologische mogelijkheden en vernieuwingen (domotica, consult op afstand, gespecialiseerde woonvoorzieningen) in voldoende mate te gaan benutten. Zeker in de verder weggelegen, kleine, gemeente Ten Boer. Het benutten van de kansen vergt in algemene zin onder andere een goede samenwerking tussen gemeente, zorgaanbieders, zorgverzekeraars en woningbouwcorporaties.

Perspectiefongelijkheid tussen verschillende bevolkingsgroepen zorgt voor maatschappelijke onvrede

De inwoners in de steden zijn op allerlei manieren gesegmenteerd en gefragmenteerd (naar leeftijd, naar inkomenssituatie, naar gezinssituatie, naar mate van hulpbehoevendheid, naar werkzekerheid, naar herkomst en naar etniciteit). Daarbij wordt de segregatie naar opleidingsniveau en naar mentaliteit dieper. In de verbanden waar mensen elkaar tegenkomen (wonen, werken, onderwijs) is uitsortering waar te nemen. Er is in toenemende mate sprake van perspectiefongelijkheid. Samen met de arbeidsmarktontwikkelingen (flexibiliteit) en de toenemende onzekerheid (over werk, inkomen, pensioen en zorg) leidt dit bij belangrijke groepen inwoners tot onvrede over de maatschappij en de politiek.¹⁷

Sociale trends en ontwikkelingen in Groningen

Relatief zwakke sociaal economische positie en vele kwetsbare Groningers

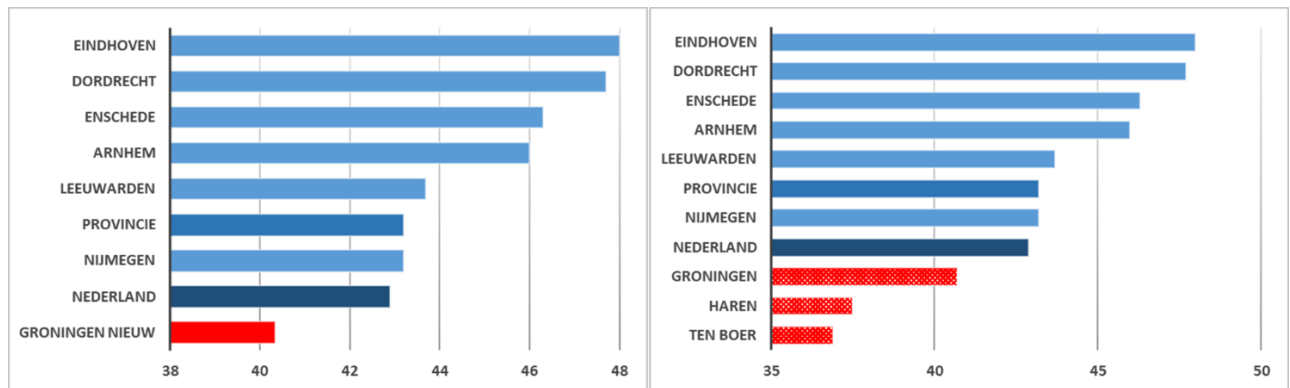
Als 8-ste stad in Nederland neemt de huidige gemeente Groningen in 2018 de 24-ste plaats in op de sociaaleconomische index van Atlas voor gemeenten. Van 2008 tot 2018 daalt de positie van Groningen op de sociaaleconomische index. Negenendertig van de 50 gemeenten scoren hoger dan Groningen. Wel is er sinds 2013/2014 sprake van een zeer geleidelijke verbetering van de relatieve

¹⁷ Cok Vrooman, *Meedoen in onzekerheid*, Utrecht, 2016.

positie van Groningen. Al komt dat in de verandering van de relatieve positie van 2017 op 2018 nog niet tot uiting. In 2017 nam Groningen plaats 23 in de ranking van de vijftig grootste gemeenten in Nederland; om in 2018 één plaats te zakken (plaats 24).

De relatief zwakke positie wordt vooral verklaard door de omvang van de werkloosheid, de armoede, en het aantal bijstandsgerechtigden in vergelijking met de andere 49 grote en middelgrote steden. Het geringe percentage laagopgeleiden versterkt in de methodiek van Atlas voor gemeenten, in vergelijkend opzicht, de sociaaleconomische positie van Groningen.¹⁸ Het percentage huishoudens met een bijstandsuitkering is in 'Groningen nieuw' acht procent. Dat is minder dan in Arnhem, Leeuwarden en Enschede, maar meer dan in Nijmegen, Dordrecht, de provincie, Eindhoven en het gemiddelde percentage in Nederland. Het geringe aantal bijstandshuishoudens in Haren en Ten Boer verbetert de score in vergelijkbaar perspectief van de stad Groningen (bijlage : figuur B12). Opvallend is dat 'Groningen nieuw', de stad Groningen, Haren en Ten Boer zeer lage scores laten zien op mate waarin de inwoners zich eenzaam voelen (figuur 6).¹⁹ Dit kan in vergelijkend perspectief duiden op een grote mate van sociale cohesie in Ten Boer, Groningen en Haren.

Figuur 6: Eenzaamheid in procenten van de bevolking 19+ in 2016 in Groningen en enkele vergelijkbare gemeenten

Bron: Platform31 op basis van gegevens van [waarstaatjegemeente.nl](http://www.waarstaatjegemeente.nl).

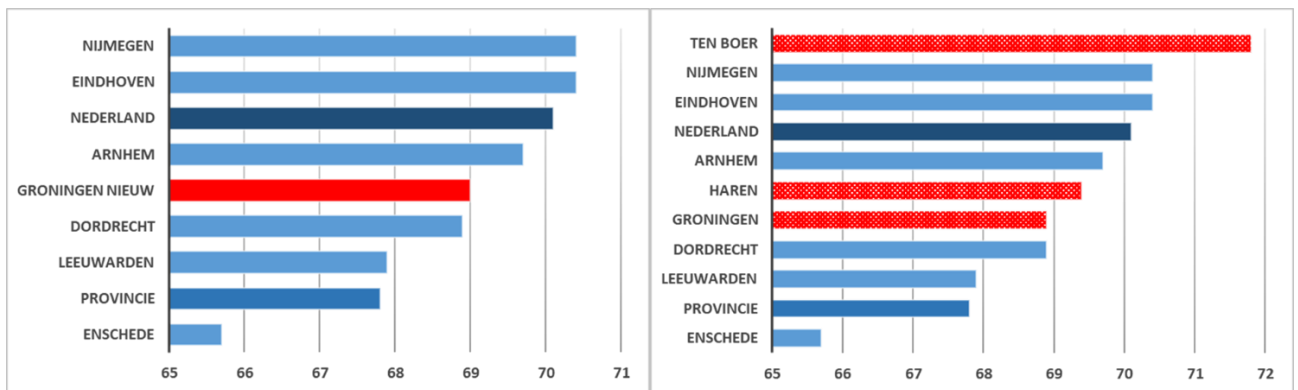
De bruto-arbeidsparticipatie ligt onder het Nederlandse en boven het provinciale gemiddelde

De bruto arbeidsparticipatie voor mannen en vrouwen ligt zeer hoog in Ten Boer. In 'Groningen nieuw' is de bruto arbeidsparticipatie noch hoog noch laag in vergelijking met de benchmarkgemeenten (figuur 7). De arbeidsparticipatie van vrouwen valt in Groningen, Ten Boer en in 'Groningen nieuw' in positieve zin op (bijlage: figuur B11).

¹⁸ Gerard Marlet en Clemens van Woerkens, *Atlas voor gemeenten 2018*, Utrecht, 2018, blz. 104 en 226.

¹⁹ Percentage personen met hoge emotionele/sociale eenzaamheidsscore (volwassenen 19+). De eenzaamheidsschaal bestaat uit elf uitspraken over emotionele eenzaamheid en sociale eenzaamheid. Voorafgaand aan de uitspraken staat de vraag: 'Wilt u van elk van de volgende uitspraken aangeven in hoeverre die op u, zoals u de laatste tijd bent, van toepassing is?', met de toelichting 'U kunt antwoorden met nee, min of meer, ja'. Een uitspraak voor het meten van emotionele eenzaamheid is bijvoorbeeld 'Ik mis een echte goede vriend of vriendin'. Sociale eenzaamheid wordt gemeten met onder andere de uitspraak: 'Wanneer ik daar behoefte aan heb, kan ik altijd bij mijn vrienden terecht'. Iemand is sociaal of emotioneel eenzaam als diegene op minstens twee van de bijbehorende items ongunstig scoort. Iemand is eenzaam bij minstens drie ongunstige scores op alle items.

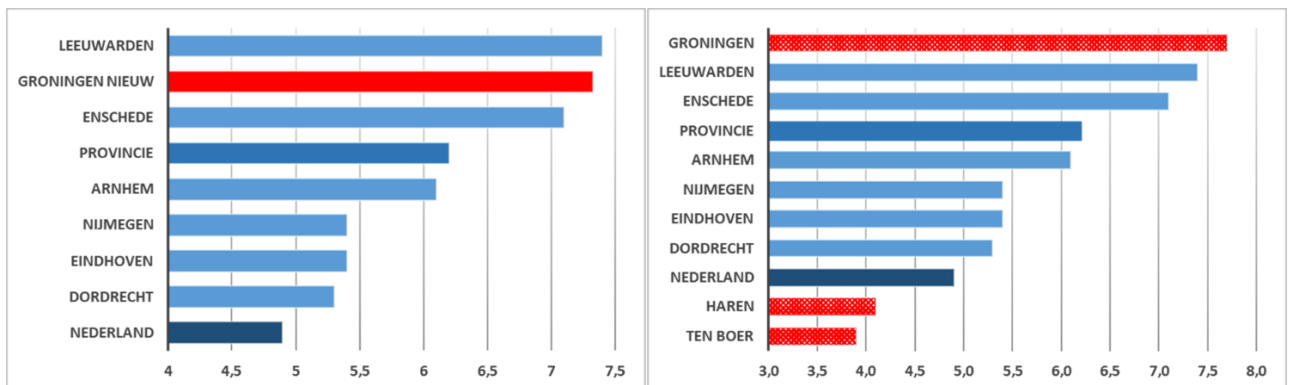
Figuur 7: Bruto-arbeidsparticipatie van mannen en vrouwen in 2017 in Groningen en enkele vergelijkbare gemeenten

Bron: Platform31 op basis van CBS, Statline (arbeidsdeelname)

Het werkloosheidspercentage is in Groningen en in 'Groningen nieuw' relatief hoog. Door de lage werkloosheidspercentages in Haren en Ten Boer ligt de werkloosheid van 'Groningen nieuw' onder het werkloosheidspercentage van de gemeente Leeuwarden. Zonder de gemeenten Ten Boer en Haren ligt het werkloosheidspercentage van de stad Groningen boven het werkloosheidspercentage van Leeuwarden (figuur 8).

Figuur 8: Werkloosheidspercentage 2017 in Groningen en enkele vergelijkbare gemeenten

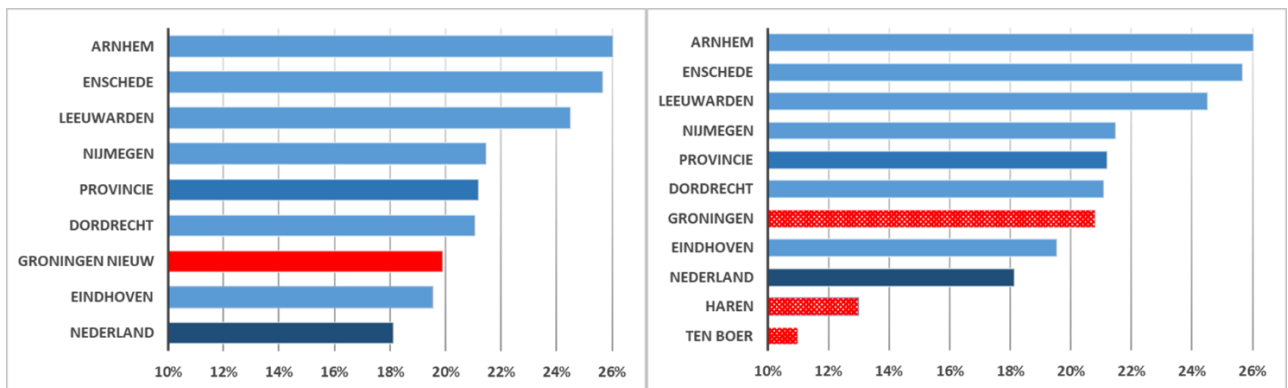
Bron: Platform31 op basis van CBS, Statline (arbeidsdeelname)

Veel mensen langs de kant en groot onbenut potentieel

In 'Groningen nieuw' (inclusief Ten Boer en Haren) ontvangen in 2016 iets meer dan 25.000 inwoners een uitkering omdat zij in de WW (4.200 inwoners) of de bijstand (tot AOW-leeftijd) zitten (12.300 inwoners) of arbeidsongeschikt zijn (8.400). Deze inwoners staan langs de kant, doen niet mee en hun potentieel wordt economisch niet benut.²⁰ Gerelateerd aan de beroepsbevolking van 126.000 personen in 'Groningen nieuw' staat bijna 20 procent van de beroepsbevolking aan de kant, doet (economisch) niet mee en vormt een onbenut potentieel (figuur 9). Daarbij valt op dat het onbenutte potentieel in Haren en vooral in Ten Boer veel lager is dan in de stad Groningen.

²⁰ Zie voor het onbenutte potentieel ook L. Broersma, A.J.E. Edzes, J.D. Gardenier en J.B. van Rijn, *Provinciale en regionale discrepantieanalyse Gelderland. Aansluiting van vraag en aanbod op de Gelderse arbeidsmarkt tot 2017*, Groningen, 2014.

Figuur 9: Aantal uitkeringsgerechtigden (onbenut potentieel) in procenten van de beroepsbevolking in 2016 in Groningen en enkele vergelijkbare gemeenten

Bron: Platform31 op basis van CBS, Statline (regionale kerncijfers, arbeidsdeelname en uitkeringsontvangers per soort uitkering)

Daarnaast zijn er volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek veel mensen die geen uitkering hebben, niet-werken, zich niet meer aanbieden op de arbeidsmarkt omdat zij ontmoedigd zijn (maar wél willen werken) of die meer uren zouden willen werken.²¹ Als hier ook rekening mee wordt gehouden dan kunnen de bovengenoemde aantallen en percentages voor 'Groningen nieuw' nog aanzienlijk verhoogd worden.

Als de arbeidsparticipatie van vrouwen niet veel verder omhoog kan (of de gemeenten hiervoor geen goede instrumenten hebben) en grote groepen statushouders slecht inzetbaar zijn (net zoals in het verleden) dan zullen wij het van de grote groep moeten hebben die nu langs de kant staat, die niet meedoet of die meer uren wil werken. Zeker als wij de inschattingen van de OECD volgen dat hooguit tien procent van de banen in Nederland verloren zullen gaan door automatisering, robotica, kunstmatige intelligentie e.d. en dat de komende jaren vele nieuwe banen zullen ontstaan dan hebben wij een veel groter arbeidsaanbod nodig om te zorgen dat er voldoende goede mensen beschikbaar zijn (laag-, midden- en hoogopgeleid) en dat werkgevers goed kunnen kiezen. Illustratief is dat er de komende jaren 100.000 nieuwe banen ontstaan in de ouderen- en verpleeghuiszorg in Nederland en dat vanwege de vergrijzing jaarlijks 80.000 banen vervuld moeten worden in de horeca. En deze voorbeelden zijn met vele voorbeelden in andere sectoren aan te vullen.

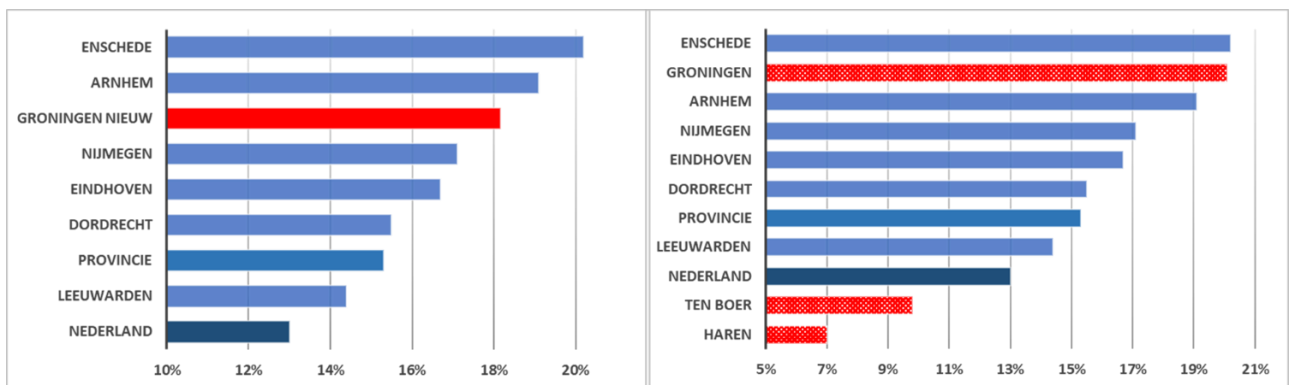
Sociale problematiek van jeugdigen vraagt aandacht in Groningen

Het percentage kinderen met kans op armoede is in 'Groningen nieuw' 18 procent (figuur 10). De vergelijkbare percentages voor de referentiegemeenten met tussen de 100.000 en 300.000 inwoners

²¹ In 2016 zijn er in Nederland 1,6 mensen met een WW-uitkering, een bijstandsuitkering tot de AOW-leeftijd of een arbeidsongeschiktheidsuitkering. CBS, Statline (regionale kerncijfers: sociale zekerheid). Naast de groep Nederlanders met betaald werk of met een uitkering, was er in 2016 ook een groep van 1,5 miljoen mensen die aangaven te willen werken, of (als ze in deeltijd werken) meer uren te willen werken. CBS Nieuws, *Hoe groot is het onbenut arbeidspotentieel*, 30 augustus 2017. Zie voor de detailberekening van de 1½ miljoen niet-werkenden en niet-uitkeringsgerechtigden die mee willen doen ook: John Michiels, *Volumemaatstaven voor het onbenut arbeidspotentieel*, Centraal Bureau voor de Statistiek, Sociaaleconomische trends, augustus 2017, blz. 3. Dus naast de 1,6 miljoen Nederlanders in een uitkering en niet-werkend zijn er ook nog 1,5 miljoen mensen die geen uitkering ontvangen, niet-werken, maar wel willen werken of meer uren willen werken.

is 15 procent, voor de provincie gemiddeld 15 procent en voor Nederland gemiddeld 13 procent.²² Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen, is met bijna 14 procent in Groningen zeer hoog (bijlage: figuur B13).²³ Ook het schoolverzuim is aanzienlijk (bijlage: figuur B14) en er zijn relatief veel vroegtijdige schoolverlaters. Waarschijnlijk is er een relatie tussen het hoge aantal voortijdig schoolverlaters (zonder startkwalificatie) en de relatief hoge jeugdwerkloosheid. Die relatie is er kennelijk niet met de jeugdige criminaliteit als gekeken wordt naar de jeugdige verdachten in de leeftijd van 18 tot en met 24 jaar (bijlage: figuur B16). Die relatie is er mogelijk wel als gekeken wordt naar de slechte score van de stad Groningen op het aantal jeugdige verdachten in de jongere leeftijdsgroep van 12 tot en met 17 jaar (bijlage: figuur B17).

Figuur 10: Percentage kinderen met kans op armoede van 0 tot 18 jaar in 2013 in Groningen en enkele vergelijkbare gemeenten

Bron: Platform31 op basis van gegevens Waarstaatjegemeente.nl

Belangrijke sociale scheidslijnen in Groningen en ‘Groningen nieuw’

Tussen de wijken in Groningen en de gemeenten Groningen, Ten Boer en Haren zijn er belangrijke verschillen in onder andere het gebruik van sociale voorzieningen, het percentage kinderen dat opgroeit in een bijstandsgezin, het aantal uitkeringsgerechtigden, de opleidingsniveaus, de veiligheidsgevoelens en de kwaliteit van de woningen en leefomgeving. Het minst gunstige beeld is in Groningen te zien in De Hoogte, Indische buurt, Selwerd en Binnenstad. Ook is er aandacht nodig voor Beijum, de Oosterparkwijk, Paddepoel en Vinkhuizen. De bewoners in Selwerd en De Wijert zijn ronduit pessimistisch over de toekomst van hun wijk. In een aantal van de Groningse wijken die er gemiddeld tot goed voor staan, heeft men weinig vertrouwen in de toekomst. Hoogkerk en de Herewegbuurt zijn daarom wijken om in het oog te houden, ondanks de gemiddelde scores.²⁴ Het huidige college spreekt dan ook van Groningen als een stad van twee gezichten. Het nieuwe Groningen zal met de beperkte sociale problematiek in Ten Boer en Haren alleen nog maar meer een stad van twee gezichten worden.

²² Kinderen van 0 tot 18 jaar die opgroeien in een meerpersoonshuishouden waarbinnen de ouder(s) een inkomen hebben tot 120 procent van het sociaal minimum in 2013 in procenten. Bron: waarstaatjegemeente.nl.

²³ Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen in 2015. Vergelijkbare percentages voor alle gemeenten met tussen de 100.000 en 300.000 inwoners is 8 procent, voor de provincie iets meer dan 8 procent en voor Nederland bijna 7 procent. Bron: waarstaatjegemeente.nl.

²⁴ Gemeente Groningen, *Stad.kompas*.

B4. Technologische trends en ontwikkelingen

Algemeen

Mensen en apparaten staan steeds meer met elkaar in verbinding

De technologische ontwikkelingen zorgen er voor dat de fysieke, digitale en biologische werelden samenkomen. De grenzen tussen online en offline vervagen met de mogelijkheid om altijd en overal online te zijn. Niet alleen mensen staan via internet met elkaar in verbinding maar ook in toenemende mate apparaten. De fysieke wereld wordt één groot communicatiesysteem die zorgt voor een koppeling tussen digitale diensten en producten. Steden staan voor de opgave om een omspannend, dicht en hoogwaardig netwerk aan te (laten) leggen en te beheren voor het transport van data (LoRa, wifi, LTE, 5G). Belangrijk is om door middel van open netwerken en open data te zorgen dat data beschikbaar zijn voor burgers en bedrijven. *Publieke* vragen die rond de nieuwe technologische mogelijkheden beantwoord moeten worden zijn: hoe zorg je voor een inclusieve stad, hoe voorkom je een (verdere) tweedeling tussen sterkere en zwakkere groepen met betrekking tot de aansluiting bij technologische veranderingen, hoe ga je om met een toenemende sociale complexiteit waarbij burgers steeds meer zaken zelf (al dan niet digitaal) regelen, wie beheert het systeem, hoe organiseer je het eigenaarschap van data, wie heeft toegang tot de data? Ook vraagstukken rond privacy en identiteitsfraude vragen publieke aandacht.

Technologische ontwikkelingen in mobiliteit veelbelovend voor kwaliteit steden

Veranderingen rondom mobiliteit hebben grote impact op de openbare ruimte in de steden. De verwachting is dat het mobiliteitssysteem van de toekomst bijna volledig zal worden gestuurd door zelflerende algoritmes. De rol van data-infrastructuur wordt in de steden daardoor minstens zo bepalend als die van de weginfrastructuur. Ze gaan op in één enkele mobiliteitsinfrastructuur. Deze infrastructuur maakt het mogelijk om steeds een actueel beeld te geven van de verkeerssituatie ('realtime monitoring') en hierop gelijk te sturen. Dit zal leiden tot een afname van het aantal files en ongevallen. Het datanetwerk maakt het ook mogelijk om de ketenmobiliteit (integreren van alle vormen van mobiliteit) en echt vraaggestuurd vervoer te optimaliseren.

Grote onzekerheden over gevolgen

Of de technologische ontwikkelingen snel of langzaam gaan, veel of weinig banen verloren gaan, is niet te voorspellen. Maar de invloed van de technologische ontwikkelingen zullen op alle terreinen van het leven en op alle beleidsterreinen van de overheid doorwerken. En niet iedere inwoner kan meedoen of zich aanpassen aan de snelle en onzekere technologische ontwikkelingen. In algemene zin worden daarbij op korte termijn de gevolgen van technologische ontwikkelingen overschat en op lange termijn onderschat.

Technologische trends en ontwikkelingen in Groningen

Inzet op digitale dienstverlening

Met Virtueel Groningen 2022 zet de gemeente in op het maximaal benutten van de digitale mogelijkheden van de huidige technologie om de dienstbaarheid aan de Groningers te vergroten. Op basis van actief onderhouden relaties met de inwoners en ondernemers wordt zowel gevraagd als ongevraagd dienstverlening aangeboden op een persoonlijke manier die aansluit bij de voorkeuren van elke inwoner en ondernemer. Doordat veel voorkomende dienstverlening in 2022 volledig

gedigitaliseerd is, moet er voor de gemeente meer tijd over zijn voor het leveren van maatwerk aan kwetsbare en minder digitaal vaardige inwoners die extra hulp kunnen gebruiken.²⁵

Onderzoek naar- en innovaties van mobiele diensten in de stad

In het verlengde van Virtueel Groningen 2022 heeft Groningen geparticipeerd in een internationaal Smart Cities project. Groningen heeft samen met Bremerhaven, Norfolk County Council en Kortrijk onderzoek gedaan en innovaties gestimuleerd in mobiele diensten en stedelijke WIFI-netwerken.²⁶

De slimme binnenstad

Verschillende steden, bijvoorbeeld Rotterdam en Amsterdam, werken met een Smart City-strategie en programma. Ook Groningen ziet de toegevoegde waarde van nieuwe technologische mogelijkheden voor bewoners, bezoekers en ondernemers van de Groningse (binnen)stad. Men onderzoekt hoe een Smart City-aanpak de binnenstad kan versterken. Daarbij wordt gedacht aan projecten op het gebied van smart data, smart retail, digitale infrastructuur en smart logistics.

B5. Veiligheidstrends en ontwikkelingen

Algemeen

Daling van de high-impact crimes, maar andere vormen van criminaliteit niet gemeten of nemen toe

De ingrijpende, geregistreeerde criminaliteit voor burgers (denk aan straatroven, woninginbraken, overvallen, geweldsmisdrijven) neemt in Nederland sinds 2005 af. Zowel het aantal geregistreeerde misdrijven als het percentage burgers dat zich wel eens onveilig voelt, neemt af. Nederland wordt veiliger en Nederlanders voelen zich veiliger. De daling van criminaliteit geldt echter niet voor elke dader, slachtoffer, plek of branche. Naast dat er grote verschillen zijn in het aantal misdrijven per gebied, nemen ook specifieke vormen van criminaliteit toe. De minder zichtbare criminaliteit, zoals fraude, oplichting, ondermijning en de cybercriminaliteit, neemt toe. Jaarlijks gaat er 30 tot 40 miljard euro om in het criminele circuit. Een ruwe raming is dat de hennepcultuur, laboratoria voor synthetische drugs, cocaïnehandel, illegaal gokken, illegale prostitutie en dergelijke een economie vormt van meer dan € 16 miljard die moet worden witgewassen. Deze criminaliteit is vaak buiten de greep en buiten het zicht van de overheid.

Het probleem van deze ondermijning is verder dat de sociale zekerheid wordt ondergraven. “Normaal werken” loont niet meer, jongeren komen in aanraking met verkeerde rolmodellen, ambtenaren en bestuurders worden onder druk gezet, geïntimideerd en bedreigd en de overheid is niet meer de baas. Burgemeester Peter Noordanus van Tilburg vertelde recent in een interview exact wat het probleem is en waarom hij vond dat hij dit moest aanpakken. “Op de middelbare scholen in Tilburg gaat een tarievenlijst rond. Voor het knippen van toppen van wietplanten krijgen ze vijfhonderd euro per dag, als drugskoerier krijgen ze duizend euro en op de uitkijk staan levert ook een fors bedrag op (...) De burgemeester sprak een joch dat met wietzolders meer verdiende dan een Kamerlid”. En hij vond dat onacceptabel en een desastreus rolmodel dat aangepakt moest worden.²⁷

²⁵ Gemeente Groningen, *Virtueel Groningen 2022*.

²⁶ *SmartCities Project Guide*, The Interreg IVB North Sea Region Programme

²⁷ Bram Endedijk, “De burgemeester als misdaadbestrijder. Interview Peter Noordanus burgemeester van Tilburg”, in: *NRC Handelsblad*, 29 september 2017, blz. 11. Pieter Tops en Jan Tromp, *De achterkant van Nederland. Hoe onder- en bovenwereld verstrengeld raken*, Amsterdam, 2017, blz. 54.

Cybercriminaliteit wordt de fietsendiefstal van de toekomst, maar met een veel grotere impact

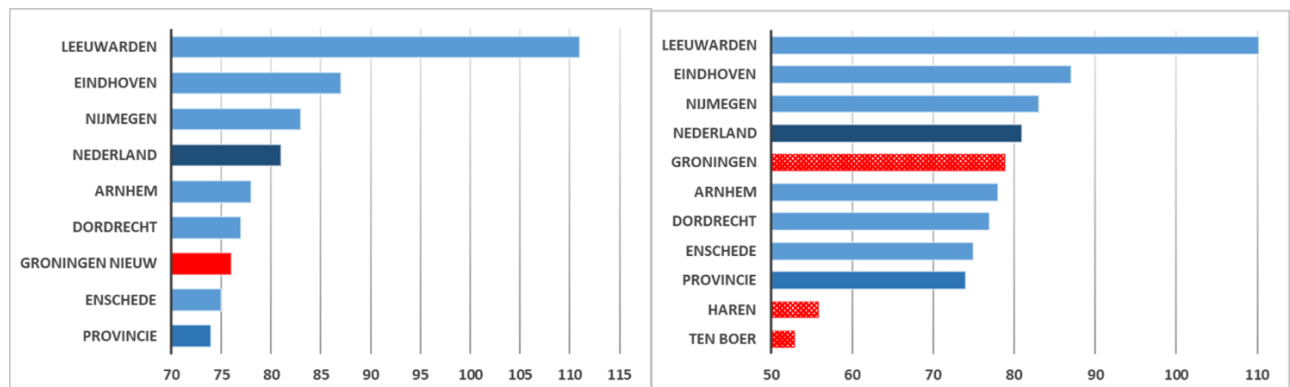
Een andere zorgelijke ontwikkeling is de toename van de cybercriminaliteit. Waarbij de ontwikkelingen in cybercriminaliteit niet of nauwelijks bij te houden zijn door de verbeteringen in cybersecurity. Omdat veel delicten niet gemeld worden, is het totaal aantal slachtoffers van cybercriminaliteit niet bekend. Ramingen duiden er op dat een op de negen Nederlanders (11%) slachtoffer is van cyberdelicten (identiteitsfraude, koop- en verkoopfraude, hacken, cyberpesten) en dat de schadeomvang 10 miljard euro bedraagt (waarvan € 2,4 miljard in de publieke sector). Cybercriminaliteit kan de energievoorziening, verkeersregelsystemen, de uitgifte van paspoorten, het verstrekken van uitkeringen of de verkiezingen ontregelen, en het economisch leven aantasten (óók in Groningen).

Trends en ontwikkelingen op het gebied van veiligheid in Groningen

Ook in Groningen daling van de high-impact crimes

Het totaal aantal misdrijven en de high impact crimes (diefstal, inbraak, bedreiging, straatroof, openlijk geweld en overval woning en mishandeling) is in Groningen sinds 2012 aanzienlijk afgenomen. De daling blijkt ook uit de afname van de criminaliteitsindex van het WODC (2012 = 100) als een maatstaf voor sociale veiligheid in de buurt (figuur 11). Wel is de veiligheid in Arnhem, Dordrecht, Enschede en de provincie nog sterker afgenomen dan in de stad Groningen. De nieuwe gemeente 'Groningen nieuw' doet het beter dan vele benchmarkgemeenten door de sterke daling van criminaliteitsindex in Haren en Ten Boer. Het aantal geregistreerde misdrijven per 1.000 inwoners ligt in de stad Groningen aanzienlijk hoger dan in Haren en Ten Boer (bijlage: figuur B15).

Figuur 11: Criminaliteitsindex 2016 in Groningen en vergelijkbare gemeenten (2012 = 100)

Bron: waarstaatjegemeente.nl (openbare orde en veiligheid)

Het aantal jeugdige verdachten van 12 tot en met 17 jaar per 1.000 inwoners is in Groningen in vergelijkend perspectief bijzonder hoog. Door het lage percentage jeugdige verdachten in Haren en Ten Boer komt 'Groningen nieuw' onder de benchmarksteden Arnhem en Dordrecht uit. Maar het aantal jeugdige verdachten blijft hoog ten opzichte van de andere benchmarksteden (bijlage: figuur B16). Het verminderen van overlast, het tegengaan en aanpakken van problematische jeugdgroepen blijft derhalve in de stad Groningen een belangrijke en intensieve opgave. Aan de hand van de plus-min-mee methodiek brengt de gemeente jeugdgroepen in beeld en wordt de interventiestrategie bepaald.

Verdergaande beleidsmaatregelen om een nog aantrekkelijker en leefbare gemeente te worden

De afgelopen jaren heeft de gemeente stevig geïnvesteerd in veiligheid. Dit heeft ertoe geleid dat de Groningers zich relatief veilig voelen. Om deze positieve tendens vast te houden, wordt blijvend

aandacht besteed aan tal van veiligheidsthema's, zoals veilige evenementen, de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling, het tegengaan van uitgaansgeweld, het terugdringen van woninginbraken, het aanpakken van woonoverlast, etc. Daarnaast zal meer geïnvesteerd worden in de verbinding van zorg en veiligheid, het bestrijden van ondermijnende criminaliteit en de aanpak van radicalisering. Er is een sterke toename van de problematische casuïstiek waarbij zorg en veiligheid elkaar raken. Waar de gemeente er niet in slaagt om de zorgproblematiek effectief aan te pakken, ontstaan veiligheid- en leefbaarheidsrisico's. De ernst varieert van overlast tot situaties die om acuut optreden vragen ter bescherming van de openbare orde. Een vergaande integratie van zorg en veiligheid is daarom noodzakelijk, naast de inzet op individuele casuïstiek. Dat past ook in de gemeentelijke ambities van Groningen als 'inclusieve gemeente'. De aanpak van de ondermijnende criminaliteit als drugscriminaliteit, witwassen, misbruik en fraude in de vastgoedsector en mensenhandel vragen om een overheid die als één optreedt. Dat vraagt om een nog intensievere samenwerking met de partners van de gemeente, het beter benutten van de interne informatiepositie, het combineren van strafrechtelijke, bestuurlijke en fiscale aanpakken, en het blijven investeren in de wijken.

B6. Ruimtelijke en woontrends

Algemeen

Trek naar de stad en toenemen van de ruimtelijke verschillen in Nederland

Nederland sluit zich aan bij de wereldwijde trend dat steeds meer mensen in de stad (willen) wonen. Naast de toename van het aantal alleenstaanden met een voorkeur voor de stad, groeien steden ook doordat steeds meer gezinnen met kinderen kiezen voor de stad als woon- en leefomgeving. Nederlandse steden zijn veel rustiger, aantrekkelijker, levendiger en veiliger dan in de jaren '70 en '80. De verwachting is dat het aandeel inwoners met een hoogbetaalde baan in de centrumstad verder toeneemt. Terwijl in de groeikernen en buitenwijken het aantal inwoners met een laagbetaalde baan juist zal toenemen.

Mensen stellen andere en hogere eisen aan de kwaliteit van hun woon- en leefomgeving. In drukke regio's als de Randstad, kiezen hoog opgeleiden dikwijls eerst voor de *quality of living* van een woonplaats. Van daaruit kijken zij welke banen bereikbaar zijn. Gemeenten, steden en regio's beconcurreren elkaar daarom steeds strategischer met de nabijheid van groen, natuur, voorzieningen, cultuurhistorie en het vestigingsklimaat voor bedrijven. Voor mensen met minder keuzemogelijkheden is de belangrijkste gevraagde kwaliteit vaak de lage woonlasten. Daarbij speelt de bereikbaarheid een steeds belangrijker rol. De dynamiek in de samenleving en de veranderingen in de ruimtelijke patronen maken verbindingen (fysiek en virtueel) nog belangrijker dan zij al waren. Door bovenstaande ontwikkelingen nemen de ruimtelijke verschillen toe. Tussen steden, tussen stad en regio, en binnen de steden.

Kwantitatieve en kwalitatieve mismatch in aantal en type woningen

De meeste steden zien zich geconfronteerd met een groeiende bevolking en een achterblijvende woningproductie. Wel zijn er belangrijke verschillen in de spanning op de woningmarkt tussen de steden. De kwantitatieve mismatch zal voor heel Nederland de komende tien jaar blijven bestaan. De verstedelijkingsopgave staat daarmee hoog op de ruimtelijke agenda's. Daarnaast is er ook sprake van een kwalitatieve mismatch. Door de veranderende huishoudenssamenstelling zullen er andere typen woningen gebouwd moeten worden en/of zullen bestaande woningen **getransformeerd**

moeten worden. Immers de trend in het overheidsbeleid, om mensen langer zelfstandig thuis te laten wonen, zet door. Dit is ook voor Groningen, gezien de verwachte vergrijzing, een belangrijke trend.

Trends en ontwikkelingen op het gebied van ruimte en wonen in Groningen

De kwantitatieve en kwalitatieve opgave in Groningen

De verstedelijking gaat door. Stedelijke woonmilieus, zeker dichtbij het centrum kunnen rekenen op veel belangstelling. Daarmee is Groningen de groeimotor van de regio. Een groei waar voorlopig geen einde aan lijkt te komen. Pas ná 2040 krimpt naar verwachting het aantal huishoudens in Groningen. In Ten Boer en Haren wordt na 2020-2025 reeds een krimp van het aantal huishoudens verwacht. In de periode 2015 tot 2020 fluctueert naar verwachting de jaarlijkse toename van het aantal huishoudens rond de 1.820 huishoudens per jaar, in de periode 2020-2025 rond de 1.760 woningen per jaar, en in de periode 2025-2030 rond de 1.730 huishoudens per jaar.²⁸ De gemeente heeft in het woonbeleid de ambitie om de komende jaren jaarlijks 950 tot 1.150 woningen toe te voegen; ongeveer 600 woningen voor niet-studenten en 350 tot 550 woningen voor studenten.²⁹ Dit is onvoldoende om aan de kwantitatieve vraag te voldoen zodat de spanning op de woningmarkt in Groningen zal blijven bestaan en de toekomstige vestigers zullen uitwijken naar de randgemeenten.³⁰ De prognose van Companen voor de komende vijftien jaar (+ 26.550 huishoudens in de periode 2015 tot 2030) is door Westhuis & Partners en KAW naar beneden bijgesteld. Hun hoogste scenario voor de woningvraag in Groningen is + 21.840 woningen en hun laagste scenario is + 18.200 woningen in de periode 2017 tot 2030. De gemiddelde raming van vijf scenario's is + 20.145 woningen in de periode 2017 tot 2030.³¹ Als van het laatste gemiddelde scenario wordt uitgegaan dan is de verwachte toename van het aantal woningen in Groningen 16 procent.

Naast de kwantitatieve opgave is er ook een belangrijke *kwalitatieve* opgave. De vraag van woningen in de stad Groningen betreft vooral stedelijke woonmilieus (in het centrum voor de helft gestapeld en voor de helft grondgebonden). Daarnaast in veel beperktere mate nieuwe woningen (ongeveer 2.000 woningen) aan de rand van de stad in moderne stadswijken (Meerstad, De Held en Reitdiep) en nieuwe woningen (ongeveer 1.000 tot 1.250 woningen) in excellente woonmilieus (Haren, Eelde-Paterswolde, Ter Borch).³² Verder is er behoefte aan binnenstedelijke verdichting, méér koopwoningen, méér huur voor starters, middeninkomens en ouderen, en meer eengezinswoningen. De toename van de eenpersoonshuishoudens betreft vooral alleenstaande ouderen. Bij de (toename van de) eenpersoonshuishoudens is van belang om te bedenken dat er in deze eenpersoonshuishoudens ook maar één inkomen is. Zodat de betaalbaarheid van nieuwe en bestaande woningen een opgave kan worden.

²⁸ Bram Klouwen, Jeroen Lijzenga en Roy Nieuwenhuis, *Woningbehoefteonderzoek 2015 Regio Groningen-Assen*, Companen, Arnhem, 17 juni 2015, blz. 5, 17, 18, 54, 55 en 57.

²⁹ Gemeente Groningen, *Statistisch Jaaroverzicht thema 'woonruimte'*. Gegevens over de verwachte toename van het aantal studentenwoningen van de gemeente Groningen.

³⁰ Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli), *Versnellen woningbouwproductie, met behoud van kwaliteit*, Briefadvies, 28 juni 2018. De Rli constateert dat de blijvende woningtekorten zich concentreren op een paar plekken in Nederland. Onder meer in de regio's Amsterdam, Utrecht en de gemeente Groningen.

³¹ Rob van Vliet, Laura Been, Daniel Depenbrock en Emiel Heuff, *Woningmarktanalyse Regio Groningen-Assen 2017-2030*, Weusthuis & Partners en KAW, s.l., 12 april 2017, blz. 36.

³² Rob van Vliet, Laura Been, Daniel Depenbrock en Emiel Heuff, *Woningmarktanalyse Regio Groningen-Assen 2017-2030*, Weusthuis & Partners en KAW, s.l., 12 april 2017, blz. 37.

De woonaantrekkelijkheid van Groningen

Groningen neemt plaats 24 in onder de vijftig steden in Atlas voor gemeenten. De afgelopen acht jaar is Groningen gedaald op deze lijst. Groningen scoort relatief hoog op: de aanwezigheid van de universiteit, het culturele aanbod, het percentage vooroorlogse woningen en de nabijheid van natuurgebieden. De lage woonaantrekkelijkheid in de methodiek van Atlas voor gemeenten wordt in belangrijke mate verklaard door de perifere ligging van Groningen en de ligging nabij de grens. Zonder de ongunstige ligging stijgt de woonaantrekkelijkheid van Groningen vele plaatsen in de rangorde van de vijftig grootste gemeenten. Van score 21 in 2017 naar maar liefst score 3. De bereikbaarheid en de bereikbaarheid van natuurgebieden wordt veel beter als geen rekening gehouden wordt met de barrière van de grens met Duitsland.³³

Het positieve binnenlandse migratiesaldo

Het positieve binnenlandse migratiesaldo daarentegen is een indicatie dat de woonaantrekkelijkheid van en de woon-, leef- en werkmilieus in de stad Groningen, ten opzichte van de omgeving, groot is. In de afgelopen 17 jaar (2000-2016) was het binnenlandse migratiesaldo iets meer dan 9.000 inwoners positief. Terwijl de komende vijftien jaar de verwachting is dat het binnenlandse migratiesaldo zal zorgen voor nog eens 13.250 nieuwe inwoners. Dus de aantrekkelijkheid van Groningen zal in de toekomst waarschijnlijk nog enigszins toenemen ten opzichte van het verleden.

Groningen aantrekkelijk vanwege de cultuur en winkels in mode en luxe producten

In *Stad en Land* is gekeken naar de kenmerken van de stad die de verschillen in grondprijzen tussen de grootstedelijke agglomeratie en de gemiddelde grondprijs in het niet-grootstedelijke gebied verklaren. Welke kenmerken maken de stad (grootstedelijke agglomeratie) aantrekkelijk zodat mensen bereid zijn de hogere prijs van de grond en hun woning te betalen? Waaraan ontlenen de mensen waarde zodat ze bereid zijn om meer te betalen voor hun grond/woning in de stad vergeleken met wat men kwijt is in de niet-stedelijke agglomeratie.³⁴

Op grond van de verklarende variabelen wordt voor Groningen verwacht dat de grond in de grootstedelijke agglomeratie Groningen € 48 per m² meer waard is voor de inwoners dan de grond buiten de grootstedelijke agglomeratie. Feitelijk constateren de onderzoekers een verschil van € 81 per m² (figuur 12). Dat betekent dat Groningen, door een variabele of variabelen die niet in het model zit(ten), “waarde” wint ten opzichte van de modelvoorspelling. Het meest interessant en

³³ Gerard Marlet en Clemens van Woerkens, *Atlas voor gemeenten 2017*, Utrecht, 2017, blz. 232; Gerard Marlet en Clemens van Woerkens, *Atlas voor gemeenten 2018*, Utrecht, 2018, blz. 104 en 226.

³⁴ Uit de analyse blijkt dat maar liefst 77% van de grondprijzverschillen tussen 22 stedelijke agglomeraties (de stad) en ommelanden met een paar variabelen verklaard kan worden. De grondprijzen in de stedelijke en niet-stedelijke agglomeraties zijn berekend door uit te gaan van de prijzen van vergelijkbare woningen en hun kenmerken (rijtjeswoning, halfvrijstaand, wel of niet garage etc.). Van de grondprijzverschillen kan 34% verklaart worden door de *productiekant van de stad*. In de stad zijn banen, goed betaalde banen (kenniswerkers) en vanuit de stad zijn banen bereikbaar (via de weg of via het OV; waarbij de bereikbaarheid via wegen belangrijker is dan de bereikbaarheid via het OV). De 34% wordt opgebouwd uit: de betere banen in de stad (1%), de bereikbaarheid van banen per auto (25%), de bereikbaarheid banen per OV (6%) en de nabijheid van een station (2%). Nog belangrijker zijn de stedelijke voorzieningen. Dit verklaart voor de 22 geanalyseerde grootstedelijke agglomeraties voor 43% waarom mensen het er voor over hebben om in de grote stad te wonen en de duurdere woningen/grondprijzen te betalen. Dit is de aantrekkelijkheid van de stad als *consumptiestad*. Dit bestaat uit drie onderdelen: de ligging: historische binnenstad, stadspark, natuur (18%); de stedelijke voorzieningen: podiumkunsten, culinair aanbod, luxe winkels (22%) en het relatief belangrijker zijn van verschralling en verloederding in de stad ten opzichte van het niet-grootstedelijke gebied (2%).

leerzaam is welke variabelen (een hoger loon in de stad, de bereikbaarheid van banen, de kunsten, de winkels voor mode en luxe artikelen, etc.) in euro's het verwachte waardeverschil van € 48 per m² verklaren. De grootstedelijke agglomeratie Groningen ontleent vooral waarde aan de podiumkunsten (€ 34) en winkels voor mode en luxe artikelen (€ 24). Door de afwezigheid van voldoende banen en/of de relatief slechte bereikbaarheid van banen (vooral per auto), weinig natuur in de directe omgeving en een gering hoogwaardig culinair aanbod verliest Groningen waarde en vermindert de aantrekkelijkheid van Groningen. Ook de vergelijking van Groningen met de kenmerken die in andere steden waarde toevoegen en de omvang van de waardetoename is interessant. De beperkte set variabelen die de stad aantrekkelijk maakt volgens de analyse van *Stad en land* is voor het beleid als het ware een "menukaart" en een handelingsperspectief om de stad nog aantrekkelijker te kunnen maken.

De sterke positie van Groningen op cultuur, als belangrijk onderdeel van de woonaantrekkelijkheid (zeker voor de hoogopgeleiden en kenniswerkers), kan meer in het bijzonder belicht worden met enkele recente publicaties. In de Atlas voor gemeenten neemt Groningen op de samengestelde cultuurindex plaats 7 in onder de vijftig grootste gemeenten. Deze hoge ranking komt vooral door 'podiumkunsten' (ranking 7), film (ranking 3) en erfgoed (ranking 9). De ranking onder de vijftig grote gemeenten is minder hoog voor letteren (ranking 11) en beeldende kunst (ranking 16).³⁵ Ook in de analyses van Regioplan en Ruimtelijk Economisch Atelier Tordoir blijkt dat Groningen een eigenstandig, krachtig cultureel profiel heeft dat mensen aantrekt uit een wijdere omgeving. Het nationaal economische en cultureel kerngebied beslaat de Randstad en loopt langs de lijn Amsterdam - Utrecht - Den Bosch - Eindhoven en de lijn Amsterdam – Amersfoort – Stedendriehoek/Zwolle. Buiten dit kerngebied zijn er echter enkele steden en regio's met een eigenstandige culturele kwaliteit die een bovenregionale, zelfs nationale, cultuurmarkt aanboren. Deze profilering is gelukt door specialisatie en samenwerking. Naast de stad en regio Groningen horen hier de regio's Zuidelijk Limburg, Brabantse Stedenrij, Nijmegen en Zeeland toe.³⁶

³⁵ Gerard Marlet en Clemens van Woerkens, *Atlas voor gemeente 2018*, Utrecht, 2018, blz. 17 en 107.

³⁶ P.P. Tordoir en A. Poorthuis, *Geografische structuur van culturele verzorgingsgebieden*, Ruimtelijk Economisch Atelier Tordoir, Amsterdam, 2016; P.P. Tordoir, A. Poorthuis en P. Renooy, *Pas de deux? Het ruimtelijk samenstel van cultuur en economie in Nederland: een beleidsverkenning*, Amsterdam, 2017.

Figuur 12: Verschillen in grondprijs per m² in euro's tussen de grootstedelijke agglomeratie van Groningen en enkele andere steden en de gemiddelde grondprijs van het niet-grootstedelijke gebied

	Amsterdam	Groningen	Leeuwarden	Enschede	Zwolle	Eindhoven	Nijmegen	Arnhem
Grondprijverschil feitelijk	396	81	42	-9	100	56	44	41
Grondprijverschil verwacht	379	48	-11	-21	37	66	61	101
Loon	12	4	0	0	1	3	7	3
Bereikbaarheid werk per auto	58	-11	-17	-20	2	23	23	28
Bereikbaarheid werk per OV	38	1	-3	1	11	13	14	21
Historische binnenstad	49	1	6	-7	1	-7	-5	-3
Podiumkunsten	119	34	10	10	9	14	19	21
Culinair aanbod	19	-1	-5	-5	1	-1	-2	-6
Luxe winkels	80	24	15	12	11	22	20	27
Stadspark, natuur	4	-6	-11	-1	10	3	-3	16
Disamenities	0	2	-4	-10	-11	-3	-11	-7

Bron: Henri de Groot, Gerard Marlet, Coen Teulings en Wouter Vermeulen, *Stad en land, Centraal Planbureau, Den Haag, 2010, blz. 76.*

De gemiddelde woningwaarde van de Groningse woningvoorraad is niet bijzonder hoog

Naast de woonaantrekkelijkheidsindex en de positieve binnenlandse migratie als indicatie voor aantrekkelijkheid is de kwaliteit van de woonmilieus in Groningen ook te benaderen door de gemiddelde woningwaarde in de benchmarkgemeenten te vergelijken (figuur 13). Daarbij wordt de gemiddelde woningwaarde natuurlijk ook beïnvloed door andere factoren dan alleen de kwaliteit van de woning. In de stad Groningen is de gemiddelde woningwaarde € 157.000, in Nederland € 216.000, in de provincie € 157.000 en in Leeuwarden € 137.000. De gemiddelde woningwaarde in de gemeente Haren is € 275.000 en ook de gemiddelde woningwaarde in Ten Boer (€ 169.000) ligt boven de gemiddelde woningwaarde in de stad Groningen. Dit heeft als gevolg dat 'Groningen nieuw' qua gemiddelde woningwaarde een middenpositie inneemt tussen de benchmarkgemeenten.

De afgelopen twintig jaar is in vergelijkend perspectief de gemiddelde woningwaarde in Groningen en 'Groningen nieuw' iets harder gestegen dan in Nederland en in de provincie (bijlage: figuur B17). Voor het recente verleden wordt geconstateerd dat de huizenprijzen per m² in Groningen in 2016 nog niet op het oude niveau liggen van 2008 en Groningen behoort niet bij de 25 gemeenten met de hoogste huizenprijs per m².³⁷ Nog recenter zijn in het tweede kwartaal 2018 de huizenprijzen in Groningen e.o. ten opzichte van het jaar daarvoor met vijf procent gestegen. Veel regio's in de Randstad laten een toename van ruim boven de tien procent zien. Volgens makelaars is in Groningen sprake van een overspannen woningmarkt.³⁸

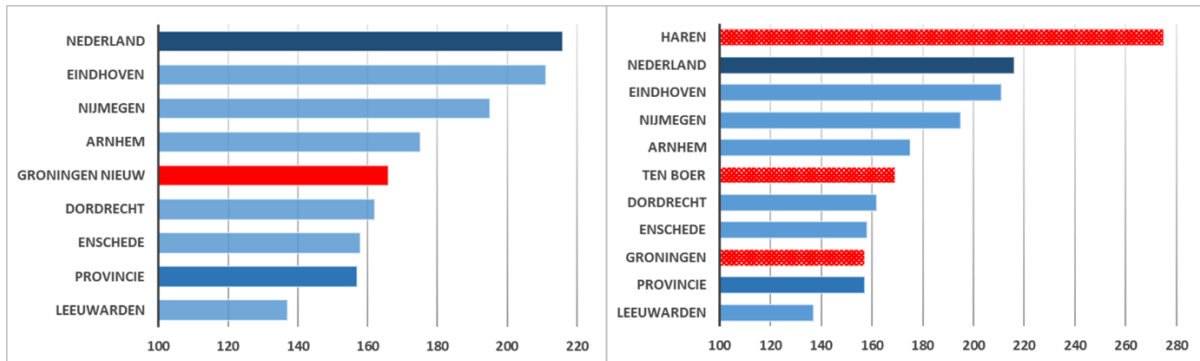
Toenemende verschillen en concurrentie tussen steden en regio's

De verschillen in Nederland tussen regio's, steden en binnen steden nemen toe. Ook is er sprake van wijzigende geografische patronen. Het 'daily urban system' dijt uit, er is een trek naar de stad, en voor specifieke groepen (jongeren, alleenstaanden, kenniswerkers) neemt het belang van suburbanisatie af. In toenemende mate kiezen inwoners en huishoudens bij de woon-werk beslissingen hun (toekomstige) woonplaats op basis van de kwaliteit van de woon- en leefomgeving. Van daaruit wordt gekeken welke banen bereikbaar zijn.

³⁷ <https://financieel.infonu.nl/diversen/171151-huizenprijzen-per-vierkante-meter-per-gemeente-in-2016.html>

³⁸ Marc van den Eerenbeemt, 'Nederlandse huizenprijzen bereiken ongekend hoogten, aantal verkopen daalt opnieuw;', in: *De Volkskrant*, 12 juli 2018.

Figuur 13: Gemiddelde woningwaarde (x 1.000 euro) 2017 in Groningen en vergelijkbare gemeenten

Bron: Platform31 op basis van CBS (Statline)

B7. Trends op het gebied van duurzaamheid

Algemeen

De transitie naar een duurzame economie en samenleving de meest ingrijpende trend en ontwikkeling

Om de opwarming van de aarde te beperken tot maximaal twee graden Celsius moeten de emissies van broeikasgassen in 2050 met 80% tot 95% dalen ten opzichte van 1990. Deze transitie, in de relatief korte tijd van drie decennia, verandert op ingrijpende wijze onze manier van leven, wonen, werken, verplaatsen, recreëren, produceren en consumeren in en rond de stad. Er zijn drie fundamentele transities nodig: een *energietransitie* (om het gebruik van fossiele brandstoffen tot bijna nul te reduceren), de transitie naar een meer *circulaire economie* (om de uitputting van grondstoffen en de uitstoot van reststoffen te verminderen) en een gedeeltelijke *eiwittransitie* (minder roodvlees en zuivel produceren en consumeren).

Leidende rol van de gemeente noodzakelijk

De drie fundamentele transities stellen de nationale en lokale overheid voor een aantal immense opgaven. Voor een duurzame energievoorziening zijn we aangewezen op een combinatie van biomassa, geothermie, zonne- en windenergie in combinatie met grootschalige energieopslag voor windstilte en donkere winterse periode. De energieproductie verschuift deels van nationaal naar lokaal (zoals het ooit was), huizen en gebouwen gaan van het gas, er worden warmte en koudnetten aangelegd en het elektriciteitsnet wordt verzaamd en slimmer. Daarbij moeten de geherstructureerde bestaande en nieuwe woningen ook nog betaalbaar blijven. De gemeenten hebben een belangrijke, niet-vrijblijvende rol in deze transitie. De trends en ontwikkelingen gaan niet altijd gepaard met maatschappelijk applaus. De overheid moet burgers en andere belanghebbenden overtuigen van het gezamenlijke *publieke* belang.

De belangrijke rol van de overheid is er ook omdat de trends op het gebied van verduurzaming allemaal vergaande ruimtelijke consequenties hebben. Of het nu gaat over de stedelijke energietransitie, meer duurzame energie, windturbines, zonneweiden, geothermie, warmte- en koudnetten of over de noodzakelijke CO₂-opslag.

Grote investeringen vergen het samenwerken tussen vele actoren

Voor de transitie naar duurzaamheid zijn grote investeringen nodig en de rijksoverheid, provincies, waterschappen en gemeenten zullen de handen ineen moeten slaan. Tegelijkertijd biedt de transitie ook nieuwe kansen: nieuwe vormen van werkgelegenheid (ook voor de onderkant van de arbeidsmarkt) en een gezondere stad. Naast de transitie is ook klimaatadaptatie van groot belang voor de Nederlandse steden. Zelfs als we de klimaatdoelen van maximaal twee graden Celsius halen,

zal het klimaat veranderen. Met meer extreme neerslag en langere periodes van hitte en droogte. Daarop moeten we anticiperen. In het Deltaprogramma hebben we daarom gezamenlijk afgesproken om vanaf 2020 klimaatadaptief te handelen, zodat in 2050 het stedelijk gebied klimaatbestendig, water- en hitte robuust is ingericht en beheerd wordt. Dit betekent dat er meer inzet nodig is om bij nieuwbouw, herstructurering en vernieuwing van riolen, wegen, leidingen, huizen en gebouwen de klimaatbestendigheid beter te verankeren. Naast waterbeheersing is een verdere vergroening van de stad noodzakelijk om zich aan te passen aan de klimaatveranderingen die sneller en ingrijpender zijn dan voorheen gedacht. Een groenere stad draagt bij aan de biodiversiteit en verbetert de woon- en leefomgevingen.

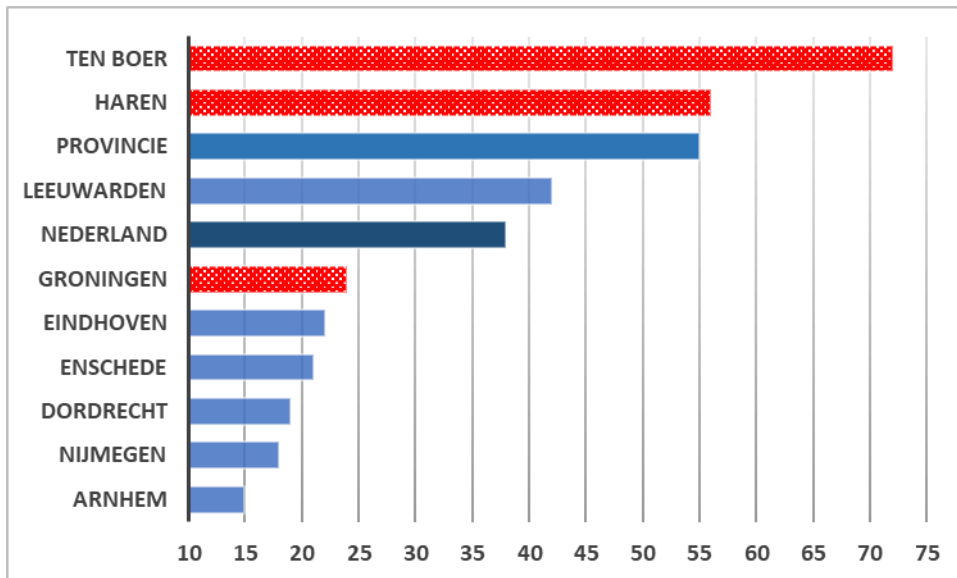
Trends en ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid in Groningen

Ambitieuze doelstelling: Groningen energieneutraal in 2035

Groningen kiest sinds 2010 om in het jaar 2035 'energieneutraal' te zijn. Dit is vele malen ambitieuzer dan de provincie, het rijk en de Europese Unie die inzetten op het jaar 2050. De reden is dat de gemeente verwacht dat vanwege de snelle opwarming van de aarde en de recente inzichten over de mogelijke verhoging van de zeespiegel het doel om de temperatuurstijging tot maximaal twee graden te beperken, aangescherpt zal gaan worden. Om het doel te realiseren, heeft de gemeente Groningen (inclusief Haren en Ten Boer) een routekaart opgesteld met concrete maatregelen en projecten van de gemeente en partners. De routekaart laat zien hoe een energiesysteem zonder gebruik van fossiele energie voor de stad als geheel mogelijk is. De gemeente werkt met circa veertig grote bedrijven en instellingen samen in het 'Platform Groningen Energieneutraal'. Het eindbeeld voor 2035 is dat het energiegebruik met 40 procent gereduceerd kan worden, dat 30 procent voor de helft op het eigen grondgebied duurzaam gegenereerd kan worden en de overige 30 procent van buiten de gemeente moet komen in de vorm van windenergie, biomassa en warmte. De routekaart is het kader voor het overleg met de lokale partners over ieders inzet. Het kan ook als onderlegger dienen voor een op te stellen Regionale Energiestrategie (RES).³⁹ Uit het percentage hernieuwbare energie in het totale energiegebruik per gemeente (bijlage: figuur B18) en het vermogen aan zonne-energie per 1.000 inwoners (figuur 14) blijkt dat de prestaties van de stad Groningen op het gebied van hernieuwbare energie nog niet uitblinken en dat de gemeenten Ten Boer en Haren het op dit punt aanzienlijk beter doen.

³⁹ Gemeente Groningen, *Routekaart Groningen Geeft Energie en Gronings Bod*, brief aan de gemeenteraad van de gemeente Groningen, 1 juni 2018. De doelstellingen van de gemeente Groningen zijn ambitieuzer dan de landelijke doelstellingen maar zijn tegelijkertijd moeilijk te vergelijken door de verschillende eind- en referentie jaren. Het rijk streeft naar een reductie van de broeikasgassen met 49 procent in 2030 ten opzichte van 1990. De gemeente Groningen wil het eindgebruik van energie met 37 procent reduceren en de CO₂-uitstoot met meer dan 95 procent in 2035 ten opzichte van 2015. De ambitie blijkt ook uit het feit dat in 2018, en niet in 2021, reeds alle wijkenergieplannen gereed zijn.

Figuur 14: Vermogen zonne-energie in kWp per 1.000 inwoners in 2014 in Groningen en vergelijkbare gemeenten

Bron: waarstaatjegemeente.nl (klimaat en energie)

Wel is een duidelijke afname van het gas- en elektriciteitsgebruik van particulieren, ondernemingen en organisaties en de gemeentelijke organisatie, het aantal zonnepanelen in de afgelopen vijf jaar vertienvoudigd en de gemeentelijke inkoop van stroom is al acht jaar groen.⁴⁰

Het Gronings Bod

De gemeente en de provincie Groningen zijn in het voorjaar van 2017 een lobbytraject gestart naar het rijk en naar alle politieke partijen om voorloperregio te zijn op het gebied van energietransitie, wonen van de toekomst en slimme mobiliteit. Groningen stelt voor om versneld de overstap te maken naar een aardgasarm energiesysteem met windenergie van windmolens op zee, duurzame warmte en energieopslag door waterstof. Deze waterstofeconomie kan een nieuw economisch perspectief voor stad en provincie Groningen worden. In het bod wordt onder andere voorgesteld om beoogde en nieuwe kavels voor wind op zee boven de Waddeneilanden in ontwikkeling te brengen, om de gasplicht te vervangen door een warmterecht, om nieuwe financieringsconstructies mogelijk te maken voor woningeigenaren en om alternatieve verdienmodellen te ontwikkelen.

De duurzaamheidstransitie gaat verder dan de energietransitie

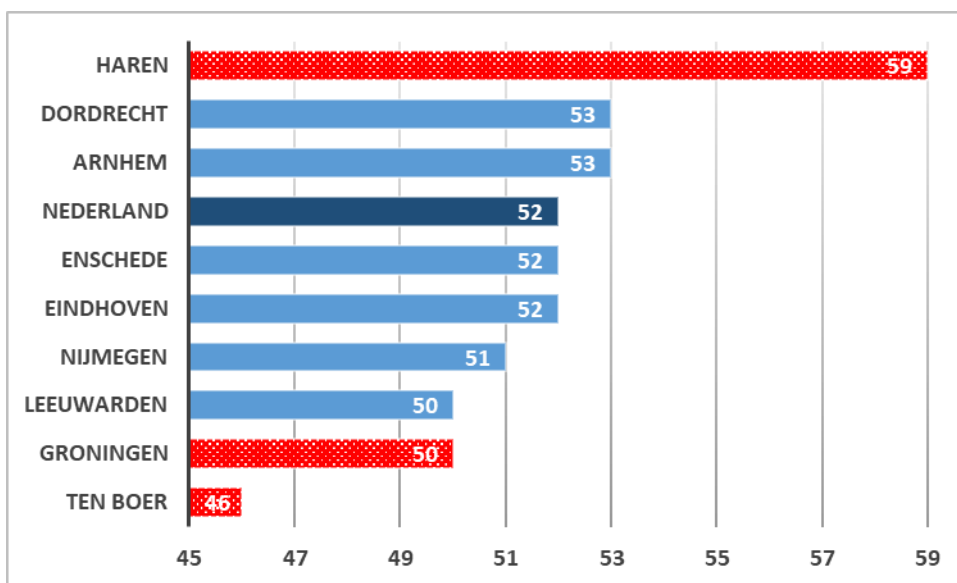
De duurzaamheidstransitie is breder dan de energietransitie. Om te komen tot duurzame economische groei zijn veranderingen nodig op bijna alle beleidsterreinen. Het gaat dan om het investeren in onderwijs en het belang van permanent leren om ons toe te rusten voor verandering en om te komen tot een duurzame inzetbaarheid. Het gaat naast de energietransitie, het werken aan een circulaire economie en een slimmere mobiliteit (de agenda van 'Groningen Geeft Energie') om de consumptie te spreiden over de levensloop, het verdergaand hervormen van de woningmarkt, een beter belastingstelsel en door een arbeidsmarkt die meer in balans is. Dit zijn volgens de Studiegroep Duurzame Groei noodzakelijke stappen om te komen tot een duurzame economie. Deze transitie naar duurzame groei kan alleen als de overheid een lerende overheid is en controversiële en

⁴⁰ Gemeente Groningen, *Statistisch Jaaroverzicht gemeente Groningen*, thema 'Duurzame leefomgeving'.

ongemakkelijke vraagstukken aanpakt (bijvoorbeeld het herzien van het belastingstelsel, het verder en versneld verlagen van de hypotheekrenteaftrek, het invoeren van het rekeningrijden).⁴¹

Ook TELOS kiest met zijn kapitalenbenadering een breed perspectief (People, Planet, Profit) en scoort elke gemeente op duurzaamheid in de brede betekenis van het woord. Volgens de duurzaamheidsbalans van TELOS is de duurzaamheidsscore van Groningen 51 (score 0-100). Dat ligt hoger dan voor heel Nederland (50). En zorgt dat Groningen positie 169 inneemt op de ranglijst van 393 gemeenten. Binnen deze totaalscore valt de relatief hoge score op voor 'economisch kapitaal' (59), de relatief lage score op 'sociaal-cultureel kapitaal' (45) en de verre van bijzondere score op 'ecologisch kapitaal' (50). Dat laatste (figuur 15) intrigeert gezien het speerpunt 'energie', 'gasrotonde', de ruimte in de provincie, en de hoge energie-ambities van de gemeente (5 uit een score van 0-5). In figuur 15 valt op dat Haren zeer hoog scoort op ecologisch kapitaal.

Figuur 15: Score op ecologisch kapitaal in 2018 van Groningen en vergelijkbare gemeenten

Bron: waarstaatjegemeente.nl (klimaat en energie). Het ecologisch kapitaal bestaat uit de ecologische voorraden 'afval en grondstoffen', 'energie', 'bodem', 'lucht', 'hinder en calamiteit', 'water' en 'natuur en landschap'.

B8. Bestuurlijke trends en ontwikkelingen

Algemeen

Ingrijpende veranderingen en transformatie vergen specifieke overheidsrol

De steden worden geconfronteerd met een verandering van tijdperken in plaats van een tijdperk van verandering. De komende dertig jaar verandert er meer dan in de afgelopen driehonderd jaar. Steden bevinden zich op een kantelpunt. Oude kennis, wijsheden, vuistregels, vaardigheden en activa verliezen hun waarde en betekenis. Van een hiërarchische top-down samenleving gaan we naar een duurzame, bottom-up netwerkmaatschappij. Veranderingen zorgen voor onzekerheid maar ook voor innovatie en kansen. Een belangrijke opgave is daarbij om oog te hebben voor de kleinschalige ontwikkelingen, nieuwe initiatieven en nieuwe actoren. Die vormen de mogelijke onderstroom van een nieuw systeem en een nieuwe aanpak. De overheidsrol wordt het faciliteren van ontwikkelingen,

⁴¹ Studiegroep Duurzame Groei, *Kiezen voor duurzame groei*, Den Haag, juli 2016.

het geven van ruimte, én het vaststellen van de spelregels zodat de kracht van de ‘civil society’ gemobiliseerd kan worden.

Gemeente belangrijkste overheid voor burger in het sociale domein en binnenkort met betrekking tot duurzaamheid

De taak van de gemeente wordt tegelijkertijd groter, belangrijker en ingewikkelder. Groter en belangrijker omdat de gemeente in het sociale domein voor de burger de belangrijkste overheid is geworden en bij duurzaamheid zal worden. Ingewikkelder omdat de burger grote verwachtingen van de overheid heeft, op tal van terreinen afhankelijk is van diezelfde overheid en omdat de overheid met veel andere partijen moet samenwerken. De overheid heeft steeds minder de wijsheid in pacht en kan de complexiteit van de samenleving niet meer oplossen met een regel, subsidiebeschikking of voorlichtingscampagne.

Wanneer je afhankelijk bent van de gemeente

Een grote groep Groningers is op enig moment in het leven afhankelijk van de gemeente. En sommige Groningers zijn zelfs een groot deel van hun leven afhankelijk van de gemeente. Zoiets kan je voor korte of lange tijd overkomen, bijvoorbeeld wanneer je opgroeit in armoede, in een omgeving met huiselijk geweld en seksueel misbruik, als je moeite hebt met lezen en schrijven, als je een lichte verstandelijk beperking hebt, als je zonder startkwalificatie van school gaat, wanneer je regelmatig afhankelijk bent van de bijstand, wanneer je kinderen hebt en afhankelijk bent van ongeschoold werk, van deeltijdbaantjes en nul-urencontracten, wanneer je inkomen is opgebouwd uit allerlei toeslagen en tegemoetkomingen, wanneer de brievenbus bijna dagelijks kleppert met wéér een brief van de overheid, wanneer je geen geld hebt om je kinderen te laten sporten, wanneer je kinderen spijbelen, wanneer kinderen tijdelijk uit huis worden geplaatst, wanneer je problematische schulden hebt, wanneer het niet lukt om een schuldsanering vol te houden, wanneer je een partner hebt met losse handjes, wanneer uithuiszetting dreigt of wanneer je dakloos bent, wanneer je een periode met verslaving doormaakt, wanneer je ex-partner met schulden nog bij je ingeschreven staat, wanneer deurwaarders aanbellen, wanneer je met een andere partner je leven weer op de rails lijkt te brengen maar ook deze agressief blijkt, wanneer fysieke beperkingen leiden tot gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid, wanneer je een scootmobiel nodig hebt, wanneer je hulp in de huishouding nodig hebt, wanneer je demente moeder bij je in huis komt wonen met haar huisdieren, totdat dat echt niet langer gaat, of wanneer je zelf dementieverschijnselen begint te vertonen.

Bron: Gemeente Leiden, Strategische verkenningen 2018-2022, Leiden, juli 2017, blz. 27 (Leidenaren in de tekst omgezet naar Groningers).

Grote zorgen en onzekerheid bij belangrijk deel van de burgers

Na 1980 is de inkomensbescherming door middel van sociale zekerheidsregelingen sterk afgenomen. In rapportcijfers uitgedrukt daalde die van 7,1 in 1980 naar 4,7 in 2015. Met als gevolg dat de inkomenszekerheid met 34 procent daalde en de werkzekerheid met 27 procent. Deze forse toename van de bestaansonzekerheid hangt samen met een toegenomen maatschappelijk ongenoegen.⁴²

Er is ook toename van de verscheidenheid van burgers, niet gedeelde waarden, normen en feiten, en gebrek aan overeenstemming over wat tot het private en publieke domein behoort. Ondanks dat driekwart van de Nederlanders aangeeft (erg) gelukkig te zijn, heeft slechts 37% het gevoel dat het de goede kant op gaat met de maatschappij. Men maakt zich zorgen over de verruwing van de omgangsvormen, de manier van samenleven, normen en waarden, immigratie, vluchtelingen,

⁴² J.C. Vrooman, *Meedoen in onzekerheid. Verwachtingen over participatie en protectie*, oratie Universiteit Utrecht, 30 maart 2016, blz. 9, 11, 14, 19 en 20.

integratie en de gezondheidszorg. Tegelijkertijd neemt de tolerantie voor complexiteit af onder burgers.

Belangrijke publieke taak en rol voor de overheid die niet gedelegeerd kan worden

De rol van de gemeente wordt ook ingewikkelder omdat de zelforganisatie van burgers gepaard gaat met uitsluiting, ongelijkheid en inperking van de solidariteit. De burger kan wel dingen overnemen, maar zal dat op een andere manier doen dan de wijze waarop de overheid dat tot nu toe heeft gedaan. De overheid moet nog steeds de kloof tussen rijk en arm, gezond en ziek en insluiting en uitsluiting, zien te dichten. Dit is ook complex omdat het lokale bestuur steeds meer regionaal moet samenwerken. In een regio komen de beleidsterreinen economie, bereikbaarheid, wonen, winkelen, recreëren, arbeidsmarkt, onderwijs, re-integratie, zorg en welzijn samen. In een stedelijke regio en een 'daily urban system' – een gebied veel groter dan de stad – hangen economische relaties, de diensten- en sociale infrastructuur en de ruimtelijke verbindingen samen. De Nederlandse bestuurlijke structuur sluit hier nog in onvoldoende mate bij aan. Het valt niet uit te sluiten dat de ontwikkeling daarbij toe gaat naar méér variatie, méér flexibiliteit en minder vrijblijvendheid in de bestuurlijke arrangementen. Binnen deze trend en ontwikkeling moet Groningen samen met Assen en de regiogemeenten regionale ontwikkelkracht zien te ontwikkelen.

Een zoekproces naar ander beleid, andere oplossingen en anders organiseren

De echte oplossingen voor veel stedelijke uitdagingen ligt in het zoeken naar innovatieve oplossingen buiten de bestaande kaders. Het is een zoekproces naar *ander* beleid, *andere* oplossingen en *anders* organiseren. "Je kunt het nieuwe immers niet willen op de oude manier". De bestaande paden kunnen doodlopende paden zijn. Maar 'anders' is veel moeilijker. 'Ander beleid', 'andere oplossingen' en 'anders organiseren' gaat gepaard met creatieve destructie, roept allerlei weerstanden op en tast gevestigde belangen aan. Een voorbeeld van 'anders organiseren' zijn de trends en ontwikkelingen op het gebied van big data en open data. Met *Virtueel Groningen 2022* zet de gemeente Groningen daar zwaar op in om de dienstverlening naar burger en ondernemers te verbeteren.

Bestuurlijke trends en ontwikkelingen in Groningen

De bestuurlijke trends en ontwikkelingen in Groningen focussen vooral op méér wijkgericht werken, regionale samenwerking, het beter gaan gebruiken van ICT en data om de dienstverlening aan burgers en ondernemers te verbeteren, organisatieontwikkeling (ook in relatie met de integratie van de gemeenten Haren en Ten Boer) en het zoeken naar nieuwe vormen van de bewonersparticipatie. In het coalitieakkoord geeft het college aan te werken aan innovatieve werkwijzen en processen.

Meer wijkgericht werken

Sinds 2015 is Groningen het gebiedsgericht werken gaan intensiveren met corporaties, organisaties, marktpartijen en bewoners en wordt gestreefd naar een betere afstemming binnen en tussen het sociale en fysieke domein. Onder de paraplu van gebiedsgericht werken zijn drie entiteiten actief: de wijkwethouder, de gebiedsteams en het WIJteam. Via deze teams worden ideeën en initiatieven vanuit de wijk samengebracht met de opgaven van de gemeente. Voorbeelden van wijkgericht werken zijn: de wijkagenda's, de coöperatieve wijkraad Oosterparkwijk, de herontwikkeling van het A-kwartier, het wijkbedrijf Selwerd, de collectieve activiteiten in Beijum, de sessies van de driehoek in de wijk, het cofinancieringsfonds voor de sport, de ondersteuning van de gezamenlijke aanpak van het groen in Lewenborg en in het Coenderspark, en de experimenten met zeggenschap over het budget in West.

Regionale samenwerking

Groningen werkt in de regio Groningen-Assen samen met de provincie Groningen, de provincie Drenthe en de gemeenten Assen, Bedum, Haren, Leek, Midden-Groningen, Noordenveld, Ten Boer, Tynaarlo,

Winsum en Zuidhorn. In het vrijwillige samenwerkingsverband worden vier programma's uitgevoerd: 'economie', 'bereikbaarheid', 'regionale en innovatieve projecten' en 'wonen'. De speerpunten zijn het versterken van het economisch kerngebied en het versterken van de interne samenhang (o.a. door middel van betere bereikbaarheid) en van de kwaliteit tussen stad en platteland. Verder zijn voor Groningen en voor het daily urban system van de Groningers de Eemshaven (datacenters, energieopwekking, aanlanding wind op zee) en het Westerkwartier van belang.

Virtueel Groningen 2022

Met *Virtueel Groningen 2022* zet de gemeente in op het maximaal benutten van de digitale mogelijkheden van ICT, internet en sociale media om de dienstbaarheid aan de Groningers en Groningse ondernemers te vergroten. In het begeleidend document met toelichting bij Virtueel Groningen 2022 worden de veertig doelen en bijbehorende acties helder uiteengezet en goed benoemd.

Organisatieontwikkeling

Met data en een slimmere inzet van data probeert Groningen de dienstverlening aan burgers en ondernemers op een hoger niveau te brengen. Met data-gestuurd werken kunnen maatschappelijke opgaven beter aangepakt worden en kunnen publieke waarden nog beter gerealiseerd worden. Van de maatschappelijke en ethische vraagstukken die daarbij afgewogen moeten worden is de gemeente zich goed bewust.⁴³ De gemeente experimenteert met nieuwe vormen van samenwerking tussen bewoners, ondernemers, instellingen, wetenschappers, bestuurders, raadsleden en ambtenaren. De Veranderlabs voor innovatie, sociale zekerheid, gebiedsontwikkeling en binnenstadsdistributie zijn hiervan een voorbeeld. Meer ruimte voor de samenleving ontstaat ook door regels en procedures weg te nemen die het nemen van initiatief en verantwoordelijkheid in de weg staan ('ontregelrechtbank').

Nieuwe vormen van bewonersparticipatie en democratische vernieuwing

Groningen kent een rijke geschiedenis in het betrekken van inwoners bij de besluitvorming, en in het stimuleren en faciliteren van initiatief. Nieuwe vormen van participatie en zelfsturing worden daarbij geëxploreerd. Groningen biedt bijvoorbeeld de mogelijkheid dat burgers en ondernemers taken van de gemeente kunnen overnemen als zij denken dat zij het slimmer, beter, goedkoper of anders kunnen doen (Right to Challenge). In Groningen is een ondernemersplatform opgericht voor mensen die vanuit de bijstand een (ondernemers)bestaan willen opbouwen. Via een tweede challenge is een werkpool voor mensen in de bijstand gerealiseerd.

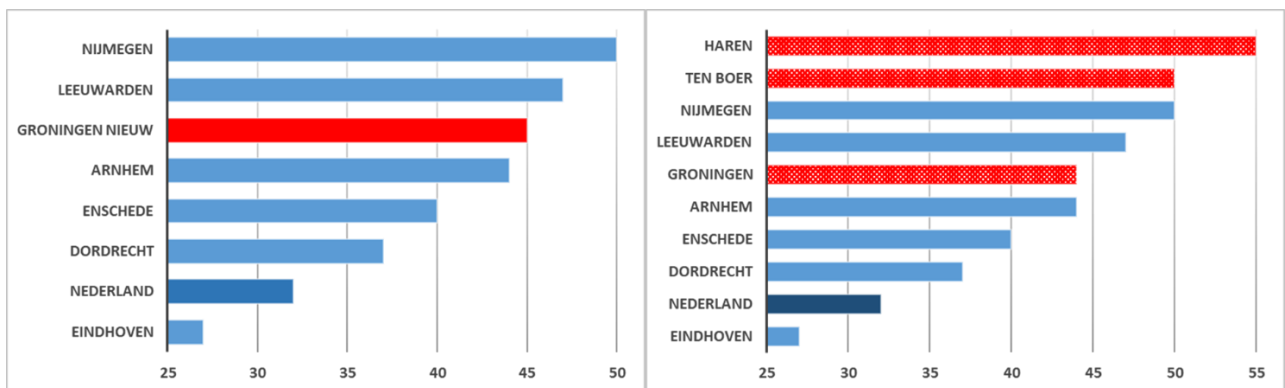
De conclusie van de Rekenkamercommissie Groningen is dat Groningen leert van haar ervaringen met burgerparticipatie en de lessen ook toepast. De afgelopen jaren heeft Groningen geleerd dat inwoners op verschillende wijzen en in verschillende mate van intensiteit betrokken willen en kunnen zijn. In de huidige netwerksamenleving hoort een handelingsrepertoire waarin de gemeente soms de hoeder van het algemeen belang is, soms een gelijkwaardige partner en soms een stap opzij

⁴³ Gemeente Groningen, *Visie & kader datagedreven werken & sturen*, Groningen mei 2018; Gemeente Groningen, *Begeleidend document met toelichting bij Virtueel Groningen 2022*.

zet. Met haar leerervaringen, het realistische perspectief, de vernieuwing, en soms herwaardering, van de rol van de overheid is Groningen verder dan andere, vooruitstrevende gemeenten die de modieuze termen ‘doe-democratie’ en ‘overheidsparticipatie’ nog geen concrete invulling hebben weten te geven. Tegelijkertijd kunnen de lessen, die nu vooral in het gebiedsgericht werken en op centraal niveau in de organisatie en in het college worden geleerd en toegepast, ook breder in de organisatie en in de politiek toegepast worden. Groningen zou nog bewuster en consequenter kunnen leren.⁴⁴

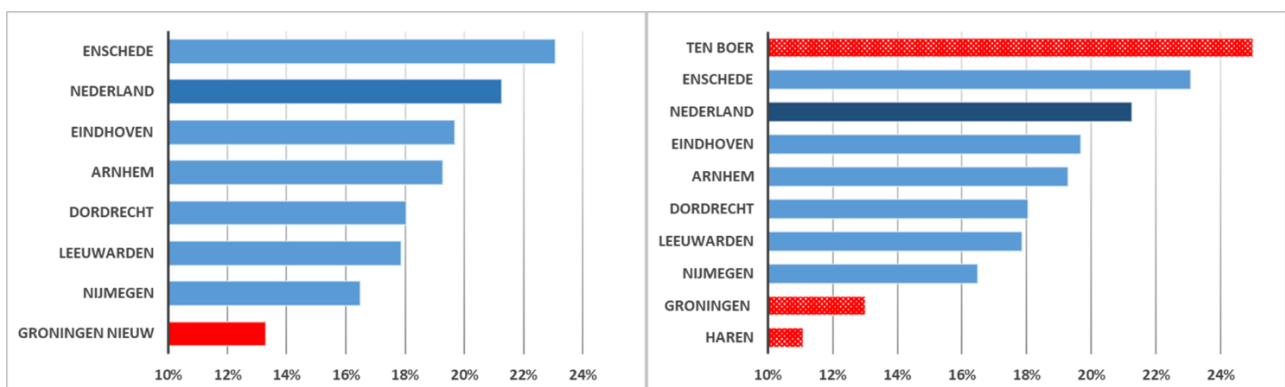
B9. Grafieken niet in hoofdtekst

Figuur B1: Aandeel niet-zakelijke dienstverlening in aantal banen in 2016 in Groningen en enkele vergelijkbare gemeenten (in procenten)

Bron: Platform31 op basis van CBS, Statline (regionale kerncijfers, arbeid, banen van werknemers)

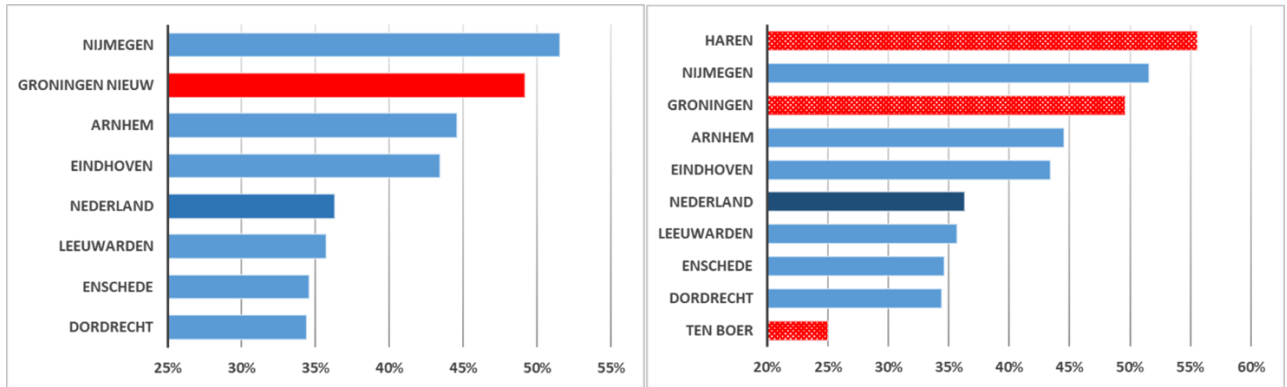
Figuur B2: Aandeel laag opgeleiden in procenten van de beroepsbevolking in 2017 in Groningen en enkele vergelijkbare gemeenten

Bron: Platform31 op basis van CBS, Statline (arbeidsdeelname naar onderwijsniveau)

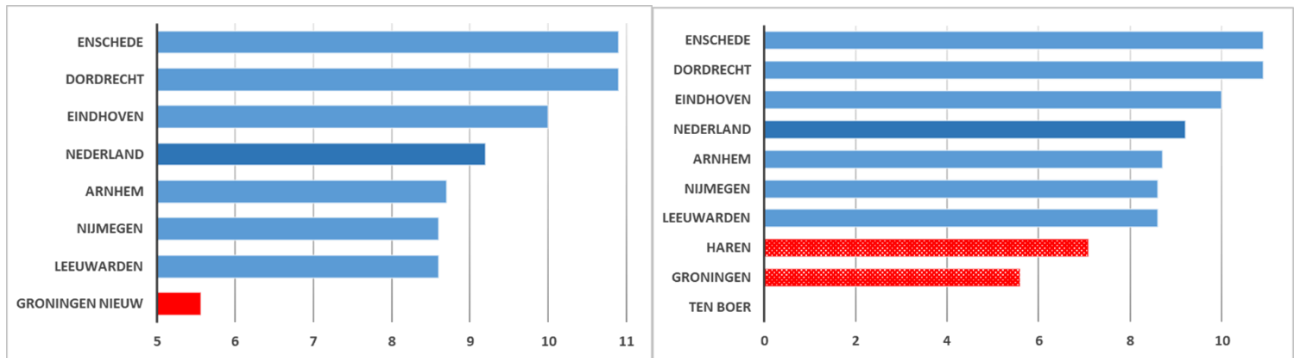
⁴⁴ A.K. Bolt, J. Fledderus, N.S. Huis in 't Veld en E.J.M. Wolters, *Burgerbetrokkenheid in Groningen*. Rekenkamercommissie Groningen, Groningen, 2017, blz. 3, 7 en 8.

Figuur B3: Aandeel hoog opgeleiden (hbo en wo) in procenten van de beroepsbevolking in 2017 in Groningen en enkele vergelijkbare gemeenten

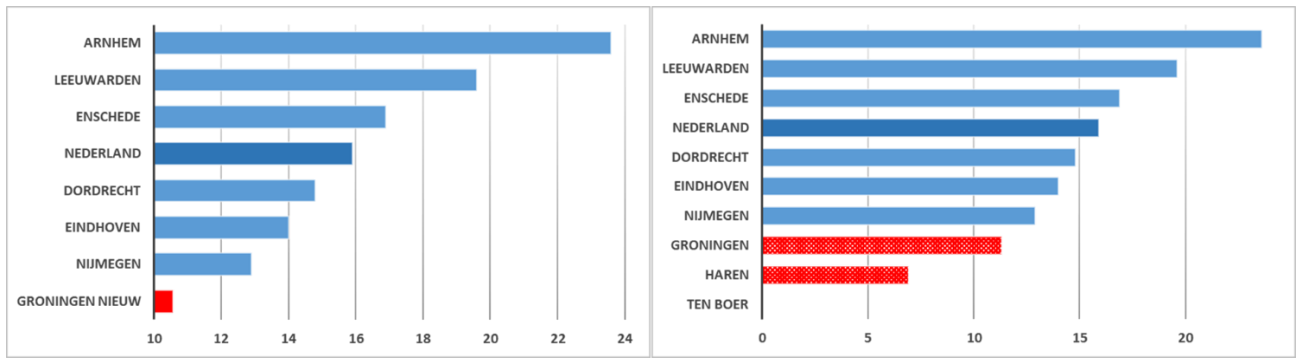
Bron: Platform31 op basis van CBS, Statline (arbeidsdeelname naar onderwijsniveau)

Figuur B4: Winkelleegstand in Groningen en vergelijkbare gemeenten 2017 (percentage vvo)

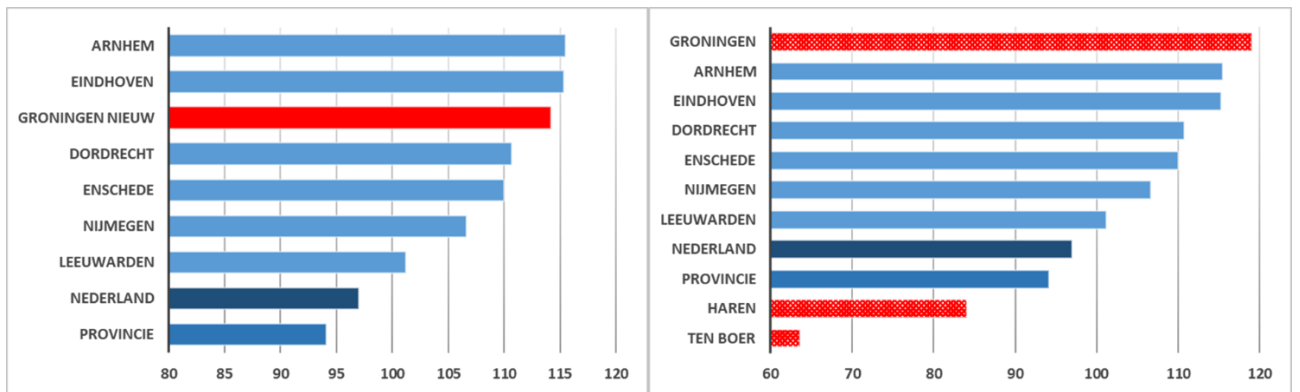
Bron: PBL Infographic 07-09-2017, Leegstand winkels 2004-2017 (stand van zaken 1-4-2017)

Figuur B5: Leegstand kantoervloeroppervlakte in Groningen en vergelijkbare gemeenten 2017 (percentage vwo)

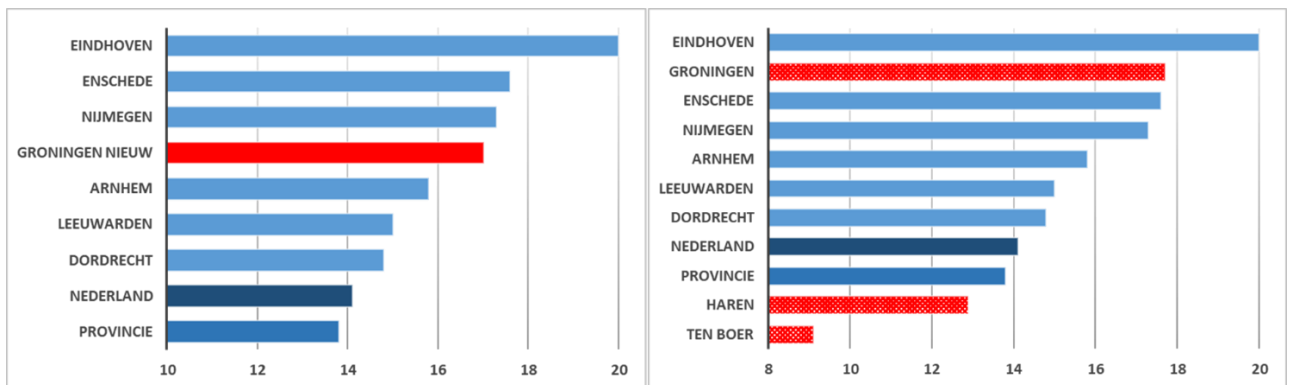
Bron: PBL Infographic 20-11-2017, Leegstand kantoren 1991-2017 (stand van zaken 1-1-2017)

Figuur B6: Aantal oprichtingen per 1.000 vestigingen in Groningen en enkele vergelijkbare gemeenten in 2016

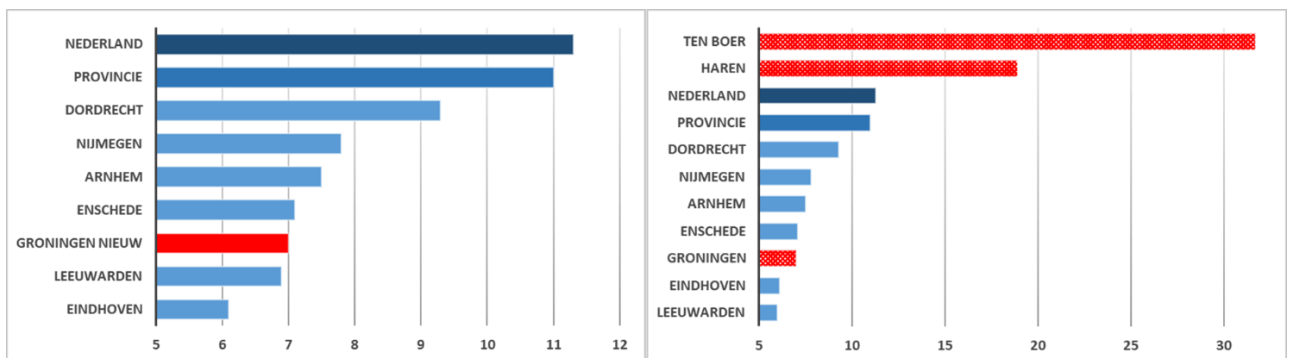
Bron: Platform31 op basis van gegevens van Waarstaatjegemeente.nl

Figuur B7: Aantal snelgroeiende ondernemingen per 1.000 vestigingen in Groningen en enkele vergelijkbare gemeenten in 2016

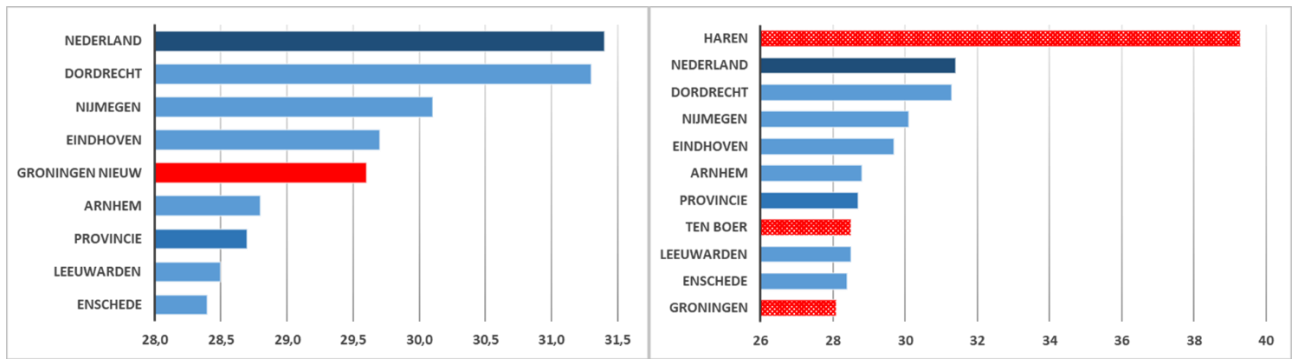
Bron: Platform31 op basis van gegevens van Waarstaatjegemeente.nl. Snelgroeiende bedrijven zijn volgens de internationale geldende definitie van de OECD alle bedrijven met tien of meer werknemers in het begin van het startjaar met een gemiddelde autonome groei van 20 procent per jaar of meer over een periode van drie jaar, waarbij groei kan worden uitgedrukt in het aantal werknemers en/of de omzet.

Figuur B8: ZZP'ers in procenten van totaal aantal banen in Groningen en enkele vergelijkbare gemeenten in 2015

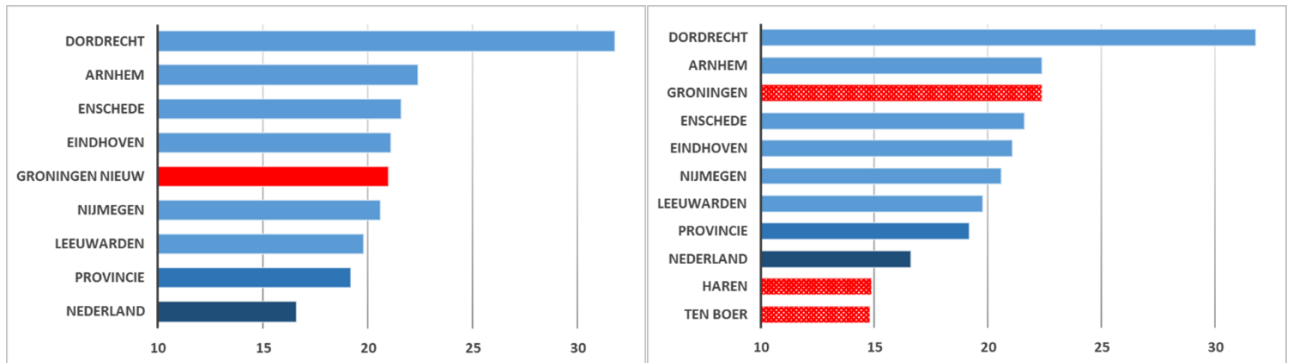
Bron: Platform31 op basis van gegevens van Waarstaatjegemeente.nl (bedrijvigheid en economie)

Figuur B9: Inkomen ZZP'ers (x € 1.000) in Groningen en enkele vergelijkbare gemeenten in 2014

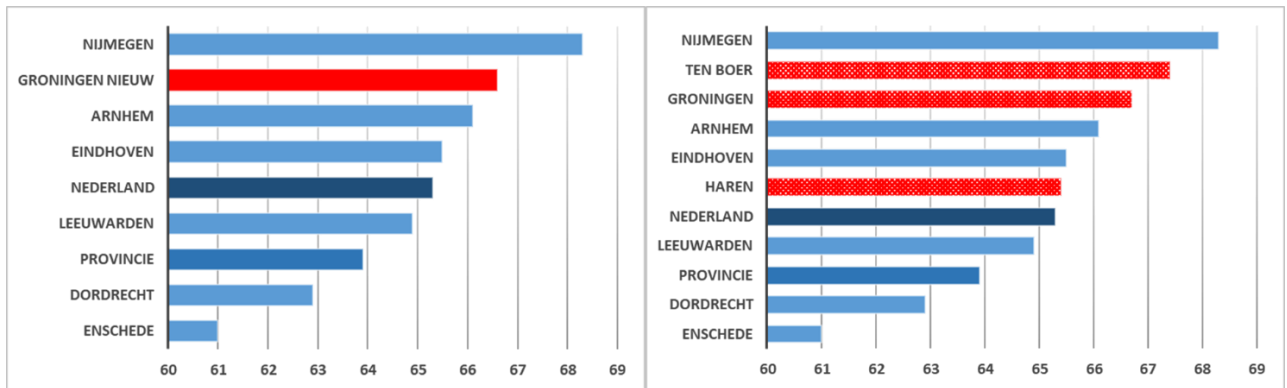
Bron: Platform31 op basis van gegevens van Waarstaatjegemeente.nl (bedrijvigheid en economie)

Figuur B10: ZZP'ers met een laag inkomen (< € 15.000) in Groningen en enkele vergelijkbare gemeenten in 2014 in procenten

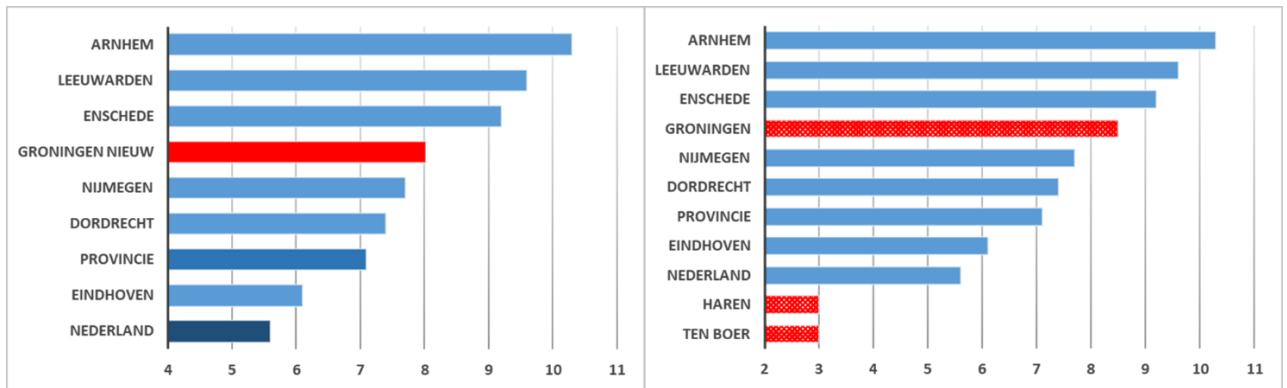
Bron: Platform31 op basis van gegevens van Waarstaatjegemeente.nl (bedrijvigheid en economie)

Figuur B11: Bruto-arbeidsparticipatie van vrouwen in 2017 in Groningen en enkele vergelijkbare gemeenten

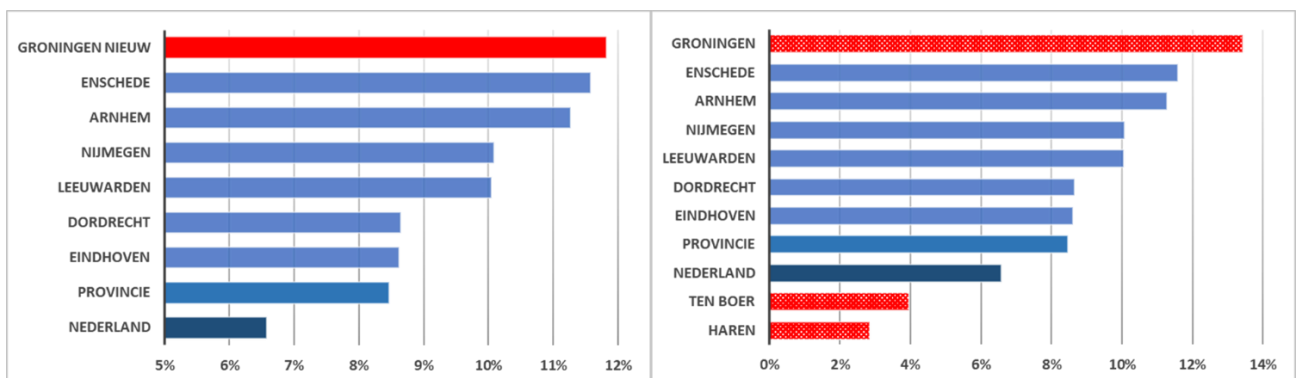
Bron: Platform31 op basis van CBS, Statline (arbeidsdeelname)

Figuur B12: Percentage huishoudens met bijstandsuitkering t.o.v. totaal aantal huishoudens eerste helft 2017 in Groningen en enkele vergelijkbare gemeenten

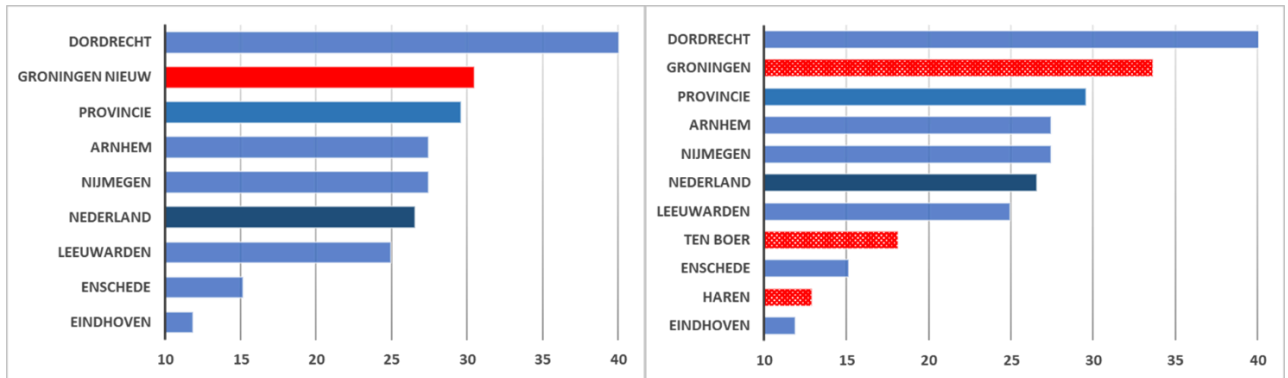
Bron: Platform31 op basis van waarstaatjegemeente.nl

Figuur B13: Percentage kinderen in een uitkeringsgezin in 2015 in Groningen en enkele vergelijkbare gemeenten

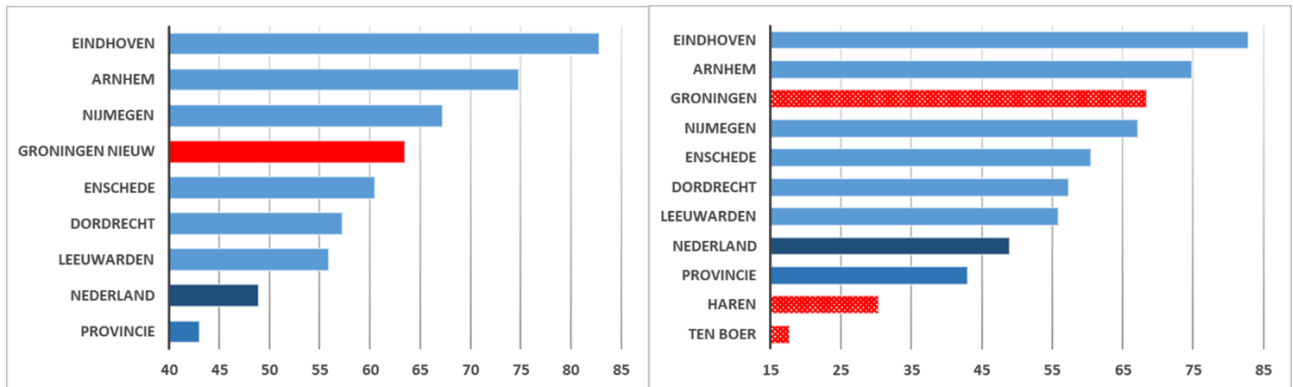
Bron: Platform31 op basis van waarstaatjegemeente.nl

Figuur B14: Relatief verzuim per 1.000 inwoners van 5 tot 18 jaar in 2017 in Groningen en enkele vergelijkbare gemeenten

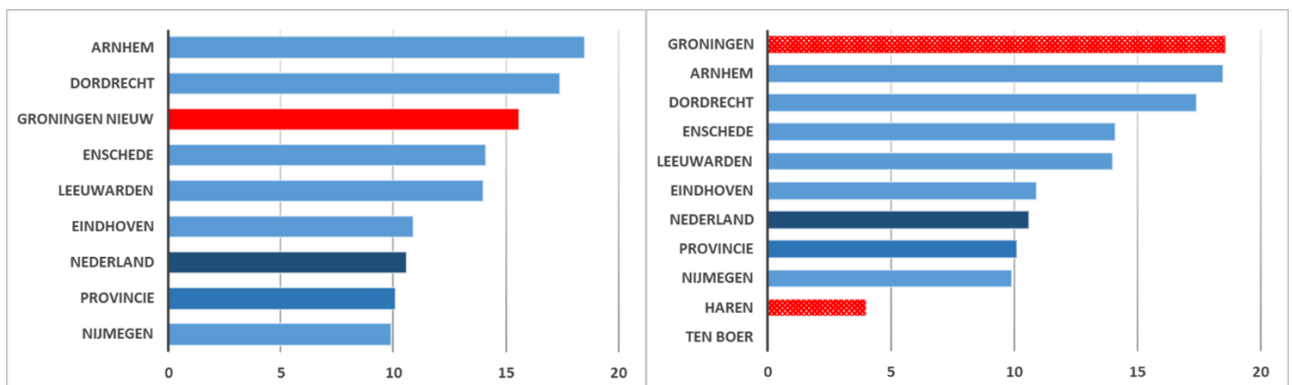
Bron: Platform31 op basis van waarstaatjegemeente.nl

Figuur B15: Aantal geregistreerde misdrijven per 1.000 inwoners in Groningen en vergelijkbare gemeenten in 2017

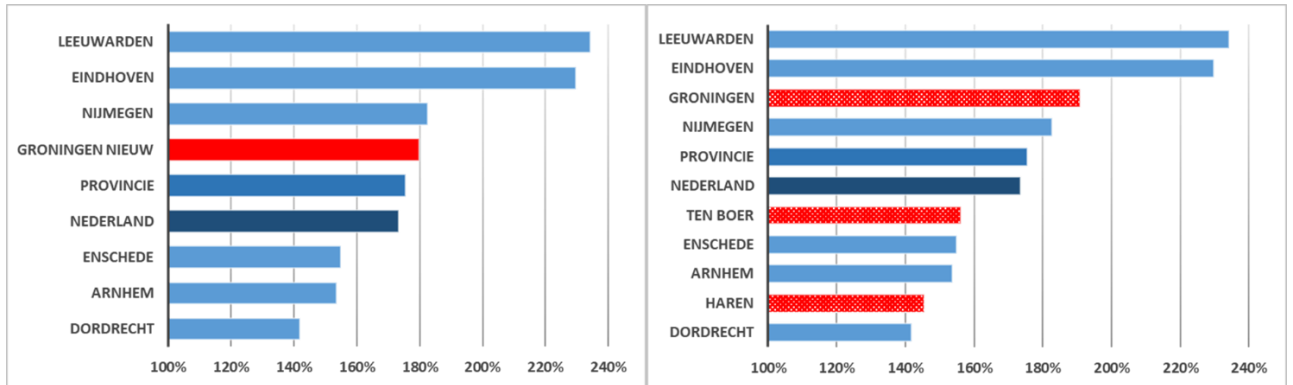
Bron: Platform31 op basis van gegevens van waarstaatjegemeente.nl (openbare orde en veiligheid)

Figuur B16: Aantal jeugdige verdachten van 12 t/m 17 jaar per 1.000 inwoners van 12 t/m 17 jaar in Groningen en vergelijkbare gemeenten in 2014

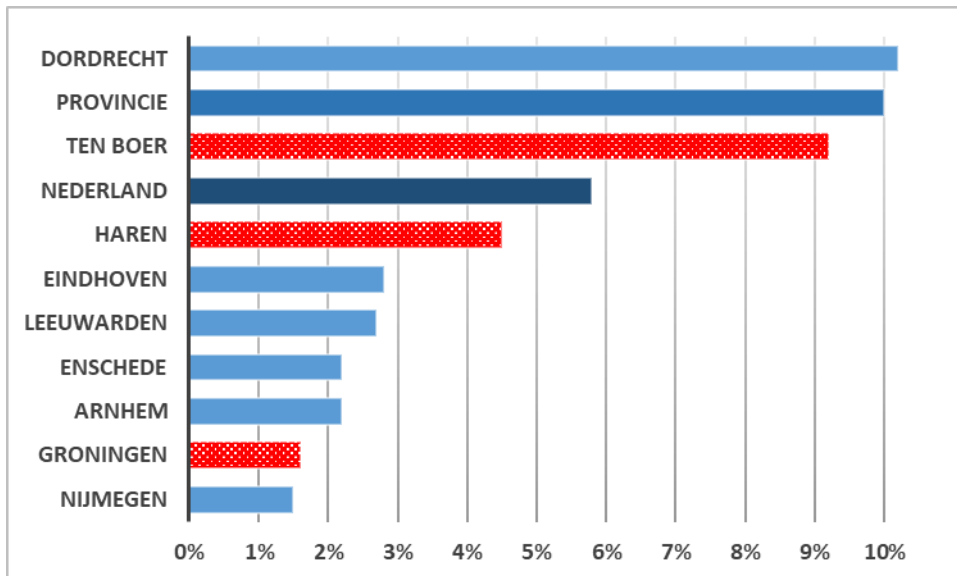
Bron: Platform31 op basis van gegevens in waarstaatjegemeente.nl (openbare orde en veiligheid)

Figuur B17: Toename van de gemiddelde woningwaarde van 1997-2017 in procenten in Groningen en vergelijkbare gemeenten

Bron: Platform31 op basis van CBS (Statline)

Figuur B18: Percentage hernieuwbare energie in 2016 in Groningen en vergelijkbare gemeenten

Bron: Platform31 op basis van waarstaatjegemeente.nl (energie en klimaat)

